

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Intervenční centra pro oběti domácího násilí

- zkušenosti a poznatky za 2007-2009

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.

Vypracoval:

Bc. Alena Rousová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Intervenční centra pro oběti domácího násilí – zkušenosti a poznatky za 2007 – 2009“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Jihlavě 28. 3. 2010

.....

Bc. Alena Rousová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Bc. Alena Rousová

OBSAH

Úvod	2
1. Domácí násilí	4
1.1 Vymezení pojmu domácí násilí	5
1.2 Formy domácího násilí	9
1.3 Specifika domácího násilí	11
1.4 Příčiny a důsledky domácího násilí	16
1.5 Výskyt domácího násilí v ČR	25
1.6 Dílčí závěr	30
2. Vykázání jako preventivní opatření	32
2.1 Legislativa	35
2.2 SARA DN	39
2.3 Postup policie při objasňování domácího násilí	43
2.4 Údaje o vykázání	46
2.5 Dílčí závěr	51
3. Intervenční centra	53
3.1 Legislativa	54
3.2 Cíle a poslání intervenčních center	57
3.3 Služby intervenčních center	59
3.4 Spolupráce IC s dalšími subjekty	67
3.5 Prevence	71
3.6 Zkušenosti a poznatky intervenčních center	75
3.7 Dílčí závěr	84
4. Empirická část – průzkum	86
4.1 Cíl průzkumu	86
4.2 Metodologická východiska a sběr dat	86
4.3 Presentace a interpretace výsledků	87
Závěr	103
Resumé	105
Anotace	107
Seznam použité literatury a pramenů	108
Seznam příloh	111

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou intervenční centra jako specializovaná pracoviště, jejichž služby jsou určeny osobám ohroženým domácím násilím. Tato pracoviště působí od 1. ledna 2007 ve všech krajích České republiky. Prostřednictvím proškolených pracovníků poskytují pomoc těm, kteří jsou v ochranném režimu vykázání a dále osobám, které se rozhodnou řešit svoji tíživou situaci a kontaktují intervenční centra na základě vlastního rozhodnutí. Vznik a fungování intervenčních center umožnila změna zákona o sociálních službách a přijetí zákona na ochranu před domácím násilím. Na základě zkušeností a poznatků z činnosti zejména neziskových organizací, které dlouhodobě pomáhají obětem domácího násilí, si stát začal uvědomovat nebezpečnost tohoto jevu, jehož důsledky nekončí u dveří bytu, v němž se násilí odehrává.

Domácí násilí je závažným jevem, který bezprostředně souvisí s problematikou lidských práv a svobod každého jedince. Řada mezinárodních dokumentů deklaruje právo nebýt vystaven či vystavena domácímu násilí jako základní a univerzální lidské právo. Na tyto dokumenty navazují předpisy vnitrostátní, jež se stávají východiskem pro aktivity směřující k ochraně a pomoci na úrovni jednotlivých států. Seznámení se s problematikou domácího násilí je nezbytným předpokladem pro pochopení opatření, která byla přijata pro účinný boj s tímto fenoménem.

Přijetím zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti domácího násilí, stát učinil kroky, které jasně deklarují jeho odhodlání násilí mezi partnery nadále netolerovat a přijímat taková opatření, která mohou přispět k eliminaci tohoto jevu ve společnosti. Tato změna předznamenala vznik nových a z hlediska prevence velmi důležitých opatření, kterými jsou vykázání osoby ze společného obydlí a činnost intervenčních center.

K volbě tohoto tématu mě vedly dva důvody. Jednak domácí násilí samotné, jeho společenská nebezpečnost, složitost a rozšířenost. Po dlouhých letech, kdy byl v České republice tabuizován, se problém domácího násilí dostává do popředí zájmu společnosti. Přesto zůstává podstata tohoto fenoménu mnohým lidem stále skryta. Zatímco v souvislosti s jinými patologickými jevy si lidé přesně vybavují konkrétní problém, domácí násilí stále zůstává opředeno dohady, pochybnostmi, mýty. Proto je

důležité na tento jev opakovaně upozorňovat, mluvit o něm a psát o něm. S tím také souvisí další důvod. Intervenční centra spolu s institutem vykázání nepochybně představují velmi potřebná opatření, která přinášejí naději pro všechny, kteří jsou násilí ze strany nejbližších vystaveni, stejně jako pro ty, kteří se mohou stát oběťmi násilí v budoucnosti. Každá pozitivní změna v tomto složitém světě, ať už se týká jakékoliv oblasti, zasluhuje pozornost.

Cílem diplomové práce bylo vymezení jednotlivých pojmů souvisejících s problematikou domácího násilí a s působením intervenčních center jako nového typu sociální služby. Dále přiblížit poslání a cíle intervenčních center, představit služby, jejichž prostřednictvím se snaží minimalizovat negativní dopady domácího násilí pro oběti, zhodnotit efektivnost a dostupnost těchto služeb a zaměřit se na dosavadní zkušenosti, které z práce s klientem i spolupráce s dalšími subjekty angažovanými v problematice domácího násilí vyplývají.

Svoji práci jsem rozdělila do čtyř kapitol, první tři jsou zaměřeny teoreticky, čtvrtá má charakter empirický. V ní jsem se prostřednictvím empirického průzkumu snažila o verifikaci následujících hypotéz:

„Současná situace v oblasti pomáhání v ČR umožňuje poskytnutí dosažitelné, kvalitní a účinné specifické sociální služby osobám ohroženým domácím násilím.“

„Zvýšená pozornost věnovaná problematice domácího násilí přináší také větší informovanost a důvěru veřejnosti v možnost pomoci ohroženým osobám v jejich tíživé situaci“.

Cílem průzkumu bylo ověřit, zda nový přístup k řešení domácího násilí v České republice skutečně přinesl tolik očekávané pozitivní změny, které umožňují poskytnutí dosažitelné a účinné pomoci ohroženým osobám, zda jsou lidé o těchto změnách informováni a jaké postoje k nim zaujímají.

1. Domácí násilí

Přes značnou pozornost, která je v posledních letech věnována této problematice, představuje domácí násilí stále aktuální závažný problém, který negativně ovlivňuje kvalitu života jednotlivců, celých rodin, které tak neplní své společenské funkce, a tím i celé společnosti. Zvláště nepříznivý dopad má tento fenomén na děti, které v jednotlivých případech domácího násilí vystupují buď jako přímé oběti násilí nebo v pozici svědků. Světová zdravotnická organizace (WHO) definovala proto násilí mezi rodiči jako formu psychického týrání dětí.

Domácí násilí je celosvětově rozšířený sociálně patologický jev. V literatuře jsou tyto jevy označovány jako „jevy nenormální a nežádoucí z hlediska fungování společnosti. Přinášejí řadu negativních důsledků sociálního charakteru jak pro určité sociální skupiny, tak pro celou společnost. I když nelze vyloučit vnitřní dispozice, převážně také na sociálním podkladě vznikají. Mají velmi často kořeny v sociálních podmínkách, ve společenském prostředí. Jsou velmi závažné nejen z hlediska postižení jedince, ale celé společnosti, zvláště jde-li o děti a mládež.“¹

Výzkumné údaje ukazují, že většinovými oběťmi domácího násilí jsou ženy (92 – 98 % z celkového počtu obětí). Spolu s nimi jsou jako nejčastější ohroženou skupinou uváděny děti. Počet mužských obětí se pohybuje v intervalu 2 – 5 %.² Ve většině zdrojů je však tato skupina spojená s velkou latencí problému z důvodu neochoty mužů přiznat týrání ze strany ženy. Se stejným problémem je nutné počítat také u seniorů. Ti jsou nejčastěji vystaveni týrání ze strany dětí nebo partnerů. Zveřejnění násilí je pro seniory spojeno s bolestí a studem, které brání odhalení tohoto jevu a významnou roli hraje také obava z umístění týraného do ústavní péče. Ve všech uvedených skupinách je třeba uvést jako rizikový faktor zdravotní postižení obětí, které významným způsobem ovlivňuje schopnost konat a ztěžuje odhalení tohoto jevu.

Domácí násilí představuje jednu z nejnebezpečnějších forem agrese. K tomu přispívají jeho charakteristiky – zvláště velká míra latence domácího násilí, v jejímž důsledku zůstávají jednotlivé případy skryty společenské kontrole a jejich dokazování se tak stává složitější. Významnou roli sehrává i to, že jeho aktéři jsou sociálně

¹ ROUSOVÁ, A. *Bezdomovství jako sociálně patologický problém*. Bakalářská práce. Brno: IMS, 2007, s. 3

² MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 231

a ekonomicky závislé, citově blízké osoby. Tato pouta mohou být příčinou jednání oběti, které se může zdát často tak nepochopitelné pro jejich sociální okolí. Je však vedeno touhou o urovnání poměrů v rodině, o návrat k „normálnímu“ životu bez násilí. V důsledku toho dochází k omlouvání násilného chování partnera, jeho bagatelizování nebo obviňování sebe sama. Dostavuje se rovněž strach z pomsty partnera, strach o své děti, pocity studu a selhání, které oběť paralyzují a snižují tak její schopnost vzniklou situaci účinně řešit. To vše ztěžuje poskytnutí pomoci zvenčí. Oběť často velmi dlouho oddaluje řešení situace a prakticky tak znemožňuje poskytnutí pomoci.

K těmto nepříznivým charakteristikám domácího násilí vyznívajících v neprospěch jeho obětí je nutno přičíst také postoj společnosti k tomuto jevu. Společnost dlouho vnímala tento problém jako privátní záležitost jeho aktérů. Zkušenosti převážně neziskových organizací angažujících se ve prospěch obětí domácího násilí, statistiky a výsledky výzkumů posledních let však ukazují, že domácí násilí je tak rozšířeným a nebezpečným jevem, že ho nelze tolerovat. Otevření otázky domácího násilí v České republice vyústilo přijetím významných legislativních opatření, která směřují k ochraně a pomoci obětem domácího násilí a k preventivnímu působení jako nezbytného předpokladu předcházení a účinného boje s domácím násilím.

Na základě zkušeností byl formulován požadavek specifického přístupu k řešení případů domácího násilí. Na rozdíl od jiných kriminálních jevů, kde je kladen důraz na represii, vede takový postup v případě domácího násilí k tomu, že se společnost zabývá pachatelem, zatímco oběť zůstává bez pomoci. Domácí násilí však není jen problémem represivních orgánů, je nutné propojit trestní systém se systémem sociálně - právním a se službami v oblasti duševního zdraví. Jen pomocí specifických opatření a komplexního přístupu mohou být dosaženy výsledky.

1.1 Vymezení pojmu domácí násilí

Domácí násilí představuje specifický společenský problém, jehož složitost je zřejmá i při samotném vymezení a definování tohoto fenoménu. Kulturně podmíněný nejednotný přístup k chápání domácího násilí a rozdílné výkladové koncepce se odrážejí v nejednotě terminologie tohoto jevu. Proto se při studiu odborné literatury i dalších pramenů můžeme setkat s různými, zjednodušenými či obsáhlejšími definicemi.

Při definování domácího násilí je nezbytné reflektovat skutečnost, že domácí násilí se v mnoha ohledech liší od násilí mezi vzájemně cizími lidmi.

Světová zdravotnická organizace WHO definuje násilí jako “záměrné použití fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu”.³

Sociologický slovník⁴ uvádí definici násilí jako „jednorázového jednání, kterým jeden druhému způsobí fyzickou silou nějakou škodu“.

Obě uvedené definice vypovídají o násilí jako aktu mající charakter fyzického útoku. Odrážejí však také typickou a velmi rozšířenou představu značné části veřejnosti o domácím násilí jako fyzickém násilí odehrávající se mezi blízkými osobami. Přestože použití fyzické síly je u domácího násilí velmi časté, je pouze nejsnáze, více či méně, identifikovatelnou formou týrání. Bývá doprovázeno celou škálou neméně bolestivých a ponižujících nefyzických forem útlaku. Mohou mít podobu týrání psychického, emocionálního, sociálního, ekonomického či sexuálního. Domácí násilí tedy nelze omezit pouze na použití fyzické síly, ale je nutno ho posuzovat širěji, s ohledem na jeho specifika. Proto se také někdy používá termín „domácí týrání“, neboť lépe vyjadřuje skutečný rozsah celého problému.

Také představa násilí jako jednorázového aktu neodpovídá povaze domácího násilí. Naopak dlouhodobost a opakující se útoky náleží k jeho typickým znakům.

Přestože v českých zákonech zatím není pojem domácího násilí přímo definován, novela trestního zákona, která vstoupila v platnost 1. června 2004, zavedla do trestního zákona novou skutkovou podstatu vložení § 215a „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“. Domácím násilí se tak od násilí v širším slova smyslu vymezuje typickým osobním vztahem mezi pachatelem a obětí.

Soudní praxe v ČR přinesla v roce 1984 definici „týrání“, dobře použitelnou i pro posouzení některých forem agresivního chování muže vůči ženě. Za týrání je podle této definice považováno zlé nakládání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které poškozená osoba pociťuje jako těžké příkoří.

³ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Násilí>

⁴ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 168

Trvalost pachatelova jednání je přitom nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání, takže nemusí jít o jednání soustavné. Týrané osobě nemusí vzniknout konkrétní škody na zdraví, ale předpokládá se, že jednání agresora týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťovala jako těžké příkoří. Může tak jít o zlé nakládání působením fyzických útrap, ale i o zlé nakládání v oblasti psychické.⁵

Pohled sociologů a psychologů na definici násilí je obdobný.⁶ Ze sociologického hlediska se jedná o násilí tehdy, je-li vůči konkrétní osobě vykonáván tlak se záměrem tohoto člověka ponížít či zranit. Násilně jedná ten, kdo radikálně prosazuje svou vůli proti ostatním. Právní i sociálně psychologická složka tak identifikuje čin jako násilí také v případech, kdy se nejedná pouze o fyzické záležitosti. Jako násilí jsou tedy chápány i všechny obecné formy ubližování a utlačování.

Při studiu literatury a dalších pramenů jsem se setkala s mnoha definicemi domácího násilí, z nichž některé uvádím.

Britská definice domácího násilí (domestic violence), která byla soudní praxí akceptována v roce 1992, charakterizuje domácí násilí jako „fyzické, sexuální a psychické týrání žen jejich současnými nebo bývalými partnery, zahrnující i vážné pohružky použitím podobného násilí. Partneři mohou být rozvedeni, žít odděleně anebo spolu dlouho či dokonce nikdy nežili. Britské a další evropské prameny přitom oprávněně hovoří o výjimečně zranitelné pozici ženských obětí domácích útoků ve srovnání s konflikty jinými.“⁷

Ministerstvo vnitra vychází z formulace uvedené Evropskou radou (Programme of Action Children and Violence, 2005-2007) a definuje domácí násilí v rodině jako „dlouhodobé násilné chování v rodině, které zahrnuje jakékoliv činy nebo opomenutí spáchaná v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují vývoj jeho osobnosti.“⁸

⁵ <http://www.zbynekmlcoch.cz/info/pravo/>

⁶ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1. vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2008, s. 40

⁷ <http://www.zbynekmlcoch.cz/info/pravo/>

⁸ <http://www.mvcr.cz/2003/odbor/rovnost 3.doc>

Podle Bílého kruhu bezpečí⁹ je domácí násilí „fyzické, psychické nebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah.“

V této definici jsou již obsaženy určující znaky, které vymezují domácí násilí jako samostatný a specifický společenský fenomén. Jedná se zejména o jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné, neveřejnost, opakování a dlouhodobost – z jednoho ojedinělého útoku nelze určit, zda jde o domácí násilí, a eskalaci – stupňování násilí.

Takto vymezené domácí násilí již nelze zaměnit s jednorázovými incidenty, vzájemnými potyčkami a spory mezi partnery, v jejichž průběhu dochází ke vzájemné výměně rolí.

V současné době vedle sebe koexistují 2 základní pohledy na domácí násilí – **kriminologický a feministický**.¹⁰ Oba shodně předpokládají, že domácí násilí se zásadně liší od jiných podob násilí a kriminality. Domácí násilí ve světle feministických teorií odráží historický kontext mužské dominance a postavení žen v rodinách. „V tradičním patriarchálním zřízení je muž považovaný za hlavu rodiny, jeho autoritu odráží zákony, tradice a kultura.“ Tyto teorie považují motivaci pachatelů za specifickou tím, že se do ní promítají patriarchální hodnotové stereotypy. Pomocí násilných ataků mohou agresori efektivně kontrolovat své ženské oběti. Podle feministických modelů tedy nedochází k partnerskému násilí v důsledku ztráty kontroly, tak jak tvrdily některé psychologické a kriminologické koncepce. Naopak, týrání a zneužívání partnera je volbou, rozhodnutím.

Genderový aspekt domácího násilí tak odráží historickou a politickou rovinu problému. Domácí násilí se z latentního jevu dostalo do kategorie závažného a oficiálního problému nikoliv na základě kriminálních statistik, ale díky aktivitám ženských spolků a organizací v USA koncem 70. a začátkem 80. let. Proto bylo původně tematizováno a řešeno jako násilí na ženách. Teprve později se začíná hovořit také o domácím násilí páchaném na mužích.

⁹ <http://www.bkb.cz/index.php>

¹⁰ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2002/cirtkova.html>

Druhý, kriminologický přístup, studuje partnerské násilí bez ohledu na pohlaví pachatele i oběti. Tvrdí, že počty pachatelů mužského a ženského pohlaví jsou vyrovnané. Obecně větší zranitelnost žen a jejich závislost na intimním partnerovi kriminologické přístupy nezpochybňují, současně však programově chtějí upoutat pozornost veřejnosti i na týrané muže. Vznikly specializované kriminologické teorie domácího násilí multikauzálního rázu.

1.2 Formy domácího násilí

Domácí násilí má několik podob – od psychického přes ekonomické, sexuální až po fyzické. Kromě těchto základních forem násilí můžeme dále hovořit např. o násilí emocionálním a sociálním, které bývají v některých pramenech uváděny samostatně nebo zařazeny pod násilí psychické. Jednotlivé druhy domácího násilí se mohou vyskytovat izolovaně, zpravidla však dochází k prolínání více forem týrání.

Fyzické násilí

Je zpravidla uváděno jako nejčastější forma násilí. Následky fyzických útoků jsou více či méně viditelné, zanechávají stopy v podobě modřin, podlitin, popálenin, zaschlé krve, zlomenin. Fyzické násilí zahrnuje celou škálu jednání, které může mít podobu fackování, bití, řezání, pálení, kopání, škrcení, trhání vlasů, svazování, odpirání spánku, jídla, ohrožování předměty či zbraněmi. Stopy fyzického násilí mohou být pro okolí oběti signálem vedoucím k odhalení násilného jednání pachatele a k poskytnutí účinné pomoci a být použity při dokazování trestného činu. Pachatelé útoků mohou oběť ohrozit na zdraví a v extrémních případech mohou přímo ohrozit jejich život.

Psychické násilí

Psychické násilí se může vyskytovat samostatně, mnohem častěji k němu však dochází společně s násilím fyzickým či sexuálním. Na rozdíl od fyzického násilí není na první pohled patrné, že oběť je takovému násilí vystavena a tudíž se i hůře prokazuje. Přesto nelze říci, že psychické násilí je pro oběť méně bolestivé či traumatizující. Spíše naopak, oběti vystaveny psychickému násilí často ztrácejí motivaci k hledání východiska a na svoji situaci rezignují. Děje se tak zejména v důsledku ztráty

sebevědomí, poklesu aktivity a stavu apatie. Psychické násilí zahrnuje soustavné ponižování, urážení, nadávání, zesměšňování na veřejnosti, před dětmi, vyhrožování, zastrasování, uplatňování mužských privilegií - agresor upírá oběti právo na spolurozhodování o věcech týkající se rodiny, finančních záležitostech, vnucuje oběti obraz sebe sama jako nemocného člověka atd.

Emocionální násilí

Je orientováno na osoby, zvířata a věci, ke kterým má oběť citový vztah, na kterých mu záleží. Nejčastěji jsou pro citové vydírání zneužívány děti, případně další rodinní příslušníci týraného. Je vyhrožováno jejich fyzickým napadením, odejmutím dětí.

Sociální násilí

Je zaměřeno na sociální postavení a prostředí oběti. Jeho cílem je dosažení izolace oběti od rodiny, přátel, spolupracovníků. Často má ztráta sociálních kontaktů za následek tu skutečnost, že týraná osoba nemá nikoho, komu by se svěřila, kdo by jí dodal sílu nebo podpořil v jednání vedoucí k odpoutání se od násilného partnera. Dochází k deformaci vnímání reality a vyústěním v rezignaci na svůj stav. Agresor používá různé taktiky vedoucí k izolování oběti - zákaz vycházení z bytu, neustálá kontrola jejího času, odposlouchávání telefonních hovorů, nucení k častému stěhování, aby znemožnil vybudování přátelských vztahů v místě bydliště atd.

Sexuální násilí

Sexuální násilí v partnerském vztahu je obtížně rozpoznatelné, odehrává se v intimním prostředí beze svědků, takže v případě dokazování má oběť ztíženou situaci. Navíc v případě oznámení a následném projednávání hrozí riziko sekundární viktimizace při opakovaném popisování traumatizujících událostí. Za sexuální násilí se považuje znásilnění, vynucování sexuálního styku nebo nepříjemných sexuálních praktik, sexuální napadání oběti, jednání s ní pouze jako se sexuálním objektem aj.

Ekonomické násilí

Dotýká se bezprostředně základních potřeb oběti. Oběť se dostává do pozice závislosti na tyranovi a její postavení je tak velmi oslabeno. O tomto násilí hovoříme, je-li uplatňována absolutní kontrola nad příjmy a výdaji, omezován přístup k financím,

vynucován zákaz docházení do zaměstnání, nebo naopak je oběť k pracovním činnostem nucena a o jejím výděлку rozhoduje partner atd.

Reprezentativní výzkum, který provedl „STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR“ a který se uskutečnil v červenci r. 2006 na reprezentativním souboru 1690 obyvatel starších 15 let, se kromě jiného zaměřil na zastoupení jednotlivých forem násilí. Ze šetření vyplynulo, že nejčastěji je zastoupena kombinace fyzického a psychického násilí (48 %), následuje pouze fyzické (18 %) a pouze psychické (16 %), dále kombinace fyzického, psychického a sexuálního násilí (14 %), jiné kombinace jsou zastoupeny 3 % a jako nejméně časté z výzkumu vyplynulo pouze sexuální násilí. Ze závěrů rovněž vyplývá, že 81 % obětí domácího násilí opakovaně sděluje, že nejhůře vnímají násilí psychické.¹¹

1.3 Specifika domácího násilí

Domácí násilí se vyznačuje určitými typickými rysy, které z něj činí složitý fenomén a které je třeba reflektovat při jeho definování, objasňování, při poskytování účinné pomoci a podpory i při snaze pochopit jednání obětí.

Mezi tyto znaky patří:¹²

- **Násilí** – Násilné incidenty mohou nabývat různých podob (forem), zpravidla jsou kombinací několika forem.
- **Opakovanost a dlouhodobost** – Za domácí násilí nelze považovat ojedinělý a jednorázový incident, byť mu lze připisovat závažné důsledky. Domácí násilí má svou historii.
- **Eskalace** - Jednotlivé násilné útoky se vyznačují vzrůstající intenzitou. Domácí násilí obvykle začíná útoky proti lidské důstojnosti, k nimž se postupně přidávají útoky proti zdraví, jež v konečném stádiu mohou přecházet v útoky proti lidskému životu. V zárodku nemá domácí násilí podobu trestného činu, násilný vztah je doprovázen fázemi klidu a usmiřování, kdy se s postupným rozvojem

¹¹ STŘÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vyd. Ostrava:KEY Publishing s.r.o., s. 15

¹² ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Znaky a tendence domácího násilí v ČR v návaznosti na výsledky dotazníkového výzkumu Bílého kruhu bezpečí v roce 1999*. in STŘÍLKOVÁ, P. FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009 s. 14

agrese zkracují období klidu na úkor fází eskalujícího násilí (tzv. **spirála násilí**). Ve spirále nebo také koloběhu násilí jde o střídání kvalitativně rozdílných fází násilí.¹³

Fáze 1 - Stupňování napětí - Ve vztahu vládne napjatá a velmi negativní atmosféra, stupňují se projevy verbální agrese. Pro oběť je typická snaha vyhnout se a zabránit konfliktům.

Fáze 2 - Exploze - Násilník nechává agresi volný průběh, oběť ztrácí veškerou kontrolu nad partnerovým jednáním. Pod vlivem emocionálního kolapsu shledává část obětí tuto situaci jako bezvýchodnou a není schopna se bránit, pro jiné může být výzvou a signálem pro hledání východiska ze situace, kterým může být i odchod ze společné domácnosti nebo ukončení vztahu rozvodem. Situaci komplikuje blízký vztah k pachateli, ale např. i pocit bezmocnosti a bezradnosti.

Fáze 3 - Líbáanky – Fáze usmiřování, omluv, slibů. Tato fáze dává oběti naději na urovnání vztahů, polepšení partnera, přináší odlehčení a uklidnění. Mnoho mužů má skutečně výčitky svědomí a dávají najevo, že litují svého chování. Snaží se ženě dokázat, že se z této situace poučili a dělají vše pro to, aby jim jejich partnerka odpustila. Ta pod vlivem těchto změn opouští od myšlenky opustit svého partnera.

- **Vzájemná blízkost osob** - oba aktéři jsou, nebo v minulosti byli, osobami blízkými. K domácímu násilí dochází uvnitř reálného partnerského vztahu dvou osob (manželství, partnerství nebo jiný obdobný déle trvající vztah) nebo mezigeneračního vztahu mezi rodiči a dětmi či prarodiči a vnuky.
- **Uplatnění moci a kontroly** - postavení oběti a pachatele je nerovné a jejich role se v průběhu opakovaných incidentů nemění. Pachatel uplatňuje kontrolu nad každodenním životem oběti zejména v oblasti jejich sociálních kontaktů a v oblasti ekonomické. Domácí násilí není spor, hádka nebo rvačka, tedy událost, při kterých je postavení obou stran incidentu stejné. **Asymetrie ve vztahu** je určujícím znakem domácího násilí. Na jedné straně je bezvýhradná moc a převaha agresora, na druhé straně naprostá bezmoc oběti, která je dlouhodobě udržována v závislém postavení vůči násilníkovi.

¹³ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2008, s. 64

- **Složité, ambivalentní postoj oběti k pachateli** – oběť domácího násilí se chová jinak, než oběti poškozené cizím pachatelem. Ochota k potrestání je kolísavá, po násilném incidentu hledají pomoc, posléze však mohou svůj postoj měnit. Důvodem může být psychický tlak a oprávněný strach vzhledem ke skutečnosti, že oběť nadále bydlí ve společném bytě nebo domě s útočníkem. Důvodem může být i zastrašování ze strany pachatele, víra v jeho polepšení, obava z osamocení a z toho plynoucí finanční a materiální nejistota, ztráta bydlení apod. Oběti si přejí zastavit násilí, doufají v pokračující vztah bez násilí, což má za následek to, že pachatelům „odpustí a přijmou“ jej zpět. Kolotoč domácího násilí tak znovu může pokračovat, což není stavem ideálním ani žádoucím.
- **Páchání násilí v soukromí** – k násilí dochází zpravidla beze svědků, nejčastěji v soukromí společného obydlí, ale i na jiných místech, např. chata, hotel apod. Jednotlivé útoky zapadající do schématu domácího násilí se však mohou vyskytnout i na veřejnosti.

Zkušenosti ukazují, že domácí násilí má tendenci přetrvávat i po odchodu oběti ze společné domácnosti a po rozvodu. Tato situace nastává zejména v těch případech, kdy má oběť s agresorem děti a musejí řešit úpravu styku s nimi.

Domácí násilí není možné zaměňovat s partnerskou hádkou či „manželskou rozepří“. Při hádce totiž proti sobě stojí dvě přibližně rovnoprávné osoby, které jsou v podobném postavení a vyměňují si názory. V případech domácího násilí to je ale bezmocná a vystrašená oběť, která se obává trestu či napadení, a pachatel, který se skrze použití moci snaží oběť ovládat a donutit k tomu, co chce on.

To, co je pro domácí násilí rovněž příznačné, je to, že je opředeno mnohými mýty. Tyto mýty o domácím násilí, v němž je pro pozorovatele zvenčí obtížné se orientovat, přinášejí zkreslený pohled na problematiku, přispívají k tabuizování a ovlivňují veřejné mínění. Zraňují oběť domácího násilí, vedou k jejímu dalšímu poškození, ztěžují její postavení a zabraňují veřejnosti angažovat se v pomoci obětem domácího násilí. Obhajují chování pachatelů - pachatelé pod vlivem těchto mýtů získávají pocit, že jejich chování je omluvitelné a dávají pocit viny samotným obětem.

Nejčastější mýty o domácím násilí:¹⁴

- **Domácí násilí se týká jen sociálně slabších vrstev**

Domácí násilí se vyskytuje ve všech společenských skupinách, nezávisle na věku, vzdělání, náboženském vyznání či ekonomické situaci pachatele či oběti.

- **Domácí násilí není běžné, týká se jen několika málo rodin**

Podle reprezentativního výzkumu provedeného v roce 2003 v České republice Sociologickým ústavem AV ČR a Filozofické fakulty UK zažije některou z forem domácího násilí za svůj život 38 % žen.

- **Domácí násilí jsou spíš hádky, „italská manželství“**

K domácímu násilí dochází záměrně a opakovaně. Je třeba odlišit běžný manželský či partnerský **konflikt**, při němž proti sobě stojí dva jedinci ve stejné pozici a domácí násilí, kde to je vystrašená oběť a násilník. Domácí násilí navíc není jen hádkou - kromě psychického teroru (vyhrožování, ponižování, odpírání potravy či spánku) často dochází k surovému fyzickému napadání, které končí vážným zraněním s celoživotními následky či dokonce smrtí.

- **Příčinou domácího násilí je především alkoholismus partnera**

Příčinou domácího násilí je snaha získat kontrolu nad partnerem. Alkohol může sloužit jako “spouštěcí prvek”, pod jehož vlivem dochází k odbourávání zábran nebo jako výmluva, není ale příčinou násilí.

- **Za domácí násilí si mohou ženy samy, muže totiž provokují**

Řada pachatelů není ochotna převzít zodpovědnost za násilí, takže z něj obviňují oběť. Násilní partneři se na “vyprovokování” k násilí vymlouvají často - důvodem k násilí podle nich může být cokoli, co není podle jejich představ. Ovšem i kdyby je někdo “provokoval”, těžko by např. napadli kolegu či kolegyni v práci, spolucestujícího apod. K násilí se v rodině uchýlí proto, že mají pocit, že si to mohou dovolit, a proto, že chtějí získat nad partnerkou absolutní moc a kontrolu. Omluvou pro fyzické napadení či psychický teror ale nemůže být žádné jednání ani fakt, že se jedná o partnerku

¹⁴ <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/myty-o-domacim-nasili/>

či manželku. Za násilí má vždy odpovědnost ten, kdo se ho dopouští. Pouze on má možnost rozhodnout, jak se bude chovat, zda použije násilí či nikoliv. Domácí násilí nebývá nezvládnutím konfliktu, ale chováním, které má vést k získání kontroly a moci nad partnerkou (popř. partnerem).

- **Ženy mají násilí ve vztahu rády**

Druhý nejčastěji rozšířený mýtus, často podporovaný porno průmyslem. Prakticky žádná žena však netouží po soužití, v němž by byla tlučena, ponižována, psychicky deptána.

- **Situace asi není tak strašná, jinak by partnerka od násilníka odešla**

Ženy neodcházejí od násilného partnera z řady důvodů - chtějí zachovat dětem úplnou rodinu, mají k partnerovi stále citový vztah, omlouvají jeho jednání a hledají chyby především v sobě. Mezi důvody, proč oběť neodejde, ale patří i strach z fyzického napadení, zastrašování a vydírání ze strany partnera, pocit bezmoci a beznaděje, ekonomická a sociální závislost. Samotný odchod navíc domácí násilí nevyřeší – řada pachatelů se násilí dopouští i nadále a snaží se získat ztracenou kontrolu nad obětí.

- **Oběť a pachatele domácího násilí lze snadno rozpoznat**

Domácí násilí může být skryto za zdmi domova po velmi dlouhou dobu a to i před příbuznými obětí. Ta se totiž za násilí stydí nebo se obává reakce pachatele, a tak svá zranění maskuje, případně je vysvětluje jinými příčinami. Naopak násilí partneri se svému okolí jeví jako příjemní a sympatičtí lidé, kteří se ke své partnerce a dětem chovají dobře – násilí se totiž dopouštějí pouze vůči své partnerce a v soukromí.

Pomoc obětem násilí znesnadňují mýty, ale také popírání tohoto jevu. To probíhá na několika úrovních:

- **Popírání existence** domácího násilí (žádný takový problém není)
- **Popírání závažnosti** domácího násilí (problém existuje, ale není příliš závažný)
- **Popírání řešitelnosti** domácího násilí (s tímto problémem se nedá nic dělat)

1.4 Příčiny a důsledky domácího násilí

Při objasňování příčin domácího násilí dominují v současné době multifaktorové přístupy.¹⁵ Tyto podporují dnešní oficiální názor, že domácí násilí je složitým, komplexně podmíněným jevem. V celkovém obrazu i v každém jednotlivém případě se uplatňují různé skupiny příčin. Jejich váha může být různá, může se i měnit například v závislosti na vývojových tendencích ve společnosti.

Jednou z nejznámějších multifaktorových koncepcí je kauzální model D.G. Duttona, který pracuje se 4 strukturálními rovinami zdrojů a příčin domácího násilí:¹⁶

makrosystémové příčiny - Domácí násilí je ve společnosti podporováno a udržováno převládající hierarchií hodnot, která je založena na nadvládě a dominanci mužů. Patriarchální smyšlení má dvě dominanty: je založeno na pevně zakořeněné víře, že společnost musí být hierarchicky uspořádána a že vůdčí role v této hierarchii přísluší muži

exosystémové příčiny - Jde o působení bezprostředního sociálního okolí jedinců, formálních i neformálních struktur a situací. Tyto struktury určují, ovlivňují či přímo omezují chování jednotlivce. Konkrétními faktory, které přispívají ke zneužívání uvnitř rodiny, mohou být nezaměstnanost, nízký příjem, nízká vzdělanost komplikující daně osobě přístup k síti sociálních institucí atd.

mikrosystémové příčiny - Mikrosystém je reprezentován samotnou rodinou. Uvnitř této sociální jednotky mohou vznikat takové konstelace situací a okolností, které zvyšují náchylnost k propuknutí domácího násilí. Tato rizika vyplývají ze samotné podstaty rodinného života, z hlubokého vzájemného poznání jednotlivých členů, kteří se vzájemně ovlivňují, znají svá slabá místa, dovedou odhadnout své reakce a způsoby chování ve standardních i krizových situacích.

ontogenetické příčiny - Ontogenetická rovina má nejbližší k původním psychologickým teoriím domácího násilí. Jeho příčiny hledá totiž v individuálních charakteristikách pachatele, oběti a jejich vzájemné interakce. Do této skupinky patří i stanoviska, že zneuživatelé prošli tíživým dětstvím, sami na sobě okusili traumatizaci

¹⁵ HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ, J. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 1.vyd. Praha: profEM, 2004, s. 56

¹⁶ STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vyd. Ostrava: Publishing s.r.o., 2009, s. 17

násilím. Přímý kontakt jedince s násilím v průběhu jeho dětství je rizikovým faktorem, může odstartovat pochody kriminogeneze (původní oběť se později stává egocentrickým násilníkem) či pochody viktimogeneze (oběť přijme životní scénář oběti, násilí akceptuje jako nutnou součást svého života, její zraňování pokračuje tudíž i v dospělosti).

Faktory podmiňující vznik domácího násilí můžeme tedy rozdělit do několika oblastí:¹⁷

- **společnost**
- **rodinná výchova**
- **osobnostní charakteristiky agresora**
- **sociální situace vyvolávající stres**

Na úrovni **společnosti** můžeme mluvit o postoji vůči tomuto jevu, který společnost zaujímá, o tabuizaci domácího násilí, které se děje neveřejně, za zavřenými dveřmi, úrovni prevence, zákonných opatřeních sloužících k potírání tohoto rozšířeného jevu, o efektivním fungování pomocné sítě a v neposlední řadě o lhostejnosti lidí k tomu, co se děje v jejich okolí. Při výčtu těchto faktorů je třeba zmínit působení médií, které ovlivňuje postoje a chování zvláště nejmladší generace. Obsahová skladba programů, poplatná výhradně ekonomickým zájmům, oslavující sílu a násilí, způsobuje devaluaci hodnot ve společnosti a vede ke ztrátě mravní odpovědnosti. Vytváří tak půdu pro růst arogance a agresivity.

Důležitým faktorem je sociální prostředí, zvláště **rodina a výchova** v ní. Rodina vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Proces socializace se realizuje vždy jako činnost osobního působení členů rodiny navzájem, včetně kladných a záporných vlivů a vzorů. Rodinná situace se stává modelem pro osvojování sociálních rolí muže a ženy, otce a matky, a tak se promítá do budoucí reprodukční rodiny dětí.¹⁸ Pod vlivem negativních zážitků z rodinného prostředí dochází k transgeneračnímu přenosu násilných vzorů jednání, k identifikaci s agresivními vzory chování. Násilí je přijímáno jako běžný stereotyp chování, jak na straně agresora, tak na straně oběti – násilné způsoby chování jsou přijímány jako skutečnost, která k životu patří. Chlapci

¹⁷ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006, s. 23

¹⁸ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, s. 82

vyrůstající v domácím násilí se naučí vnímat násilí jako prostředek řešení problémů a konfliktů. U dívek potom kontakt s násilím směřuje ke ztotožnění se s rolí oběti a vyústí ve skutečnost, že si nakonec sami vybírají agresivního partnera.

Psychologické výzkumy prokázaly, že agrese není vrozená genetická vada, nýbrž ve většině případů se jedná o naučený styl lidského chování. Studie zabývající se násilím mladistvých ukazují, že člověk je schopen si agresivní chování vštípit velice rychle. Mnohokrát už bylo prokázáno, že pokud se dítě pravidelně stýká s násilným chováním, ať už tedy přímo – dítě je často bito – nebo je svědkem podobných událostí v rodině, několikanásobně se zvyšuje pravděpodobnost, že se z něj později stane také agresivní osoba.¹⁹

K rizikovým faktorům z hlediska vzniku násilí patří rovněž některé **osobnostní charakteristiky** jedince, jako jsou poruchy chování, psychické či psychiatrické onemocnění, závislost na alkoholu nebo jiných návykových látkách, chorobná žárlivost. U těchto jedinců se zpravidla setkáváme s vyšší mírou agresivity, majetnickými sklony, neschopností ovládat své chování, pocity méněcennosti, které jsou kompenzovány násilím. Alkohol a návykové látky, které bývají často i samotnými oběťmi zmiňovány jako příčina domácího násilí, působí spíše jako spouštěč násilí, pod jehož vlivem osoba mající násilnické sklony ztrácí zábrany.

Bylo prokázáno, že většina domácího násilí má svůj původ v obyčejných a běžných konfliktech. Manželé a partneři se často hádají kvůli výchově dětí, vedení domácnosti, rozdělení povinností nebo kvůli rodinným příslušníkům apod. Vedle každodenních konfliktů může být příčinou počátku násilí ve vztahu i nějaký zlomový okamžik. Tím může být těhotenství partnerky, narození dítěte, rozvod nebo rozchod. Za rizikový faktor je možné považovat rovněž sociální situace vyvolávající stres jako ztráta zaměstnání, neúspěchy nebo konflikty v práci a nedostatečná schopnost vyrovnat se s těmito tlaky.²⁰

Jisté problémy někteří odborníci také chápou v souvislosti se změnou postavení žen ve společnosti. Ty se stále častěji profesionálně prosazují a zastávají významné pozice po boku mužů, což může mít nepřímý dopad na jejich psychiku. Na jedné straně

¹⁹ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2008, s. 69

²⁰ Tamtéž, s. 60

totiž cítí svou povinnost, zodpovědnost a roli v profesionálním světě, na druhé straně jsou si ale vědomi toho, že je stále těžší se v dnešním světě prosadit. Cítí se stále více ohroženi feministickými přístupy žen, mají strach z nezaměstnanosti a svého osobního neúspěchu a selhání a tyto negativní pocity kompenzují gesty přehnané mužnosti, nadřazeností, agresivními způsoby jednání nebo násilím.²¹

Psychologické studie násilných a agresivních mužů prokazují, že jednou z příčin agrese je to, že nemají nad svojí ženou žádnou moc, nebo dokonce naopak, že mají tyto ženy moc nad nimi, případně není postavení obou partnerů ve vztahu jednoznačné.²²

Multifaktorové teorie znamenají překonání jednofaktorových teorií, které představovaly první pokusy o vysvětlení domácího násilí. Teoretické koncepce tohoto typu se většinou opíraly o analýzu výjimečných a ojedinělých případů. Proto se z dnešního pohledu jeví jako překonané, nejsou s to vysvětlit celé spektrum jevové pestrosti domácího násilí. Jejich hodnota spočívá spíše v tom, že mohou posloužit jako inspirace pro řešení skutečně extrémních, vyhraněných podob partnerského násilí.

Jednofaktorové teorie lze dělit do tří skupin:²³

- **psychologické teorie domácího násilí**
- **sociologické teorie domácího násilí**
- **biologicko-genetické teorie domácího násilí**

Psychologické teorie se koncentrují na psychiku agresora a opírají se o klinicky zaměřené zkoumání typických rysů osobnosti zneuživatele. Předpokládají totiž, že příčiny týrání partnera jsou psychologického rázu, tj. tkví v povahových zvláštnotech pachatele. Za příčinu domácího násilí považují např. stres, opakující se deprese, alkoholismus, užívání jiných návykových látek, psychickou poruchu. V důsledku proniknutí interaktivních paradigmat do teorií domácího násilí se psychologický přístup zaměřil i na oběti tohoto jevu. Uplatnil se opět předpoklad, že oběti domácího násilí představují určitou psychologicky ohraničenou skupinu. Badatelé se upnuli na identifikaci povahových zvláštnotí typické oběti domácího násilí. Za takový viktimgenní znak bylo nakonec shledáno snížené sebevědomí. Okamžitě se však

²¹ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1.vyd. Brno: Computer press, a.s., 2008, s. 144

²² Tamtéž, s. 71

²³ HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ, J. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 1.vyd. Praha: profEM, 2004, s. 56

vynořila jen obtížně rozluštitelná otázka, zda právě tento znak není spíše výsledkem (důsledkem) než příčinou domácího násilí.

Biologicko-genetické teorie záhy zanikly, byly totiž schopny vysvětlit pouze obecné predispozice k agresivnímu chování, nikoli však specifické situace domácího násilí.

Sociologické teorie domácího násilí se prosadily poměrně pozdě. Jejich velká zásluha spočívá v tom, že skončily s psychiatrizací problematiky domácího násilí, neboť přestaly na pachatele a oběti domácího násilí nahlížet jako na psychicky narušené osoby. S určitým zjednodušením lze říci, že sociologické teorie se v podstatě kryjí s modely z dílny feministických přístupů nebo jsou jimi alespoň inspirovány. Oběma koncepcím (sociologickým i feministickým) je společné, že vnímají domácí násilí jako produkt "typicky mužské společnosti", zdroje násilí spatřují v sociostrukturálních jevech souvisejících se vznikem a uplatňováním moci ve společnosti i mezi jejími jednotlivými členy. Muži týrající své partnerky uplatňují násilí jako prostředek udržující či obnovují jejich moc (převahu) nad ženou, a proto věří, že budou tolerováni společností.

Důsledky domácího násilí

Život v prostředí, v němž dochází k opakovaným epizodám násilí, nemůže bezpochyby zůstat bez následků na těch, vůči nimž je uplatňováno. Některé lze vyléčit nebo včasnou a odbornou péčí zmírnit, jiné si s sebou oběť nese celým životem. Buskotte uvádí,²⁴ že zhruba dvě třetiny všech žen, které se potýkají s domácím násilím, často bývají fyzicky zraněné. U třetiny z nich jsou po útoku nezbytná lékařská ošetření. Následky, které zanechává týrání na psychice oběti, jsou však často závažnější, vyžadují v mnoha případech celoživotní péči odborníků. Přitom důležitou roli sehrává skutečnost, že násilí směřuje od osoby, která je oběti blízká, s níž spojoval svoji budoucnost a uskutečnění svých snů. To činí celou situaci ještě bolestivější.

Život v neustálém strachu z fyzických útoků, zastrašování či ponižování se odráží v osobním a citovém životě a v obecné sociální kompetenci osoby. Způsobuje permanentní vyčerpanost a vede k různým psychosomatickým problémům – k poruchám příjmu potravy, kardiovaskulárním obtížím, poruchám

²⁴ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2008, s. 74

spánku, mohou se dostavit deprese, sklíčenost nebo noční můry. Ovlivňuje nejrůznější aktivity oběti a způsobuje, že selhává v řadě svých rolí - v práci, v péči o rodinu, o děti. To může způsobit, že je svým sociálním okolím označena za viníka problémů. Dostávají se pocity selhání, obviňování se z odpovědnosti za stav věcí, dochází ke ztrátě úcty k sobě sama, pokles či ztráta sebevědomí, rezignace na koníčky, zájem o přátele a uchýlení se do izolace, v extrémních případech neřešitelná situace přivádí oběť na sebevražedné myšlenky nebo dokonce k jejím pokusům či dokonání. Tento stav beznaděje a vyčerpání, kterým oběť prochází, přispívá k pochopení, proč v tomto stavu bezmoci není oběť způsobilá svoji situaci řešit. Ještě naléhavěji tak vyznívá potřeba intervence zvnějšku.

Za určitých okolností může soužití s násilím vést dokonce k traumatu.²⁵ Traumatem se rozumí zážitek, který ve velké míře porušuje duševní rovnováhu, v jeho důsledku se mohou dostavovat výpadky paměti, permanentní pocity neklidu, panické stavy, citová nevyrovnanost a labilita, deprese a hysterie. Ve zvláště závažných případech se může u obětí rozvinout posttraumatická stresová porucha. Tímto termínem se označuje soubor různých poruch chování a prožívání, včetně somatických reakcí, které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku přesahujícího běžnou lidskou zkušenost. Záludnost posttraumatické stresové poruchy spočívá v tom, že rozmanité příznaky mohou propuknout až po delším časovém úseku od prožité krize.

Děti vyrůstající v rodině, kde je přítomno domácí násilí, velmi trpí, bez ohledu na to, zda je násilí páčáno přímo na nich samotných nebo jsou „pouhými“ svědky této situace. O rodině a jejím zásadním významu pro vývoj člověka a formování jeho osobnosti, již bylo pojednáno výše. V prostředí, kde je autoritativně uplatňována moc a síla, se pocit emocionální jistoty a bezpečí vytrácí. Pravděpodobnost, že dlouhodobé setrvávání v takovém prostředí bude mít dlouhodobé a ničivé následky, je velmi vysoká. Nálada dítěte je trvale změněná, dítě může být agitované nebo apatické, trpí sníženým sebevědomím, úzkostí a depresemi, poruchami příjmu potravy, mají horší vztahy k vrstevníkům i k dospělým.²⁶ V situaci, kdy nejsou uspokojovány jejich základní potřeby pro zdravý vývoj jedince, jsou deprivovány, vykazují agresivní chování, zanedbávají své školní povinnosti. Velmi těžko se orientují v situaci, která v rodině panuje, mají tendenci hledat viníka a často samy přebírají za násilí vinu. Smíšené pocity

²⁵ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1.vyd. Brno: Computer press, a.s., 2008, s. 75

²⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, s. 31

chovají také vůči rodičům.²⁷ Matka, která není schopná je před otcem ochránit a zabránit násilí v rodině, v jejich očích ve své roli zklamala. Dostává se kombinace mezi hlubokou lítostí, zlostí a zklamáním. Z otce mají strach a respekt, za jeho chování ho odsuzují.

Děti, vyrůstající v rodině, kde bylo přítomno domácí násilí, jsou silně traumatizovány a své negativní zážitky se odrážejí i v jejich dospělém životě a ovlivňují plnění partnerské a rodičovské role. Od násilných rodičů se učí nepřejímat odpovědnost za své chování a obviňovat ze svých neúspěchů a chyb okolí. Objevují se tendence opakovat totéž, co dělali jejich rodiče, včetně stejných chyb.

V souvislosti s násilím páchaných na ženách a dětech byly popsány **syndrom týrané ženy** (Battered Woman Syndrom) a **syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte** (Child Abuse and Neglect- Syndrom CAN)

Syndrom týrané ženy ²⁸

Platí, že u obětí domácího násilí se setkáváme s jevy, které u obětí jiných kriminálních činů nenalzáme. Markantní je například přetrvávající vazba k agresorovi, setrvávání ve vztahu s ním, zatajování závažnosti a příčin zranění, popírání viktimizace. Tyto typické důsledky domácího násilí jsou pro pozorovatele zvenčí málo srozumitelné. Neznalost problematiky pak vede k tomu, že chování oběti je vysvětlováno pomocí falešných mýtů, například tím, že ženě se násilí líbí, a proto nechce od partnera odejít.

Syndrom týrané ženy je definován jako soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí. Skládá se z poměrně bohaté mozaiky různých projevů, v konkrétním případě mohou být některé symptomy zvýrazněny, jiné naopak ustupují do pozadí. Podle M. A. Douglasové lze veškeré symptomy u týraných žen rozčlenit do tří kategorií:

- **příznaky spadající pod posttraumatickou stresovou poruchu (PTSP);**
- **naučená bezmocnost;**
- **sebezničující reakce.**

²⁷ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., s. 91

²⁸ <http://www.help24.cz/index.php?page=clanky>

Příznaky spadající pod PTSP

U týraných žen je zvyrazněna ztráta životních perspektiv kombinovaná s celkovou netečností až otupělostí. Týrané ženy nejsou schopny se přirozeně chovat, jestliže vůči nim někdo prezentuje silné negativní emoce, jako např. vztek či zlost. Samy mají tendenci utíkat před konflikty, nejsou připravené ventilovat spontánně své emoce vzteku a zlosti. U týraných žen se často setkáváme s tzv. extrémní laskavostí. Zejména při kontaktu s autoritou projevují nápadnou vstřícnost, neprůbojnost, chtějí vyhovět. Toto chování lze registrovat i při prvních kontaktech s ošetřujícím lékařem či v poradnách.

Naučená bezmocnost

Naučená bezmocnost představuje specifický důsledek týrání blízkým člověkem. Jejím jádrem je následující tvrzení: jestliže se jedinec naučí, že nemá žádnou kontrolu nad nepříjemnými událostmi a že každý jeho pokus změnit nepříjemnou událost končí prohrou, propadne letargii a pasivitě, která v extrémním případě může vést až k jeho smrti. Ukazuje se přitom, že spíše než skutečná schopnost kontroly rozhoduje víra ve vlastní možnosti neboli iluze kontroly.

Důležitý význam má dále reakce oběti na první incidenty násilí. Ženy, které aktivně zareagovaly v počáteční fázi zneužívání (kladly útočnickovi podmínky ohledně dalšího spolužití, hrozily sankcemi a zveřejněním incidentů), jsou i později schopné účinně zareagovat na pokračující násilí (vyhledají poradnu, odcházejí do azylového ubytování atd.). Naopak u žen s pasivní reakcí na první incidenty se prudce zvyšuje pravděpodobnost dlouhotrvajícího zneužívání. Tyto oběti vyhledávají pomoc až v okamžiku, kdy jsou přesvědčeny, že jim jde o holý život.

S naučenou bezmocností jde ruku v ruce drasticky snížené sebevědomí. Týraná žena ztrácí respekt ke své vlastní osobě. Ztráta pocitu vlastní hodnoty je doprovázena nejistotou, nerozhodností a někdy i pokřivením obvyklých měřítek. Týraná žena si například není jista ani hodnocením toho, co se kolem ní děje. Neví, zda je normální vše snášet, nebo naopak vyjít s problémem za hranice soukromí a hledat pomoc.

Sebezničující reakce

Jde vlastně o typickou, přirozenou strategii vyrovnávání se s opakovaným a nevypočitatelným násilím, které na oběti páchají její blízcí. Sebezničující reakce se objevují především u dlouhotrvajícího týraní a zahrnují zejména následující jevy:

- **popírání viny útočnicka** (týraná žena vyvíňuje partnera a připisuje zneužívání mimořádným vnějším okolnostem, jako je nezaměstnanost, nemoc, alkoholizace);
- **minimalizace následků** (týraná žena minimalizuje skutečné následky, například bagatelizuje svá zranění, zlehčuje intenzitu i nebezpečnost útoků, nevnímá vážnost situace);
- **popírání viktimizace** (týraná žena vehementně popírá své zneužívání, pro svá zranění udává nepravé důvody, mohou se objevit různé podoby disociace (necitlivosti na bolest, psychogenní amnézie, vzácně také mnohočetná osobnost);
- **odmítání možností záchrany** (týraná žena popírá reálné možnosti pomoci, vnímá je jako pro ni nepoužitelné, patří sem také opakované návraty k týrajícímu partnerovi, vymizení úvah o rozvodu).

Syndrom CAN²⁹

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby a je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem. Tyto příznaky mohou vznikat následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče, kdy dítě trpí zanedbáváním jeho důležitých životních potřeb.

„Jakékoliv nenáhodné preventabilní, vědomé (příp. i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.“

²⁹ http://www.phil.muni.cz/hump/psychoterapie/deti/Papers/CAN_Fiserova.pdf

Pro identifikaci CAN musí být splněna jedna ze základních podmínek – příčinná souvislost mezi aktivitou pachatele vůči dítěti a přímými i nepřímými následky této aktivity pro stav a vývoj dítěte nebo jednotlivé oblasti jeho života. Zjištění tohoto stavu je současně i potvrzení příslušné diagnózy CAN.

Důsledky zneužívání, týrání a zanedbávání dětí v rodinách mohou mít dlouhodobý charakter. Mnohé z takto postižených dětí mohou mít problémy v pozdějším věku, např. v dospívání a dospělosti. Tyto problémy se mohou projevat v partnerských vztazích, v manželství a také do vztahů rodičovských.

V porovnání s výše uvedenými dopady vedlejším, ale ne zcela bezvýznamným důsledkem domácího násilí jsou ekonomické ztráty spojenými s náklady na nápravu problémů způsobených domácím násilím. Násilí v rodinách ohrožuje nejen životy žen, psychické zdraví dětí, které v těchto rodinách žijí, ale má i vážné dopady na ekonomiku. Přestože přesné studie v České republice neexistují, odhaduje se, že náklady na nápravu problémů způsobených domácím násilím dosahují až pěti miliard korun ročně. Při odhadech je možno vycházet z obdobných studií v zahraničí. Například švýcarské studie odhadují dopady domácího násilí na 200 milionů eur ročně, podle studie Centra pro kontrolu a prevenci chorob v USA náklady na prevenci, léčení a další nepřímé náklady stojí ekonomiku USA ročně 5,8 miliard dolarů. Podle British Medical Association (BMA) jdou náklady za domácí násilí v Británii do miliard liber ročně. Podle této studie jsou například oběti násilí třikrát až čtyřikrát náchylnější k rozvinutí psychické poruchy a onemocnění srdce než zbytek populace. Do nákladů za domácí násilí se totiž započítávají nejen přímé náklady za léčení zranění, výjezdy policie, ale i náklady nepřímé: provoz azylových domů, poraden, sociální výpomoc, soudní řízení, ale i ztráty způsobené pracovní neschopností.³⁰

1.5 Výskyt domácího násilí v ČR

V České republice bylo domácí násilí mnoho let tabuizováno, považováno za jev, který se vyskytuje pouze okrajově. V roce 1999 patřila Česká republika k evropským zemím, kde výklad pojmu domácího násilí prakticky neexistoval. Tušený rozsah problému s jeho tragickými důsledky včetně vražd, sebevražd, trvalého

³⁰ <http://www.rosa-os.cz/o-nas/informace-pro-tisk/>

poškození zdraví, traumat, týrání dětí, dospělých a seniorů si uvědomovalo jen několik odborníků. Ti však ve společenském prostředí, které raději problém domácího násilí bagatelizovalo či přehlíželo, měli jen velmi málo prostředků a příležitostí situaci řešit. Neochota společnosti se tímto problémem zabývat se projevovala i v absenci legislativy, chabé reflexi medií i nízké úrovni vzdělání pracovníků sociální sféry.³¹

Z výzkumu realizovaného agenturou STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris v roce 2001 např. vyplynulo, že 29 % obyvatel ČR se domnívá, že domácí násilí má společnost spíše tolerovat, protože se jedná o záležitost, kterou si rodiny vyřeší samy. 47 % obyvatel ČR by váhalo s poskytnutím pomoci, kdyby slyšeli zoufalý křik a pláč od sousedů.

Z iniciativy globální společnosti Philip Morris International, který identifikoval otevření problematiky domácího násilí pro ČR jako velmi aktuální, vznikl rozsáhlý projekt, který jako cíl sledoval vytvoření systémového přístupu k domácímu násilí, zásadní obrat v nazírání a řešení tohoto palčivého společenského problému, vytvoření nabídky nepřetržité a lehce dostupné pomoci ohroženým osobám. Na základě zodpovědného výběru byl za partnera tohoto projektu vybrán Bílý kruh bezpečí, organizace, která při své hlavní činnosti – pomoci obětem trestných činů, neustále na problém domácího násilí narážela.³²

„Jen obtížně budeme hledat v soudobé historii spolupráce soukromé společnosti a neziskové organizace tak rozsáhlý, strategicky řízený a v konečném důsledku úspěšný projekt jako je Pomoc obětem domácího násilí.“

Vznikla spolupráce, která ve svém důsledku přinesla otevření diskuze o domácím násilí a následně celou řadu prospěšných opatření, včetně legislativních, která znamenají zlepšení postavení oběti násilných činů v ČR.

To, že domácí násilí je v naší republice jevem rozšířeným a násilí mezi partnery nejsou ničím neobvyklým, dokazují policejní a soudní statistiky, údaje specializovaných poraden, krizových linek, azylových domů, zkušenosti a empirické poznatky neziskových organizací, kde oběti domácího násilí vyhledávají pomoc. Od 1. 1. 2007 můžeme vycházet rovněž ze zkušeností Intervenčních center a údajů o vykázaní.

³¹ <http://www.domacinasili.cz/files/uploaded/Archiv/ps-htm>

³² Tamtéž

O přesném výskytu domácího násilí však tato čísla nevyovídají, vycházejí totiž pouze z objasněných případů domácího násilí. Je nutné reflektovat specifika domácího násilí, skutečnost, že mnoho obětí o svém týrání z nejrůznějších důvodů mlčí, tyto případy tak zůstávají skryty a neobjasněny. Ke zkreslení údajů o výskytu domácího násilí přispívá rovněž skutečnost, že násilí, ke kterému dochází mezi partnery, může být kromě §215a trestního zákona o týrání osob žijících ve společném bytě nebo domě, podřazen i pod jiné skutkové podstaty.

Velmi často citovaným v odborné literatuře bývá reprezentativní výzkum, který byl v rámci výše zmíněného projektu realizován agenturou STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR v letech 2001 a 2006. Mimo jiné umožnil srovnání výsledků obou šetření s odstupem pěti let a zhodnocení vývoje ve společnosti.

Výsledky 1. reprezentativního výzkumu o domácím násilí v ČR byly zveřejněny v květnu 2001. Výzkumu se zúčastnilo 1724 respondentů starších 15 let z celé ČR. Předmětem dotazování bylo povědomí respondentů o fenoménu domácího násilí, jejich postoj k němu a osobní zkušenost. Tento výzkum doplněný o výsledky dotazníkového šetření Bílého kruhu bezpečí z let 1999-2001 a o údaje z provozu DONA linky přinesl následující závěry:³³

- **Každý šestý občan ČR přiznává násilí ve svém partnerském vztahu**, tzn., že domácím násilím v České republice trpí minimálně 16 % populace ve věku od 15 let. Charakteristickým znakem domácího násilí v naší zemi je jeho dlouhodobost a převaha násilí fyzického, které je provázeno psychickým týráním.
- **Tři pětiny populace starší 15 let znají případy násilí mezi partnery z doslechu, více než čtvrtina se s ním setkala přímo** (jako svědek, jako oběť, případně jako násilník).
- **Dvě třetiny našich občanů soudí, že domácí násilí je závažný jev, o němž nelze mlčet.** Společnost nemůže domácí násilí tolerovat, protože jej rodina sama nevyřeší – to je názor většiny naší populace (71 %).
- **Celé čtyři pětiny občanů jsou přesvědčeny, že k projevům domácího násilí nesmí zůstat okolí** (příbuzní, sousedé, lékař, policie) **lhostejné.**

³³ <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/r94>

- Avšak každý druhý člověk by tváří v tvář domácímu násilí váhal s pomocí nebo by to nechal bez povšimnutí. **V naší zemi lidem chybí informace o tom, jak se domácímu násilí bránit.** Dostatek takových informací má totiž jen necelá pětina obyvatel ČR.
- **Dvě třetiny obyvatel ČR se mylně domnívají, že napohled slušní lidé se domácího násilí nedopouštějí. Tři pětiny občanů jsou pod vlivem mýtů a předsudků přesvědčeny, že oběťmi domácího násilí se stávají jen slabé a bojácné ženy.**
- **V 84 % našich domácností zakalených násilím vyrůstají děti. V 69 % těchto domácností se násilí mezi dospělými partnery dokonce odehrává v přítomnosti dětí.** Provoz DONA linky – v 90 % domácností s domácím násilím vyrůstají děti.
- **Oběť vyhledá oficiální pomoc v průměru až po šesti letech strádání za zavřenými dveřmi.** Rozhodne se k tomuto kroku zpravidla až tehdy, když jí podle jejích vlastních slov „jde o život“. Provoz DONA linky – osoba ohrožená domácím násilím vyhledá pomoc většinou do tří let – 42 % volajících.
- **Oběti domácího násilí se nejčastěji snaží vystoupit ze soukromí na veřejnost dvojím způsobem: hledají pomoc u lékaře a ochranu u policie.**
- **Z pohledu obětí jsou nejčastější příčinou domácího násilí povahové vlastnosti agresivního partnera, jako spouštěč násilí je uváděn převážně alkohol.**

Výsledky potvrdily tehdejší předpoklady odborníků, že domácí násilí je v České republice častým, ale zcela přehlíženým jevem. Veřejnost byla přesvědčena, že okolí nesmí zůstat k domácímu násilí lhostejné, 71 % dotázaných bylo přesvědčeno, že rodina sama nemůže problém domácího násilí vyřešit. Postoj veřejnosti potvrdil, že naše společnost je v případě násilí mezi blízkými osobami nakloněna zásahu ze strany státu. Ve stejném roce se uskutečnila první celostátní kampaň informující o problému a o DONA lince jako místu pomoci.

V září r. 2006 Bílý kruh bezpečí a Philip Morris představil výsledky 2. srovnávacího, reprezentativního výzkumu, který potvrdil pozitivní vývoj postojů občanů k této problematice.³⁴ Výzkum potvrdil, že naprostá většina občanů starších

³⁴<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>

15 ti let (97%) ví nebo alespoň tuší, co pojem „domácí násilí“ znamená, ovšem dostatek informací, jak se domácímú násilí bránit, má stále jen necelá pětina z nich. Velká většina občanů starších 15 ti let (84 %) vnímá násilí mezi partnery jako závažný společenský problém, který vyžaduje intervenci státu. Oproti roku 2001 tento názor výrazně posílil (o 23 %).

. Opakovaně se ukázalo, že nějakou zkušenost s domácím násilím má poměrně velká část lidí, každý druhý člověk starší 15 let ví o nějakém případě partnerského násilí z doslechu, zhruba čtvrtina se s tímto druhem domácího násilí setkala přímo, nejčastěji v roli svědka, ale nijak výjimečně i v roli oběti. Hladina výskytu domácího násilí v ČR byla opakovaným výzkumem potvrzena ve výši cca 16 % populace starší 15 let. Podobně jako v roce 2001 výzkum také prokázal, že ve velké části rodin, v nichž dochází k násilí mezi partnery, žijí děti (80 %) a v téměř třech pětinach těchto rodin se násilí odehrává přímo před jejich zraky. V této souvislosti jsou nesporně pozitivním zjištěním názory na vývoj v posledních pěti letech. Naprostá většina veřejnosti je přesvědčena, že se o problému domácího násilí více mluví (89 %), více se pro jeho řešení dělá (68 %) a pomoc pro oběti domácího násilí je dostupnější (74 %). Příznivý ohlas vyvolávají rovněž opatření učiněná v posledních letech. Za užitečné řešení na ochranu před domácím násilím považují zavedení institutu vykázání násilníka z bytu a zřízení intervenčních center zhruba čtyři pětiny občanů. Výzkum v roce 2006 potvrdil, že většina respondentů si tuto změnu spojuje s aktivitami Bílého kruhu bezpečí.

Výsledky 2. srovnávacího reprezentativního výzkumu ukázaly, že v porovnání s rokem 2001 se vnímání problematiky domácího násilí změnilo k lepšímu. Týká se to především:

- posílení názoru, že domácí násilí není okrajová záležitost, ale závažný společenský problém, který vyžaduje zásahy ze strany státu
- růstu přesvědčení, že okolí nemůže zůstat k projevům domácího násilí lhostejné, protože rodina sama na jejich řešení nestačí
- oslabení některých mýtů spojených s výskytem domácího násilí
- registrace zvýšeného zájmu o problematiku domácího násilí ze strany společnosti u běžné veřejnosti
- příznivého ocenění přijatých opatření na ochranu proti domácímú násilí

Současně však některé problémy přetrvávají. Jde zejména o:

- pochyby, zda je možné projevy domácího násilí dobře identifikovat a rozeznat od méně závažných rodinných potyček
- nedostatečnou informovanost a bezradnost, jak se tváří v tvář domácímu násilí zachovat
- přetrvávající podléhání mýtům o domácím násilí

1.6 Dílčí závěr

V úvodní části své práce jsem věnovala pozornost domácímu násilí jako závažnému společenskému jevu. Seznámení se s problematikou domácího násilí je nezbytným předpokladem k jeho identifikaci, posouzení a poskytnutí odborné pomoci. Umožní snadnější porozumění specifickým opatřením, která jsou nezbytná k ochraně a pomoci obětem domácího násilí a která budou obsahem následujících kapitol.

Domácí násilí je složitým jevem, při jehož definování musí být odlišeno od „pouhého“ násilí fyzického. Vyznačuje se specifickými znaky, které umožňují jeho jednoznačnou identifikaci a odlišení od jiného násilného jednání. Jde zejména o nezbytný požadavek opakování a dlouhodobosti násilného chování ze strany pachatele spojený se stupňováním agrese. Dále jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a násilné osoby a neveřejnost jednotlivých incidentů násilí. Je zdůrazňován zejména genderový aspekt domácího násilí a jeho spojení s tradiční představou o mužské a ženské roli ve společnosti.

Domácí násilí se může vyskytovat v mnoha podobách, vedle fyzického se může dále jednat o týrání psychické, sexuální či ekonomické. Prostřednictvím těchto forem násilí uplatňuje pachatel soustavnou kontrolu nad svojí obětí a udržuje ji v neustálém strachu o své zdraví, život, děti a nejbližší.

Při hledání příčin domácího násilí se v současné době vychází z přístupů multifaktorových, zdůrazňujících působení různých faktorů při jeho vzniku. Konkrétní příčiny násilí je třeba hledat ve společenském prostředí, ale také v rodinné výchově, osobnostních charakteristikách násilníka a nedostatečné schopnosti vyrovnávat

se s psychickými či sociálními tlaky. Postoje společnosti k problematice domácího násilí a k možnostem jeho řešení, vykazující o nulové toleranci k tomuto jevu, jsou východiskem a nezbytným předpokladem pro jeho potlačení.

Ve svých důsledcích představuje domácí násilí velké nebezpečí nejen pro samotné oběti, ale také pro jejich děti, nejbližší a pro celou společnost. Vede k četným zdravotním problémům, negativně ovlivňuje sociální kompetence obětí. Působí destruktivně na děti, které jsou násilí přítomny a přináší riziko jejich nepříznivého vývoje. Náprava těchto škod vyžaduje značné úsilí odborných pracovníků a také přináší značné ztráty ekonomické.

Poslední část jsem věnovala výskytu domácího násilí v České republice. Vycházela jsem z výzkumů uskutečněných v roce 2001 a 2006 agenturou STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s. Z výsledků šetření vyplynulo, že domácí násilí také v naší republice představuje naléhavý problém, který zasahuje do mnoha partnerských vztahů a který je nutno řešit. Reprezentativní výzkum uskutečněný v roce 2006 s odstupem pěti let potvrdil změnu postojů k tomuto jevu ve společnosti, což lze pokládat za velký úspěch a důsledek informačních kampaní a aktivit zvláště neziskových organizací. Tyto aktivity předznamenaly pozitivní vývoj a legislativní změny v souvislosti s problematikou domácího násilí v České republice.

2. Vykázání jako preventivní opatření

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím a který přinesl zásadní změny v řešení situace ohrožených osob v České republice, zavedl mimo jiné do praxe institut vykázání. Právní zakotvení tohoto institutu znamenalo významné posílení kompetencí Policie České republiky při řešení situací domácího násilí. V souladu s tímto zákonem je policista oprávněn vykázat násilníka z obydlí, které obývá společně se svojí obětí, včetně jeho bezprostředního okolí a zakázat mu vstup do něj. Může tak učinit v případě, že na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, lze důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti. Znemožnění přístupu do bytu může být uskutečněno i v těch případech, kdy si ho výslovně nevyžádá či nenavrhne sama osoba ohrožená. Policie o této skutečnosti rozhoduje sama a to v situaci, kdy toto opatření považuje za nezbytné, jako preventivní opatření před možnými útoky, které by mohly být proti osobě ohrožené spáchány.

Rozhodnutí o vykázání či zákazu vstupu plní tedy nejen funkci represivní, ale je opatřením preventivního charakteru. Sleduje odvrácení hrozby akutního nebezpečí a nastartování procesu účinné pomoci obětem domácího násilí. Smyslem nového modelu ochrany není pouze oddělení ohrožené a násilné osoby na omezenou dobu 10 dnů, ale především ochrana obětí před hrozícími útoky. K vykázání násilné osoby může dojít na základě identifikace domácího násilí zasahujícími policisty a na základě jejich zjištění, že hrozba pokračujících útoků je reálná. Pokud nebudou v konkrétním případě orgány Policie ČR incident nebo útok identifikovat jako domácí násilí, nebude možné aplikovat institut vykázání. Jeho prvotní účel tak spočívá v odhalení a eliminaci možnosti nebezpečí pro ohroženou osobu, nikoliv v rozhodování, zda byla naplněna skutková podstata § 215a „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě.“

Institut vykázání kromě ochrany oběti však sleduje ještě další účel. Poskytuje ohrožené osobě časový prostor nezbytný k její psychické stabilizaci, zkonsolidování sil a k ujasnění dalšího postupu, a to v klidu vlastního domova. Současně je jí nabídnuta odborná pomoc specializovaných pracovišť – intervenčních center. Pracovníci těchto center na základě informací od Policie ČR ve lhůtě 48 hodin kontaktují ohroženou

osobu a dále zajistí nebo zprostředkují psychologickou, sociální, právní a další potřebnou pomoc, v rámci které nastíní možné způsoby řešení ohrožující situace. Bude záležet na vůli a přístupu ohrožené osoby, zda tuto nabídku využije či nikoli. Rovněž vykázaná osoba má možnost využít poskytnutý čas k tomu, aby zvážila své další jednání.

Před účinností zákona na ochranu před domácím násilím a zavedením institutu vykázaní do právního řádu ČR tato preventivní a ochranná funkce nebyla fakticky účinná. Oběť domácího násilí tak byla nucena, i v případě, že se rozhodla svoji situaci řešit, často nadále sdílet s násilníkem společné obydlí – místo, kde se domácí násilí odehrávalo. V lepším případě vyhledala pomoc a ubytování u své rodiny nebo u přátel, případně využila služeb azylového domu. Často tak opouštěla obydlí ve spěchu, bez osobních věcí a finančního zabezpečení. V obou případech, tedy ať už se rozhodla ve společném obydlí setrvat nebo odejít, se vystavovala reálnému nebezpečí útoků ze strany partnera, vystupňovanému ještě jeho touhou po pomstě.

Pro tuto část své práce jsem shledala za prospěšné uvést některé postřehy praktického výzkumu zaměřeného na zpětné hodnocení zákona „na ochranu před domácím násilím“ a to těmi, které k takovému hodnocení opravňuje jejich úloha, která jim v boji s domácím násilím přísluší.³⁵ Výzkum se za využití kvalitativní metody – nestandardizovaného rozhovoru uskutečnil při skupině Domácí násilí Služby kriminální policie a vyšetřování Městského ředitelství Policie České republiky Brno a v rámci Územního odboru Policie České republiky Brno – venkov a to konkrétně na Obvodním oddělení Ivančice a Šlapanice. Jako výzkumnou otázku si autoři stanovili:

„Jak policisté Policie České republiky zpětně hodnotí zákon na ochranu před domácím násilím z hlediska jeho účelnosti v pomoci obětem domácího násilí, práce s pachateli domácího násilí a z hlediska spolupráce s intervenčními centry.“

V této části své práce se zaměřím na tu část výzkumu, která se týkala hodnocení institutu vykázaní oslovenými policisty na základě zkušeností s jeho aplikací. Tyto postřehy mohou být přínosné pro vytvoření uceleného obrazu o dané problematice.

³⁵ STŘÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázaní jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vyd. Ostrava:KEY Publishing s.r.o., 2008, s. 55-72

Na otázku, jaké **pozitivní a negativní stránky** v tomto institutu spatřují, většina dotázaných odpověděla, že negativní stránku vykázaní spatřují v zabránění toku peněz pro oběť domácího násilí. Dva policisté se shodli na možné eskalaci domácího násilí v důsledku vykázaní. Jako pozitivum vidí oddělení oběti z vlivu pachatele, dále poskytnutí prostoru pachateli, aby neztratil práci a prostor pro zamyšlení se nad sebou samým.

Na otázku týkající se **účelu vykázaní** daného zákonem, se všichni dotázaní shodli, že ochrana ohrožených osob a prevence proti přítomnosti násilných osob ve společném bydlení, je zajištěna.

Podobně se všichni dotázaní shodli, že **lhůta deseti dnů stanovená pro vykázaní** je dostačující v tom směru, pokud oběť se svou situací něco dělat chce. Pro případy, kdy oběť není z nejrůznějších důvodů sama schopná začít svoji situaci řešit, by policisté přivítali zřízení terénního sociálního pracovníka, mediátora, který by jí byl nápomocen.

Na otázku týkající se **ochrany oběti domácího násilí** v průběhu vykázaní, odpovídají všichni na základě zkušeností s realitou před účinností nového zákona o policii od 1. 1. 2009. Výzkum se uskutečnil v posledním čtvrtletí roku 2008. Vzhledem ke změnám spočívajících v povinnosti vykázané osoby zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou, všichni dotázaní novou úpravu vítají. V názoru k situaci do účinnosti nového zákona se shodují v tom smyslu, že zákon umožňuje ochranu oběti pouze v jejím obydlí, ale pachatel má možnost ohroženou osobu kontaktovat např. na ulici, v zaměstnání, v takovém případě již chráněna není.

Problémů při vykázaní může podle výpovědí nastat několik. Vidí ho v porušení zákazu ze strany pachatele, včetně případů, kdy oběť sama pachatele do společného obydlí pustí. Po praktické stránce mohou komplikace nastat v souvislosti s aktem předávání klíčů, s předáním financí. V případě, že pachatel nemá potřebu finančně zajistit rodinu na dobu, po kterou bude vykázan, také neexistuje žádná norma, která by mu takovou povinnost stanovila.

2.1 Legislativa

Vykázání násilné osoby je jedním z institutů zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Uvedený zákon nabyl účinnosti 1. 1. 2007 a představoval velký průlom v oblasti ochrany obětí domácího násilí.

Právní úprava vykázání účinná od 1. ledna 2007 do 31. prosince 2008 byla obsažena v **zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky**, konkrétně v §§ 21a-21d „Oprávnění rozhodnout o vykázání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj“. Podle této úpravy, lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn toho, kdo je podezřelý z takového jednání, vykázat z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou, jakož i z jeho bezprostředního okolí. Součástí vykázání je rovněž zákaz návratu do vymezených prostor. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy bylo prokazatelně sděleno osobě, proti které směřuje. Osoba, proti níž vykázání směřuje, je poté povinna neprodleně opustit místo, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje.

Není-li ten, vůči komu opatření směřuje, v době policejního zákroku přítomen obydlí, jakož i do jeho bezprostředního okolí, a to i v době jeho nepřítomnosti. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy se o něm osoba, proti které směřuje, dozví. Osoba, které byl zakázán vstup do společného obydlí, poté nesmí vstupovat na místo, na které se toto rozhodnutí vztahuje.

Rozhodne-li policista o vykázání osoby ze společného obydlí nebo o zákazu vstupu do něj, vždy specifikuje prostor, na který se tato omezení vztahují, a stanoví rozsah bezprostředního okolí společného obydlí. O takto stanoveném prostoru je policista vykázanou osobu povinen poučit. Územní rozsah vykázání se určí podle míry požadavku účinné preventivní ochrany osoby ohrožené útokem.

Pokud je vykázání spojeno s ohrožením provozu objektu nebo znemožněním výkonu zaměstnání vykázané osoby podle zvláštního zákona, je o této skutečnosti třeba bezodkladně vyrozumět zaměstnavatele nebo provozovatele objektu, který přijme příslušná opatření k náhradnímu zajištění provozu objektu.

Při provádění úkonů souvisejících s vydáním rozhodnutí o vykázání je policista povinen zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, ledaže hrozí nebezpečí z prodlení. O provedených úkonech a opatřeních sepíše policista neprodleně úřední záznam.

Rozhodnutí o vykázání se vydává bez projednání věci a z úřední povinnosti, přičemž souhlas ohrožené osoby se nevyžaduje. Rozhodnutí o vykázání se písemně vyhotoví do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí. Rozhodnutí se v opise doručí vykázané osobě a ohrožené osobě. Opis rozhodnutí o vykázání doručí policista do 24 hodin od jeho vydání spolu s opisem úředního záznamu příslušnému intervenčnímu centru.

V případě, že ve společném obydlí, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje, žije nezletilá osoba, doručí se opis rozhodnutí o vykázání spolu s opisem úředního záznamu ve stejné lhůtě též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Opravným prostředkem proti rozhodnutí o vykázání je odvolání, které nemá odkladný účinek. Při vydání rozhodnutí o vykázání se postupuje, nestanoví-li tento zákon jinak, podle správního řádu.

Rozhodne-li policista o vykázání, vyzve vykázanou osobu, aby mu vydala všechny klíče od společného obydlí, které drží, a vykázaná osoba je povinna klíče vydat. Policista zároveň poučí vykázanou osobu o následcích neuposlechnutí takové výzvy. Policista je dále povinen umožnit vykázané osobě, aby si nejpozději při výkonu rozhodnutí o vykázání vzala ze společného obydlí výlučně věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a dokumenty, a ve lhůtě do 24 hodin od výkonu rozhodnutí o vykázání pak další osobní věci a věci nezbytné pro její podnikání nebo výkon povolání.

Vykázané osobě poskytne policista informace o možnostech jejího dalšího ubytování a v souvislosti s tím i nezbytnou součinnost. Policista je povinen vykázanou osobu poučit o jejím právním postavení, o jejích právech a povinnostech a o dalším možném postupu ve věci. Za tímto účelem policista vyžádá od vykázané osoby adresu pro doručování.

Ohroženou osobu poučí policista o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu a o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí.

Policista poučí ohroženou osobu i o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při rozhodování o vykázání přihlíží. Je-li toho třeba, přivolá policista ohrožené osobě nezbytnou lékařskou pomoc.

Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu v průběhu vykázání se uvedená lhůta prodlužuje až do pravomocného rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

Policista je povinen ve lhůtě do 3 dnů od vydání rozhodnutí o vykázání provést kontrolu, zda rozhodnutí o vykázání dodržuje vykázaná osoba i ohrožená osoba. O provedené kontrole sepíše policista úřední záznam.

Vykázání v ČR je nově upraveno s účinností od 1. 1. 2009 v **zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky**, konkrétně v §§ 44 až 47 „Vykázání“.³⁶

Nová právní úprava přinesla některé změny. Největší rozdíl spočívá v **charakteru vykázání**. Podle nového zákona o policii se již nejedná o rozhodnutí, ve kterém policista vystupuje v pozici správního orgánu a řídí se správním řádem, ale o faktický úkon policisty. Pro policii tak dochází k zásadnímu zjednodušení postupu, kdy není nadále již povinna vyhotovovat rozhodnutí se všemi náležitostmi včetně odůvodnění a také odpadá komplikované doručování.

Policie ČR poskytuje ohrožené osobě současně vždy **personální i teritoriální ochranu** (dříve byla pouze ochrana teritoriální). V zákoně je nově upraven zákaz styku vykázané osoby s osobou ohroženou a zákaz navazování kontaktů.

Další výraznou změnou je také to, že podle nové právní úpravy byl zaveden **jednotný pojem „vykázání“**. Dříve se totiž jednalo o dva typy rozhodnutí, pro které byla zvolena legislativní zkratka „vykázání“. Proti přítomné násilné se uplatňovalo rozhodnutí o vykázání – formulář pro rozhodnutí o vykázání, zatímco proti nepřítomné násilné osobě se uplatňovalo rozhodnutí o zákazu vstupu. Podle důvodové zprávy k návrhu nového zákona o policii došlo k této změně na základě reálné potřeby upravit vykázání jako faktický úkon. Tímto charakterem se prý totiž vyznačoval již v době, kdy se dle zákona jednalo o správní rozhodnutí.

³⁶ VANGELI, B. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 1.vyd. Praha: C. H. BECK, 2009, s. 179

Účinky vykázání vůči vykázané osobě nastávají od chvíle, kdy je policista provede, nikoliv např. od chvíle, kdy se o něm vykázaná osoba dozví či je jí předáno potvrzení. Vykázaná osoba je při prvním kontaktu s policistou ústně informována o vykázání a poučena o právech a povinnostech s vykázáním souvisejících. O vykázání se vydává pouze potvrzení.

Systémově zcela novým institutem je **institut námitek proti vykázání**, které může osoba podat policistovi ihned na místě, pokud je vykazována. Jde o jakýsi opravný prostředek, který nahradil odvolání ve správním řízení. Námitky musí policista uvést v potvrzení o vykázání, současně je povinen je bez zbytečného odkladu předat nadřízenému krajskému ředitelství policie. Zde je možné rovněž podat písemné námitky ve lhůtě 3 dnů od převzetí potvrzení o vykázání. Vykázání trvá po dobu 10 dnů stejně jako v předchozí úpravě.

Zákon o policii stanovuje vykázané osobě řadu povinností, které jsou nastaveny tak, aby byl splněn účel vykázání. Porušení těchto povinností může mít mimo jiné i trestněprávní následky. **Mezi povinnostmi vykázané osoby patří:**

- Opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání
- Zdržet se vstupu do prostoru vymezeného v potvrzení o vykázání
- Zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou
- Vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného bydlení, které drží

Kromě povinností má vykázaná osoba i svá práva. Těmi jsou:

- Vzít si ze společného obydlí věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady a to ještě předtím, než prostor vymezený v potvrzení o vykázání opustí
- Vzít si v průběhu vykázání ze společného obydlí věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady a věci nezbytné pro její podnikání nebo pro výkon povolání, právo lze uplatnit jedenkrát a pouze v přítomnosti policisty, policista o výkonu tohoto práva ohroženou osobu předem informuje
- Ověřovat provedení vykázání zejména na čísle tísňového volání 158
- Vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázání u příslušného útvaru policie
- Být policistou poučen o právech a povinnostech, o možnostech jejího dalšího ubytování.

2.2 SARA DN

SARA DN je diagnostická metoda, která je určena zejména policistům, ale i dalším profesionálům, zejména pracovníkům v sociálních službách, kteří se dostanou do prvního kontaktu s osobou ohroženou domácím násilím. Proškolení uživatelé metody SARA DN jsou schopni správně identifikovat domácí násilí a na základě těchto znalostí také situaci z hlediska rizikovosti správně vyhodnotit a zvolit opatření vhodné k ochraně oběti. Smyslem užití metody je prevence, nikoliv predikce budoucího násilí.

Diagnostická metoda SARA (Spousal Assault Risk Assessment) vznikla v Kanadě, byla transformována pro práci policistů ve Švédsku a odtud je šířena do dalších zemí. Na základě strukturovaného odborného přístupu může proškolená osoba při jejím použití zjistit rizikové faktory a kvalifikovaně odhadnout riziko dalšího domácího násilí. Metodu do České republiky přivezl a adaptoval Bílý kruh bezpečí o. s. v rámci projektu „Hráz“, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR. K šíření této metody dostal Bílý kruh bezpečí od autorů metody P. R. Kroppa a H. Belfrage z Kanady a Švédska oprávnění chráněné mezinárodním právem. Pro ČR získal souhlas k názvu české verze „SARA DN.“ Metoda SARA DN v rukou odborníků pomáhá určit strategii řízení tohoto rizika, vyvažuje občas se vyskytující subjektivní pocity profesionálů, zlepšuje jednotnost rozhodnutí, přispívá k lepší mezioborové komunikaci.³⁷

Bílý kruh bezpečí adaptoval metodu SARA DN pro ČR a podpořil její šíření několika akcemi. Patřily k nim semináře se zahraničními lektory, „Pomůcka pro policisty“ předaná policejním pedagogům a školitelům, pilotní ověření metody v Praze, Ostravě a v Brně. Tato metoda se stala součástí Závazného pokynu policejního prezidenta a výrazně posiluje kompetence jednotlivých policistů při realizaci zákona č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím účinného od 1. 1. 2007.³⁸

Od roku 2006 byla metoda SARA DN postupně zaváděna do práce konzultantů na DONA lince. O využití metody vedou konzultanti jednoduché záznamy, které jsou vyhodnoceny akreditovanými školiteli metody pro ČR. Metodu lze využít v případě,

³⁷ <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/pomahajici-profesionalove/odhad-rizika>

³⁸ Tamtéž

kdy klient sdělí informace k hodnoceným rizikovým faktorům. Před kladením otázek konzultant vysvětlí volajícímu smysl otázek a to, že jeho pravdivé odpovědi mohou pomoci odhadnout hrozící riziko a formulovat návrh na opatření. Metoda byla efektivně využita např. v případě, kdy klientka uvažovala o podání trestního oznámení, nebo již měla negativní zkušenost s postoji policistů k podávanému oznámení. S použitím SARA DN konzultant s klientkou formulovali argumentaci pro podání trestního oznámení a pro komunikaci s policisty zejména v otázkách oprávněných obav, míry ohrožení a jejího odůvodnění.³⁹

Dotazník SARA DN je jednou z pomůcek, která by měla policistům pomoci domácí násilí identifikovat, odhadnout závažnost hrozby a následně přijmout opatření. Praxe ukazuje, že i výskyt malého počtu rizikových faktorů může signalizovat maximální ohrožení. Přítomnost vyššího počtu rizikových faktorů vždy znamená vysokou míru rizika. Po komplexním zhodnocení konkrétní situace pak záleží na uvážení kompetentního policisty, zda vydá či nevydá rozhodnutí o vykazání. Z tohoto důvodu jsou na něj kladeny poměrně značné nároky z hlediska zkušeností a znalostí o domácím násilí obecně, o psychice oběti a násilníka atd. Bylo by tedy mylné domnívat se, že mechanické vyplnění dotazníku a rutinní shromáždění důkazů bude postačující. K eliminaci těchto negativních důsledků byla zorganizována školení, která měla za úkol zlepšit povědomí policistů o problematice domácího násilí a jeho specifických rysech.

K využití metody SARA DN je nutné dostatečné množství vstupních informací. Při práci policistů půjde například o čerpání z dostupných databází a z rozpoznání situace na místě. V rámci jiných míst pomoci půjde o schopnost a dovednost ptát se, která je rovněž součástí výcviku.

Škála doporučených opatření je rozmanitá, v případě menšího rizika to jsou poradenství, podpora, praktické rady, kontakty na místa pomoci, instrukce pro reakci na náhlou eskalaci násilí, bezpečnostní plán atd. V případě vysokého rizika to jsou opatření trestněprávní povahy, ochrana ohrožených osob (vazební stíhání, azyl) a pomoc ze strany sociálně právních služeb. Tato dostupná opatření byla od 1. 1. 2007 rozšířena

³⁹ <http://www.donalinka.cz/redaction.php>

o možnost vykázaní násilné osoby ze společného obydlí, o zákaz vstupu, zákaz kontaktování a přiblížení se.⁴⁰

Dotazník obsahuje celkem 15 strukturovaných otázek na rizikové faktory. Prvních deset otázek je zaměřeno na získání informací o osobě a chování násilníka a odpovídá na ně ohrožená osoba. Prvních pět otázek odhaluje rizikové faktory u násilné osoby v aktuálním vztahu, dalších pět umožní rychle zjistit rizikové faktory u násilné osoby v rámci obecných sklonů k násilí, tj. násilných projevů na veřejnosti. Tyto rizikové faktory se tedy zvažují z pohledu současné situace a minulosti, přičemž prioritou je současnost. Posledních pět otázek pomáhá zjistit rizikové faktory týkající se zranitelnosti osoby ohrožené domácím násilím a slouží k objektivnímu posouzení celkové situace na místě. Jako maximální hrozbu pro posouzení považuje Vitoušová bezproblémový oddíl II – pachatel domácího násilí často vystupuje navenek jako seriózní osoba (2 tváře násilné osoby).⁴¹

SARA DN

Oddíl I - Násilí vůči blízké osobě

1. Fyzické/ sexuální násilí
2. Závažné výhrůžky a úmysly
3. Eskalace fyzického/sexuálního násilí a hrozeb
4. Porušení příkazů soudu a nařízení
5. Násilné postoje

+ Jiné faktory

Oddíl II - Obecné sklony k násilí

1. Obecná kriminalita
2. Vztahové problémy
3. Pracovní nebo finanční problémy
4. Toxikomanie, závislosti
5. Problémy duševního zdraví

+ Jiné faktory

⁴⁰ <http://www.viarius.cz/index.php>

⁴¹ VITOUŠOVÁ, P. *Prezentace*. In <http://www.portal.justice.cz/soud/soubor.aspx?id=70992>

Oddíl III - Zranitelnost oběti

1. Chování a postoje k násilné osobě
2. Extrémní strach z násilné osoby
3. Nemožnost získat útočiště
4. Nebezpečná životní situace
5. Osobní problémy jako následek DN

+ Jiné faktory

- Dotazník obsahuje 3 x 5 otázek a volnou otázku: jiné faktory
- Všechny rizikové faktory se klasifikují **Ano - Ne**
- Rizikové faktory se zvažují z pohledu **současné situace a minulosti**, přičemž současnost je prioritou.
- Oddíly I. a II. jsou **poměřovány oddílem III.**

K hodnocení rizika slouží vlastní úvaha. Pomocí otázek se zjišťuje u násilné osoby její chování v soukromí a na veřejnosti, u ohrožené osoby její zranitelnost. **Zvýšené riziko vzniká zejména tehdy, jestliže násilná osoba:**⁴²

- je držitelem střelné zbraně
- vyhrožuje zabitím nebo sebevraždou
- je abuzérem alkoholu nebo jiných drog
- napadá i děti
- trpí chronickou žárlivostí
- má sklon ke slídění či pronásledování oběti
- ničí předměty, ke kterým má ohrožená osoba vztah
- ubližuje domácím zvířatům
- již napadla i zakročující policisty

Jsou-li přítomny dva nebo více rizikových faktorů zvýšeného rizika, je ohrožení oběti velmi vážné. Je třeba přijmout účinné opatření.

⁴² ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 111

2.3 Postup policie při objasňování domácího násilí

Výrazné posílení kompetencí policistů v souvislosti s vykááním násilné osoby znamenalo potvrzení jejich úlohy při řešení situací domácího násilí. Tato pravomoc byla Policii ČR svěřena zejména v návaznosti na její úkoly vyplývající ze zákona, její zkušenosti s trestnou činností a jejím řešením a také proto, že ve srovnání s jinými orgány je jediná dostatečně operativní k okamžitému řešení vzniklé situace a disponuje nejširší databází relevantních informací, např. o dřívějších zkušenostech s pachatelem násilné činnosti.⁴³

Nová legislativa přinesla nové pravomoci, současně však klade vysoké nároky na odborné a sociální kompetence policistů. Znamená nezbytnost připravit se na změny tak, aby byli schopni profesionálně identifikovat a řešit jednotlivé situace domácího násilí, poskytnout odbornou a účinnou pomoc jejich obětem tak, aby byl zajištěn účel vykáání, tedy především preventivní ochrana osob ohrožených domácím násilím. Pro tyto účely byla vypracována metodika, konkrétně **Závazný metodický pokyn policejního prezidenta č. 179/2006**, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí.

Podle tohoto pokynu ze dne 27. listopadu 2006 je policista vždy povinen přijmout oznámení incidentu se znaky domácího násilí a zajistit provedení všech nezbytných úkonů. V případě telefonického oznámení je povinen získat k incidentu maximum potřebných informací, které neprodleně předá policistům vyslaným na místo události. Tyto informace získá na základě lustrace v dostupných evidencích a informačních systémech. Slouží k odhalení, zda ohrožená nebo násilná osoba nejsou držiteli střelných zbraní, ke zjištění jejich trestní minulosti a předchozích evidovaných incidentů.

Před příjezdem na místo si policisté rozdělí role – je nutné určit policistu odpovědného za komunikaci s ohroženou osobou a policistu, který zajistí oddělení násilné osoby, bude pozorně sledovat vývoj situace a druhého policistu bude jistit, vhodně usměrňovat, případně dávat signály pro vedení komunikace. Před samotnou

⁴³ STŘÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykáání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009, s. 40

intervencí by zasahující policisté měli posoudit i pravděpodobné varianty postupu na místě a zvolit taktiku.⁴⁴

Po příjezdu je nutné kontaktovat osobu oznamovatele násilí a získat od něj aktuální informace o situaci na místě a k osobě pachatele a oběti. Současně je třeba získat souhlas se vstupem do obydlí od oběti nebo některého z uživatelů obydlí, ve kterém došlo k události. Na základě vyhodnocení aktuálního nebezpečí a shledání existence reálného ohrožení života, zdraví nebo majetku, je policista oprávněn vstoupit do obydlí i bez dobrovolného souhlasu. Pokud násilné jednání trvá, zasáhnou policisté okamžitě, aby zamezili dalším útokům ze strany násilníka. Zraněným osobám je třeba zajistit lékařské ošetření.

Po vstupu do obydlí je nezbytné zajistit bezpečnost všech osob, včetně samotných policistů, zjistit totožnost pachatele útoku, oběti a svědků a současně je třeba pachatele útoku, oběť a svědky útoku oddělit tak, aby nemohlo dojít k očnímu nebo sluchovému kontaktu a aby oběť nebyla přítomností násilné osob stresovaná a neměla obavu otevřeně hovořit. V případě zjištění přítomnosti dětí, musí být tyto od pachatele útoku odděleny vždy.

Podání vysvětlení je třeba mj. obsahově zaměřit na získání údajů potřebných k zodpovězení otázek, jež mají vést ke zjištění rizikových faktorů a vyhodnocení situace prostřednictvím dotazníku SARA DN, který je v příloze metodického pokynu a o němž bude pojednáno dále.

O situaci na místě incidentu policisté zpracují „**Úřední záznam o výjezdu k incidentu se znaky domácího násilí**“⁴⁵ a zanesou zjištěné informace do informačního systému. Na základě posouzení situace na místě činu, identifikace reálné hrozby stupňování násilného jednání a po zhodnocení rizika budoucího nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti rozhodne policista o vykázání agresora ze společného obydlí. Následuje postup podle zákona o Policii ČR, který je popsán v kapitole o legislativě a dále podle závazného pokynu policejního prezidenta.

⁴⁴ KONRÁD, Z., BANGO, D. *Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím*. 1. vyd. Praha: PA ČR, 2007, s. 62

⁴⁵ Čl. 6 Závazného pokynu policejního prezidenta č. 179/2006 in <http://www.rovnopravnost.cz/images/redaktor/a6b99-179.rtf>

Rovněž v tomto případě došlo v souvislosti s novým zákonem o policii ke změně a byla vydána metodika – **závazný pokyn č. 200/2008**, o provádění vykázaní, který nahradil závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006. V tomto dokumentu jsou obsaženy základní úkony, které policista musí provést při oznámení incidentu se znaky domácího násilí a poté na místě, kde k incidentu došlo i pokyny pro přijímání trestního oznámení v případech domácího násilí. Zároveň obsahuje i odkaz na ZP PP č. 130/2007, kterým se upravuje postup Policie ČR při plnění úkolů v trestním řízení. Kromě toho byla provedena aktualizace „*Manuálu k postupu policistů v případech domácího násilí*“, který zpracoval Bílý kruh bezpečí, o. s. a tento manuál byl zpřístupněn všem policistům na intranetových webových stránkách policie.

V kontaktu s ohroženou osobou i s násilníkem je nezbytné vždy zvolit vhodný způsob komunikace, neboť to do jisté míry předurčuje výsledek policejního zásahu a významně ovlivní další postup oběti domácího násilí, popřípadě násilníka. Nerespektování zásad komunikace s ohroženou osobou může vždy představovat riziko **sekundární viktimizace oběti**.

Výraz viktimizace označuje proces zraňování a poškozování jedince. Zatímco primární viktimizace zahrnuje dění spojené bezprostředně s trestným činem, sekundární viktimizace je sice velmi častá, ale nikoli „povinná“ část viktimizace. Dochází k ní až v době po spáchání trestného činu a nesouvisí s konáním pachatele. O sekundární viktimizaci mluvíme tehdy, když se do procedur, které odstartuje oznámení nebo zveřejnění trestného činu, vloudí nadbytečné zraňování oběti v důsledku strukturálních příčin nebo falešných mýtů a stereotypů o obětech trestných činů.⁴⁶

K sekundární viktimizaci může docházet právě při kontaktu oběti s orgány činnými v trestním řízení (tedy i s policisty), se znalci, v důsledku publikování citlivých detailů médií, ale také z důvodu nevhodné reakce bezprostředního okolí oběti. U domácího násilí je riziko druhotné viktimizace značné. Před přijetím zákona na ochranu před domácím násilím v důsledku nedostatečné informovanosti a pod vlivem předsudků a stereotypů docházelo často k tomu, že policisté volili nevhodný přístup k oběti domácího násilí. Laxní přístup spojený s nedostatkem porozumění k utrpení oběti a nezájem policistů řešit tyto případy způsobil prožívání rozčarování,

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2007, s. 16

beznaděje, vyvolával pocit nejistoty a ztrátu víry oběti v pomoc společnosti. Důsledkem nevhodné reakce mohlo být rozhodnutí nehlásit další agresi a postupná izolace oběti.

Proto jsou tak důležité při kontaktu s ohroženou osobou vnímavost pro různé životní situace, schopnost empatie, komunikační dovednosti. Ty je třeba mít na paměti již v okamžiku přijetí telefonického oznámení případu násilí. Oznámení trestného činu samotnou obětí je typické pro situace, kdy se násilí vystupňovalo, a agresivita pachatele překročila práh tolerance oběti. Tomu zpravidla odpovídá její psychický stav. Oběť je na pokraji fyzických i psychických sil, což může ovlivnit její vyjadřovací schopnosti a logiku myšlení. Může dojít k opomenutí důležitých okolností, které mohou mít rozhodující vliv k určení, zda vůbec došlo k trestnému činu nebo k určení právní kvalifikace trestného činu, z něhož je pachatel podezřelý. Oznámení oběti může působit zmatečně a nevěrohodně. Proto je významným faktorem při přijímání oznámení odborná připravenost a zkušenost policisty.

Také při osobním kontaktu policisty s ohroženou osobou je důležité znát, jak se ohrožená osoba cítí, co prožívá. Emocionální rány zahrnují zejména strach z pachatele, nedůvěru, nejistotu, nemožnost se soustředit a rozpomenout se na některé detaily, ale také vztek, podrážděnost a lítost. Policista by měl respektovat pocity oběti, zaujmout vůči nim chápavý a citlivý postoj a v žádném případě je neměl zlehčovat či dokonce kritizovat nebo zesměšňovat.⁴⁷

2.4 Údaje o vykázání

Při zpracovávání této části své diplomové práce jsem vycházela ze statistických údajů dostupných na internetových stránkách Bílého kruhu bezpečí. Sledovaným obdobím bylo období od účinnosti zákona č. 135/2006 Sb., tj. od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2009. Pozornost jsem věnovala následujícím údajům: celkovému počtu rozhodnutí Policie ČR o vykázání nebo zákazu vstupu násilné osoby do společného obydlí, evidovaným případům opakovaného vykázání ve stejných domácnostech, z hlediska závažnosti velmi významným údajům o počtu dětí přítomných při vykázání a počtu žádostí o vydání předběžného opatření soudu.

⁴⁷ STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M., *Vykázání jako prostředek ochrana před domácím násilím*. 1.vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009, s. 50

ROK 2007⁴⁸

Počet vykázaní: **862**

Počet dětí přítomných při vykázaní: **941**

Opakované vykázaní: **58**

Předběžná opatření navazující na policejní vykázaní: **337**

V roce 2007, tedy v prvním „zkušebním“ roce bylo evidováno celkem 862 případů vykázaní, během nichž bylo bezprostředně ohroženo násilím 892 dospělých osob. Převážnou většinu tvořily ženy (v 858 případech), ohroženo bylo také 34 mužů. Násilí na těchto osobách se v 854 případech dopouštěli muži, násilných žen bylo 8.

Počet dětí bezprostředně přítomných policejnímu zásahu a tedy i násilnému incidentu, který tomuto zásahu předcházel, dosáhl čísla 941. Ostatní děti v těchto domácnostech byly v době zákroku nepřítomny a jejich počet nebyl zjišťován.

V 337 případech podaly ohrožené osoby žádost k soudu o vydání předběžného opatření, aby tak prodloužily dobu vykázaní. Ve 190 případech (73,5 %) soud žádosti vyhověl, ve 14 % případů zamítl. Ve 4 případech vzaly ohrožené osoby svůj návrh zpět, o výsledku rozhodnutí ve 41 případech nebyla intervenční centra, která poskytla tyto údaje, informována.

Z hlediska jednotlivých krajů bylo nejvíce případů zaznamenáno v kraji Moravskoslezském (celkem 213), za ním následují kraje Jihomoravský (82), Ústecký (81), Středočeský (79). V těchto 4 krajích došlo v roce 2007 k více než polovině všech vykázaní v zemi (52,8 %). Zcela určitě na to má vliv skutečnost, že ve třech z těchto krajů byly pilotně od roku 2003 ověřovány projekty zaměřené na řešení případů domácího násilí s největším zapojením policistů do mezioborové spolupráce - Severomoravský kraj (od roku 2003), Ústecký (od roku 2004), Jihomoravský (od roku 2005). Ke krajům s nejmenším počtem vykázaní podle absolutních čísel patří kraje Plzeňský (16 v roce) a Liberecký (30 v roce).

V přepočtu na obyvatele v jednotlivých krajích obsadil nelichotivou první příčku v počtu vykázaní kraj Moravskoslezský (1 vykázaní na 6000 obyvatel) následovaný

⁴⁸ <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/vykazani/zakaz-vstupu-v-roce-2007-v-cr/r115>

krajem Pardubickým a Karlovarským. Naopak nejméně případů vykázaní vzhledem k počtu obyvatel zaznamenali v kraji Plzeňském (1 vykázaní na 34530 obyvatel).

Největší počet vykázaní v přepočtu na počet obyvatel byl v krajích:

- Moravskoslezský 1 vykázaní na 6 000 obyvatel
- Pardubický 1 vykázaní na 8 350 obyvatel
- Karlovarský 1 vykázaní na 9 500 obyvatel

Nejmenší počet vykázaní byl v krajích:

- Plzeňský 1 vykázaní na 34 530 obyvatel
- Hl. město Praha 1 vykázaní na 20 220 obyvatel
- Vysočina 1 vykázaní na 16 320 obyvatel

ROK 2008⁴⁹

Počet vykázaní: 679

Počet dětí přítomných při vykázaní: 586

Opakované vykázaní: 67

Předběžná opatření navazující na policejní vykázaní: 406

V roce 2008 bylo evidováno celkem 679 případů vykázaní, což představuje o 183 méně než v předcházejícím roce. Násilným chováním bylo bezprostředně ohroženo 698 osob, z toho 651 žen a 47 mužů. Z hlediska věku dominuje u dospělých ohrožených osob věková kategorie 31 - 40 let (39 %) - shodně s rokem 2007, následují kategorie 41 - 50 (22 %), 21 - 30 let (15 %). Vykázaní bylo v 668 případech uplatněno proti mužům, ve 13 případech se násilí dopouštěly ženy. Během roku 2008 bylo zaznamenáno 67 případů (téměř 10 %) opakovaného vykázaní/zákazu vstupu ve stejných domácnostech. Je to nepatrný nárůst ve srovnání s rokem 2007, kdy došlo k 58 případům opakovaného vykázaní.

Ve sledovaném období bylo Policií ČR evidováno 586 dětí, které byly bezprostředně přítomny policejnímu zásahu i násilnému incidentu, který tomuto zásahu

⁴⁹ <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/vykazani/zakaz-vstupu-v-cr-v-roce-2008/r161>

předcházel. Ostatní děti v těchto domácnostech byly v době zákroku policie mimo domácnost a jejich počet nebyl v letech 2007-8 policií zjišťován.

Z evidovaných 679 případů rozhodla PČR v 287 případech, tj. v 42 % o vykázání (v roce 2007 to bylo 410, tj. 47,5 %), v 373 případech, tj. 55 % o zákazu vstupu (v roce 2007 to bylo 368, tj. 42,7 %). Pouze v 19 případech, tj. v 3 %, PČR rozhodla nesprávně, tj. vydala zároveň rozhodnutí o zákazu vstupu a o vykázání (v roce 2007 to bylo 84 případů, téměř 10 %). Počet duplicitních rozhodnutí se podařilo snížit metodickým usměrňováním praxe ze strany Policejního prezidia PČR a pokračujícím školením policistů na minimum.

Z celkového počtu 679 případů policejních rozhodnutí o vykázání/zákazu vstupu podaly ohrožené osoby v 406 případech žádost o vydání předběžného opatření soudu, kterým chtěly vykázání prodloužit. V 78,5 % případech (tj. 319) soud žádosti vyhověl a lhůtu prodloužil, v 9 % žádost zamítl. V šesti případech vzaly ohrožené osoby svůj návrh zpět. O výsledku rozhodnutí ve zbývajících případech nebyla IC informována.

Z hlediska absolutních čísel v počtu vykázání došlo k největšímu počtu případů v kraji Moravskoslezském (110 případů), nejméně v kraji Plzeňském a Královéhradeckém (u obou shodně 22 případů vykázání).

V poměru počtu vykázání na 1 obyvatele bylo nejvíce případů zaznamenáno v kraji Karlovarském (1 vykázání na 6630 obyvatel), druhou a třetí příčku s největším počtem vykázání obsadil kraj Ústecký a Moravskoslezský. Nejméně vykázání v přepočtu na 1 obyvatele dosáhlo hlavní město Praha (1 vykázání na 35100 obyvatel), následuje kraj Plzeňský a Královéhradecký.

Největší počet vykázání v přepočtu na počet obyvatel byl v krajích:

- Karlovarský 1 vykázání na 6 630 obyvatel
- Ústecký 1 vykázání na 9 500 obyvatel
- Moravskoslezský 1 vykázání na 11 670 obyvatel

Nejmenší počet vykázání byl v krajích:

- Hl. město Praha 1 vykázání na 35 100 obyvatel
- Plzeňský 1 vykázání na 25 120 obyvatel
- Královéhradecký 1 vykázání na 25 110 obyvatel

ROK 2009⁵⁰

Počet vykázaní: 778

Počet dětí přítomných při vykázaní: 911

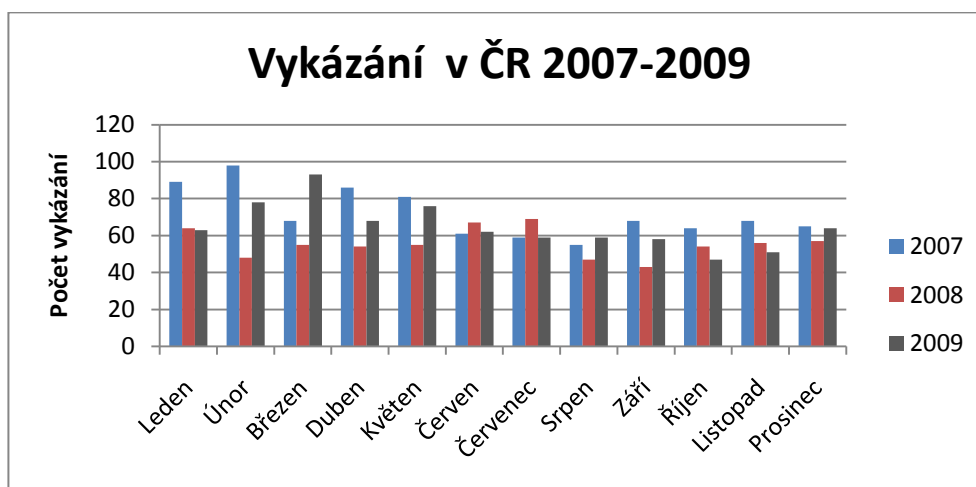
V roce 2009 policie v České republice evidovala 778 případů vykázaní, při nichž bylo vykázano celkem 780 osob, z toho 764 mužů a 16 žen. Nejčastěji byly vykázaním přerušeny násilné incidenty v rámci věkové kategorie 31 - 40 let. Násilným chováním bylo bezprostředně ohroženo 762 žen, 39 mužů a 911 dětí přítomných při vykázaní.

Přehledy počtu vykázaní v jednotlivých měsících roku 2008 – 2009 dle krajů v ČR přináším v přílohou části diplomové práce (příloha č. 4 a č. 5)

Tabulka 1 Počet vykázaní v jednotlivých měsících v letech 2007 – 2009⁵¹

Rok	Vykázaní v ČR 2007 - 2009												Celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	
2007	89	98	68	86	81	61	59	55	68	64	68	65	862
2008	64	48	55	54	55	67	69	47	43	64	56	57	679
2009	63	78	93	68	76	62	59	59	58	47	51	64	778

Graf 1 Grafické znázornění Tabulky 1

⁵⁰ <http://www.domacinasili.cz/redakce/statistiky/vykazani-v-cr-v-roce-2009/r214>

⁵¹ <http://www.domacinasili.cz/>

Z uvedených dat vyplývá, že počty vykázaní v prvních třech letech fungování zákona na ochranu před domácím násilím se nepatrně liší. Nejvíce rozhodnutí bylo evidováno v prvním roce, tedy v roce 2007 – celkem 862, v následujícím roce počet vykázaní klesl na číslo 679 a v minulém roce byl opět zaznamenán nepatrný vzestup. Liší se rovněž počty vykázaných z pohledu jednotlivých krajů. Podle Vitoušové z Bílého kruhu bezpečí⁵² však domácí násilí z žádného regionu nevymizelo, což potvrzují zkušenosti intervenčních center z nízkoprahových kontaktů. "Rozdíly jsou způsobeny znalostmi, dovednostmi a přístupem kompetentních osob k řešení případů domácího násilí," míní Vitoušová. "Mohu se domnívat, že policie prochází nesnadným procesem personální obměny. Nově nastupující policisté si teprve osvojují potřebné kompetence a ne vždy jsou ochotni nést odpovědnost za takové rozhodnutí," vysvětlila.

Z podnětu Bílého kruhu bezpečí a Intervenčních center byla provedena změna povinností PČR. Od 1. 1. 2009 policisté na místě incidentu se znaky domácího násilí zjišťují celkový počet dětí (i v době zákroku nepřítomných) žijících v těchto domácnostech.

2.5 Dílčí závěr

Tato část mé práce je věnována Policii České republiky a její úloze, která jí přísluší při identifikaci a řešení případů domácího násilí a to v souvislosti s institutem vykázaní. Vykázaní násilné osoby, přesně vykázaní ze společného obydlí a zákaz vstupu do něj, bylo s účinností od 1. 1. 2007 nově upraveno v zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky. Změnu tohoto a několika dalších zákonů umožnilo přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Vykázaní násilné osoby není pouze opatřením represivního charakteru, ale plní zejména funkci preventivní. Sleduje ochranu ohrožené osoby před nebezpečím hrozících útoků ze strany agresora. Oddělení násilné osoby a oběti poskytuje oběma prostor ke zvážení své situace a dalšího postupu. V této fázi již ohrožená osoba není ponechána bez pomoci, popř. odkázána na své blízké, ale jsou jí nabídnuty poradenské a jiné služby intervenčního centra.

⁵² <http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy>

Dne 1. ledna 2009 nabyl účinnosti zákon č.273/2008 Sb., o Policii ČR, který přinesl také některé úpravy v oblasti domácího násilí. Významnou změnou je nové pojetí vykázání jako faktického úkonu a úprava zákazu styku a navazování kontaktu vykázané osoby s obětí. V prvním případě dochází k určitému zjednodušení práce policistů, kdy jejich rozhodnutí již není rozhodnutím ve správním řízení, jak tomu bylo v předchozí úpravě. V druhém případě nový zákon přispěl k větší ochraně oběti.

Postup policie v jednotlivých případech se řídí podle zákona o policii a dále podle Závazného metodického pokynu policejního prezidenta č. 200/2008, o provádění vykázání. Tato metodika nahradila Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006 ze dne 27. listopadu 2006. Obsahuje základní úkony, které musí policisté provést v případě oznámení incidentu se znaky domácího násilí. Zde je důležité zdůraznit, že kontakt policisty s ohroženou osobou vyžaduje nejenom jeho odbornou způsobilost a dobrou orientaci v problematice domácího násilí, ale zejména citlivý a chápající přístup. Pouze tak může přinést zkoušené osobě tolik potřebnou podporu a zabránit její další viktimizaci.

Při identifikaci domácího násilí pomáhá policistům diagnosticko-metodická pomůcka SARA DN. Prostřednictvím 15 strukturovaných otázek rozdělených do 3 oddílů se zjišťují rizikové faktory v situacích se znaky domácího násilí. Bezproblémové používání metody je opět závislé na důkladném proškolení a vnímavosti jednotlivých policistů nebo dalších odborných pracovníků. V případě, že na základě vyhodnocení shledají, že je reálná hrozba nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, mohou policisté přistoupit k vykázání násilníka.

V poslední části jsem shrnula údaje o vykázání za období od počátku roku 2007 až do konce roku 2009 uveřejněné Bílým kruhem bezpečí na jeho internetových stránkách. Nejvíce případů vykázání násilné osoby Policií ČR bylo zaznamenáno v roce 2007 – celkem 862 případů, v roce 2008 došlo k vykázání v 679 případech domácího násilí, v roce 2009 využili policisté tohoto opatření v 778 případech. Počet vykázání spíše než o skutečném výskytu domácího násilí v prvních třech letech fungování zákona na ochranu před domácím násilím vypovídá o rozdílech v přístupu jednotlivých policistů v důsledku rozdílných znalostí, dovedností a ochoty nést odpovědnost za své rozhodnutí.

3. Intervenční centra

Od 1. ledna 2007 působí ve všech krajích České republiky specializovaná pracoviště zaměřující se na problematiku domácího násilí – Intervenční centra. Tato zařízení představují nový typ sociální služby v oblasti speciálního poradenství a vznikla ze zákona jako jeden ze tří pilířů (ještě policie a justice), které by měly vést ke zlepšení ochrany před domácím násilím a ke zlepšení postavení osob domácím násilím ohroženým.

Zřizování intervenčních center provázela v některých krajích netransparentnost a nelogické počínání, když nebylo využito kapacity dlouhodobých a tradičních poskytovatelů služeb obětem domácího násilí. V některých krajích bylo v důsledku absence specializovaných zařízení využito dostupných poskytovatelů, což byly ve většině případů manželské a rodinné poradny. Z pohledu specifických potřeb obětí domácího násilí takové řešení nebylo rovněž ideální.⁵³

Činnost intervenčních center je zaměřena na poskytnutí intenzivní krátkodobé intervenční pomoci ohroženým osobám. Těm je v konkrétních případech domácího násilí nabídnuta přechodná odborná pomoc a nehmotná podpora. V závislosti na potřebách a přáních klientů jim mohou být dále zprostředkovány různé návazné odborné služby a zajištěno jejich převedení do dlouhodobější péče návazných organizací. Nezastupitelná role intervenčních center spočívá zejména v plnění jejich koordinační funkce. Součástí poskytované pomoci je i spolupráce a vzájemná informovanost mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky, obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy. Intervenční centra tak působí jako pojítko mezi institucemi, které vstupují do problematiky domácího násilí. Současně jsou pověřena monitorováním případů domácího násilí a účastí na prevenci v daném regionu. Touto činností mohou přispět k nalezení definitivního řešení vztahů mezi násilnou osobou a její obětí.

Služby intervenčních center jsou určeny osobám, které jsou ohroženy domácím násilím a jsou v ochranném režimu vykázání, ale nezávisle na práci policie také dalším osobám, které přišli do styku s domácím násilím, naléhavě potřebují pomoc nebo

⁵³ http://www.persefona.cz/download/analiza_bila_mista.pdf

se rozhodli svoji situaci řešit a hledají rady a informace, které mohou být východiskem k novému životu bez násilí.

Na základě rozhodnutí o vykázání je osobě ohrožené domácím násilím nabídnuta bezprostřední a okamžitá pomoc a to nejpozději do 48 hodin od chvíle, kdy intervenční centrum bylo Policií České republiky o vykázání uvědoměno. Pracovníci intervenčních center zajišťují první kontakt s ohroženou osobou a pomáhají jí orientovat se v její situaci. Poskytují právní, psychologické a sociální poradenství s cílem informovat své klienty o všech možnostech dalšího řešení jejich složité situace. V případě potřeby mohou zprostředkovat ubytování v některém z ubytovacích zařízení.

Jedná se tak o zcela nový způsob pomoci osobám, které jsou vystavené domácímu násilí. Zatímco dříve musely samy vyhledávat informace a pomoc, v současné době je jim tato přímá podpora a pomoc nabídnuta pracovníky intervenčních center, kteří je sami na základě podnětu doručeného Policií ČR kontaktují. Záleží tak pouze na vůli ohrožené osoby, zda nabídnuté služby využije či nikoliv.

Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové a jsou zajišťovány vyškolenými pracovníky, které mají pro tuto činnost osvědčení Ministerstva práce a sociálních věcí.

V České republice působí od okamžiku svého vzniku v r. 2007 patnáct intervenčních center, v každém kraji jedno, v kraji Moravskoslezském centra dvě.

3.1 Legislativa

Legislativním východiskem pro vznik a fungování intervenčních center bylo přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

K účinné právní, ale i faktické ochraně obětí domácího násilí byl v České republice roku 2006 přijat zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Přijetí tohoto zákona znamená základní systémovou změnu v ochraně obětí domácího násilí, zejména žen a dětí. Zákon představuje promyšlený systém navazujících změn vybraných zákonů umožňujících faktickou ochranu obětí domácího násilí.

Návrh tohoto zákona vypracovala expertní skupina **Aliance proti domácímu násilí**, která vznikla na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2004 z iniciativy Bílého kruhu bezpečí a Philip Morris ČR a.s. Návrh deseti odborníků z oblasti legislativy a exekutivy byl poprvé prezentován odborné veřejnosti na Národním kongresu Aliance v říjnu 2004, v listopadu téhož roku ho podpořila skupina 55 poslanců v čele s Janem Kasalem. Parlament ČR schválil předložený zákon na ochranu před domácím násilím v ČR dne 14. března 2006 a 31. března 2006 byl podepsán prezidentem republiky. Pod číslem 135/2006 Sb. nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2007. Zákon zavádí systémový, komplexní přístup k prevenci a ochraně před domácím násilím. Upravuje a hlavně **propojuje postupy policie, justice a sociálních služeb při řešení případů domácího násilí**. Soukromá společnost a nezisková nestátní organizace tak dokázaly prosadit jednu z nejrozsáhlejších legislativních změn v dějinách České republiky, která poskytuje ochranu osobám ohroženým domácím násilím a naši zemi zařadila mezi státy s proaktivním řešením této problematiky.⁵⁴

Zákon na ochranu před domácím násilím přinesl změnu celkem pěti zákonů, **zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.**

Celá právní úprava je vybudována na třech vzájemně provázaných pilířích – **Policii ČR, intervenční centra a justice**. O prvním pilíři, tedy úloze Policie ČR při objasňování případů domácího násilí bylo pojednáno ve 2. kapitole diplomové práce v souvislosti s vykázáním násilné osoby ze společného obydlí.

Novelizací zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení došlo ke zřízení intervenčních center. Jedná se o jednu ze služeb sociální prevence podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Policie je povinna učinit příslušnému intervenčnímu centru oznámení o vykázání do 24 hod. od vstupu do společného obydlí, kde provedla vykázání. Pokud žije ve společném obydlí s ohroženou a násilnou osobou osoba mladší 18 let, policie musí do 24 hodin od vstupu

⁵⁴ <http://www.bkb.cz/news.php>

do společného obydlí, tuto skutečnost oznámit i příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Vznik intervenčních center provázela paradoxní situace, která jejich vznik přinejmenším zkomplikovala. Zákonem č. 109/2006 Sb., kterým byly upraveny některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách, zanikla povinnost krajů zřizovat intervenční centra. Došlo tak k nesouladu a vzniku patové situace, neboť zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ukládá příslušnému intervenčnímu centru konkrétní povinnosti. Ke konečné zákonné úpravě fungování intervenčních center došlo až v polovině ledna 2007, kdy Poslanecká sněmovna schválila svou verzi zákona o sociálních službách, který upravuje fungování intervenčních center. Sněmovna se zákonem znovu zabývala proto, že senát ho se změnou vrátil zpět. Horní parlamentní komorou navrhovaná změna se týkala toho, že intervenční centra by neměla být taxativně vyjmenována, že tím bude pouze obecný odkaz na „zařízení sociálních služeb“. To sněmovna odmítla. Intervenční centra tak fungují v souladu s původním návrhem a v zákoně jsou upravena jako specifická zařízení sociálních služeb. Intervenční centra se dostala do zákona o sociálních službách jako samostatný typ sociální služby, která je v § 60a zákona č. 108/2006 Sb. charakterizována jako intervenční centra.⁵⁵

Vykázání samo o sobě není dostačujícím opatřením. Bylo nutné upravit také postup bezprostředně po tomto zásahu. To je řešeno v novele zákona č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu. V této úpravě je upraveno vykázání cestou předběžného opatření, o kterém rozhoduje soud. Předběžné opatření zpravidla navazuje na vykázání provedené policistou, může k němu však dojít nezávisle na předchozím zásahu ze strany Policie ČR, na návrh ohrožené osoby. Podle §76b lze předběžným opatřením, které vydává soud ve lhůtě 48 hodin od podání návrhu, uložit, aby násilná osoba dočasně opustila byt nebo dům společně obývaný s navrhovatelem a zdržela se setkávání a navazování kontaktů s obětí. Předběžné opatření trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti, po této době lze rozhodnout v odůvodněných případech o prodloužení doby jeho trvání až na jeden rok.

Ohrožená osoba také může v rámci občanskoprávního řízení řešit další otázky, které se týkají jejího soužití s násilnou osobou - podat návrh na rozvod manželství,

⁵⁵ http://www.persefona.cz/download/analiza_bila_mista.pdf

na vypořádání společného jmění manželů včetně společného bydlení, úpravu styku s nezletilými dětmi apod.

Další role soudu je v rámci trestního řízení, kdy soud rozhoduje o vzetí do vazby násilné osoby, vině a trestu a výkonu trestu v případě, že se násilná osoba dopustila trestného činu vůči ohrožené osobě nebo pokud maří závažným nebo opakovaným jednáním vykázaní nebo předběžné opatření soudu.

Přijetí zákona 135/2006 Sb. znamená významný krok k větší ochraně domácího násilí. Otázkou však zůstává efektivní aplikace těchto právních instrumentů v praxi. Ta si vyžaduje:⁵⁶

- Průběžné a povinné školení pracovníků všech institucí zasahujících a pomáhajících v případech domácího násilí
- Monitoring případů domácího násilí všemi zainteresovanými institucemi a organizacemi
- Evaluace efektivity zásahů v jednotlivých případech
- Interdisciplinární přístup a koordinaci aktivit jednotlivých institucí

3.2 Cíle a poslání intervenčních center

Posláním intervenčních center je prostřednictvím kvalitních a dostupných služeb umožnit osobám ohroženým domácím násilím (ať už v souvislosti s vykázaním nebo na základě vlastní iniciativy) účinně řešit jejich složitou situaci, přispět k ukončení násilného chování ze strany blízké osoby a k návratu klientů do „normálního“ života. Normálním životem mám na mysli život bez incidentů násilí, psychického vypětí, v urovnaných rodinných poměrech, v důstojných sociálních podmínkách. Velmi často si však osoby, zvláště dlouhodobě vystavené násilí ze strany blízkého člověka, nesou jizvy po celý život, jsou odkázány na celoživotní péči odborníků a představu většiny populace o normálním životě tak nikdy nenaplní.

Pomocí odborného sociálního poradenství a sociálně terapeutických činností usilují intervenční centra o zvýšení soběstačnosti svých klientů při uplatňování práv

⁵⁶ VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. *Od dobrého úmyslu s dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Rosa, 2006, s. 17

a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Klienti jsou aktivizováni k tomu, aby využívali své přirozené sociální prostředí – rodinu, přátele, spolupracovníky, společně se sítí místních i regionálních institucí. Vždy je přítom přihlíženo k individuálním potřebám uživatelů služeb a respektována lidská důstojnost.

Prostřednictvím koordinační činnosti iniciují pracovníci intervenčních center efektivní interdisciplinární spolupráci institucí, které se angažují v oblasti domácího násilí a spolupracují při vzájemné informovanosti mezi jednotlivými intervenčními centry.

Významným posláním intervenčních center je dále přispívat ke zvyšování informovanosti veřejnosti o problematice domácího násilí osvětovou činností, vzdělávat spolupracující odborníky, propagovat své služby, vytvářet a aktualizovat informační databáze o místech pomoci v daném regionu. Všemi těmito činnostmi plní preventivní úlohu v problematice domácího násilí.

Cílem intervenčních center je napomáhat klientům vyřešit krizovou životní situaci, docílit sociální stabilizaci osob ohrožených domácím násilím a umožnit jejich začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí.

Krizovou situaci lze charakterizovat jako situaci, kterou (na rozdíl od náročné životní situace) již není jedinec schopen sám překonat a pomocí vlastní strategie zvládnout vnitřní či vnější zátěž.⁵⁷

Závažnost krize určuje subjektivní vnímání dané situace a schopnost využít dostupné vyrovnávací mechanismy. Tyto mechanismy, kterými se člověk přizpůsobuje zátěži, jsou vývojově velmi staré. Jsou známy techniky útočné, obranné a další, při nichž dochází k aktivaci nebo útlumu vegetativních nervů. Zatímco v náročných životních situacích jsou tyto vyrovnávací techniky subjektivní záležitostí a jedinec jejich prostřednictvím hledá řešení víceméně intuitivně, u krizových situací toho není schopen. Tyto techniky musí být „naordinovány“. Jedná se tedy o využití těchto technik objektivně, tím, že je navodíme a postup řešení situace je řízen. Specifika přístupu k osobě nacházející se v krizové situaci tak spočívají v nutnosti tuto osobu aktivizovat takovým způsobem, aby byla schopna co nejvíce spolupracovat. Z uvedeného je tedy zřejmé, že úloha intervenčních center, stejně jako dalších pomáhajících institucí,

⁵⁷ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, s. 56

při poskytování pomoci klientům je nezbytným předpokladem pro jejich návrat do běžného života. Bez pomoci zvenčí by v mnohých případech byla náprava málo pravděpodobná.

3.3 Služby intervenčních center

Podle § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jsou klientům intervenčních center poskytovány tyto základní služby:

- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Bližší jsou základní činnosti intervenčních center specifikovány ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v intervenčních centrech upravuje § 25a vyhlášky, přičemž rozsah poskytovaných úkonů se různí pro jednotlivá centra. Podle této vyhlášky se základní činnosti při poskytování sociálních služeb v intervenčních centrech poskytují v rozsahu těchto úkonů:

- **sociálně terapeutické činnosti**
- **pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí**
- **poskytování ubytování, jde-li o pobytovou formu služby**
- **poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, jde-li o pobytovou formu služby**

Při koncipování služeb určených pro oběti domácího násilí by měly být dodržovány určité zásady, které vycházejí z teoretických základů a ze specifík domácího násilí. Oběti násilí dlouhodobě vystavené týrání od blízkých osob vyžadují praktickou i duševní podporu, která je posílí a přispěje k jejich stabilizaci.

Prvky takového podpůrného zásahu zahrnují podle Čírtkové a Vitoušové:⁵⁸

Materiální pomoc:

- bezpečné bydlení
- péče o dítě
- přístup k veřejným službám

Psychickou podporu:

- rady (krátko- nebo dlouhodobé)
- vedení k rozhodnosti
- schůzky podporující sebeúctu a sebedůvěru
- kurzy o výchově dětí
- skupiny vzájemné podpory

Právní pomoc, která se týká:

- dětí a jejich opatrovnictví
- majetku
- finanční podpory
- sociální podpory

Ve studijním materiálu Ministerstva práce a sociálních věcí⁵⁹ vychází plánování konkrétní pomoci z teorie potřeb podle Maslowa, kdy prvořadě musí být uspokojeny základní fyziologické potřeby, následují potřeby jistoty a bezpečí, lásky a sounáležitosti, úcty a uznání a potřeba seberealizace.

V obou případech je tedy zdůrazněna nezbytnost zajistit klientům primárně základní fyziologické potřeby. Naše zaměření k uspokojování potřeb vyšší úrovně po uspokojení potřeb nižší úrovně je podle Maslowa všeobecně platná. Nižší potřeby musí být dostatečně uspokojeny, jinak zajišťování vyšších potřeb nemá naději na úspěch. V konkrétních případech to znamená zajistit nejdříve lékařské ošetření, jestliže to stav klienta vyžaduje, finanční prostředky na jídlo, v případě nutnosti také ošacení nebo hygienické potřeby a ubytování. Pocit jistoty a bezpečí může poskytnout

⁵⁸ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, s. 240

⁵⁹ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. 1.vyd. Praha: MPSV, 2006, s. 53

klientům bydlení v azylových domech nebo utajené bydlení, kdy místo pobytu zůstává agresorovi skryto. Po zabezpečení těchto potřeb mohou navazovat další činnosti.

První kontakt s obětí domácího násilí je pro úspěšnou pomoc nejdůležitější. Oběť žádající o pomoc bývá ve velkém napětí, cítí se velmi často vyčerpaná, zahanbená, ponížená či vystrašená, někdy ovlivněná negativními zkušenostmi z minulosti. V takovém stavu je nezbytné navodit pocit důvěry a vytvořit tak bezpečný prostor, ve kterém lze poskytnout krizovou intervenci a dále na problému pracovat.

Krizová intervence představuje odbornou práci s člověkem, který je v akutní krizi. Jedná se o okamžitý, aktivní zásah odborného pracovníka, který může být realizován po telefonu (telefonická krizová intervence) nebo tváří v tvář (face to face). Krizová intervence se zaměřuje na zastavení kontraproduktivního jednání člověka v krizi, zpřehlednění jeho prožívání, strukturování situace, podporu jeho schopností a rozvoj kompetencí řešit situaci vlastními silami.⁶⁰

Na počátku práce s obětí domácího násilí stojí zpravidla telefonický rozhovor. S volající obětí, která je v krizi, by měl mluvit pracovník, ovládající techniky krizové intervence. Praxe ukázala, že výhodnější je, mluví-li s obětí domácího násilí žena. Telefonický rozhovor je nízkoprahový a anonymní a není ze strany pracovníka jakkoliv omezen. Zcela se podřizuje potřebě volajícího, ten ho může také kdykoliv ukončit, aniž by musel cokoli vysvětlovat. Pro pracovníka může být vedení telefonického hovoru náročnější, protože při něm nelze využít neverbální složku komunikace.

Krizová intervence s obětí domácího násilí trvá v průměru kolem 30 minut. V té době by měl pracovník volajícího vyslechnout, ocenit, že zavolał, umožnit mu ventilovat emoce, zjistit jeho potřebu, pomoci zorientovat se v situaci, zaměřit se na nejbližší budoucnost a dojednat minimální cíl ve smyslu malého kroku vedoucího k řešení. Tímto krokem může být například domluva osobního kontaktu.

Krizová intervence tváří v tvář oproti telefonické krizové intervenci zahrnuje více podnětů (vizuálních, čichových, hmatových) a využívá také neverbální komunikace. Patří mezi ně také řeč prostoru, která by měla být zvážena ještě před zahájením samotné práce. Důležité je vytvoření bezpečného a útulného prostředí jako místa setkávání se

⁶⁰ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. 1.vyd. Praha: MPSV, 2006, s. 62

s lidmi v krizi. Vytvoření prostoru, v němž klient bude cítit, že o něj má někdo zájem a rozumí jeho potřebám, je nezbytným předpokladem pro to, aby bez obav mohl mluvit o svých problémech, za které se zpravidla stydí.

Cílem krizové intervence je zmapovat situaci a vnést do ní přehled, avšak do řešení klienta ani náznakem nenutit. Při hledání východiska je prospěšné zjistit sociální kontakty ohrožené osoby, o které by se mohla opřít a které by jí mohly pomoci v jejím snažení. Intervence ze strany odborníků by měla přinést oběti úlevu a pomoci jí najít nejbližší kroky, které jsou pro ni přijatelné a které povedou k zmírnění její svízelné životní situace nebo k jejímu řešení. Vhodné by bylo, kdyby na krizovou intervenci navazovala následná soustavná psychologická, terapeutická a sociálně právní pomoc.

Jedním ze základních předpokladů úspěchu při krizové intervenci je schopnost empatie, aktivního naslouchání a schopnost poskytnout klientovi emoční podporu. Ujistit ho, že podobné zážitky má mnoho jiných, dát svým postojem najevo, že krize je zvládnutelná, dovést k přesvědčení, že odpovědnost na páchaném násilí nenese. Tím posiluje sebevědomí klienta a zvyšuje pravděpodobnost úspěchu intervence.

K zásadním doporučením pro sociální práci s obětí domácího násilí patří:⁶¹

- vhodná komunikace
- poskytnutí informací (zejména kontakt na policii, na specializované telefonní linky, na organizace zabývající se pomocí obětem, na azylové domy)
- odhad rizika dalších incidentů (tam, kde je vysoké, vypracovat krizové plány)
- odhad zdravotních rizik pro oběť, případně její děti
- přesné a podrobné dokumentování případu a přijatých opatření

Při kontaktu s obětí domácího násilí je nutné dodržovat zásady komunikace:⁶²

- empatie, aktivní naslouchání
- upřímnost (problém domácího násilí je vždy složitý, složitost a další útrapy nelze před obětí zamlžovat)

⁶¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, s. 241-243

⁶² Tamtéž s. 243

- porozumění (důležité-nikdy nepodmiňovat pomoc tím, že oběť opustí tyrana, oběť musí vědět, že i po nešťastném pokusu o záchranu vztahu bude pomáhajícími pracovníky akceptována)
- zjišťování míry ohrožení oběti (nebezpečnosti agresora)
- postupné přeladování od minulosti k budoucnosti – stimulování vnitřních sil oběti, pěstování sebevědomí a sebeúcty
- obnovování životních iluzí
- zpracování individuálního bezpečnostního plánu- jak se bránit proti domácímu násilí
- podpora při hledání navazujících míst pomoci

Klientům intervenčních center jsou poskytovány tyto konkrétní služby:

- Telefonické a osobní konzultace v prostorách intervenčního centra
- Seznámení s činností intervenčního centra
- Krizová intervence
- Základní poradenství, které informuje o nárocích, službách a možnostech, které mohou vyřešit nebo zmírnit obtížnou situaci člověka
- Odborné sociální poradenství, které je zaměřeno na zjištění rozsahu a charakteru obtížné sociální situace, zjištění příčin jejího vzniku, poskytnutí informací o možnostech a způsobech řešení, o právech, povinnostech a nárocích vyplývajících ze systému sociálního zabezpečení, o podmínkách poskytování pomoci a jednotlivých formách, včetně sociálních služeb.⁶³
- Právní poradenství – zahrnuje poskytování právních rad o řešení konkrétních situací obětí, zpracovávání písemných materiálů k soudům, právní zastupování. Je zaměřeno na oblast zákona o rodině (problematika rozvodová, výživné, úprava styku rodičů s dítětem atd.), občanského zákoníku (společné jmění manželů, bytová problematika spojená s rozvodem manželství), trestního zákona a zákona o přestupcích.
- Psychologická pomoc a psychoterapie – obsahuje činnosti vedoucí k odstranění psychických problémů obětí domácího násilí, nastartování změny životních stereotypů, odbourání pocitu viny, posílení sebevědomí a důvěry ve vlastní

⁶³ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. 1.vyd. Praha: MPSV, 2006, s.66

schopnosti, sebepoznání, uvědomění si vlastní hodnoty a stanovení individuálních hranic

- Psychosociální podpora
- Pomoc při vypracování písemných žádostí a podání
- Nabídka kontaktů na navazující služby dle individuálních potřeb klientů
- Zprostředkování krizového pobytu
- Doporučení pro bezpečnost a ochranu – tzv. bezpečnostní plán

Uvedené služby jsou poskytovány podle zásad: ⁶⁴

- **Bezplatnost a diskrétnost** – Bez písemného souhlasu nejsou poskytovány žádné údaje jiným institucím mimo soud. Veškeré záznamy písemné i elektronické jsou zabezpečeny proti zneužití.
- **Rovnost** – Na poskytované služby mají nárok všichni bez rozdílu pohlaví, věku, národnosti, sociálního postavení, vyznání či sexuální orientace.
- **Samostatnost** – Uživatelé služby jsou vedeni k tomu, aby byli sami schopni situaci vyřešit a aby využívali své přirozené sociální prostředí (rodina, přátelé, spolupracovníci) a síť sociálních institucí.
- **Dobrovolnost** – Služby jsou poskytovány se souhlasem uživatele.
- **Profesionalita** – Pracovníci intervenčních center garantují uživatelům služeb profesionální přístup.
- **Respekt** – Veškerá rozhodnutí, která uživatel učiní, pracovníci poradny respektují.
- **Transparentnost** – O všech konzultacích jsou vedeny písemné záznamy. Uživatel má právo nahlížet do spisů.

Přestože praxe je jiná, práce s pachateli domácího násilí by měla být nedílnou součástí systémových opatření při řešení jednotlivých případů domácího násilí. Předpoklad, že si pachatel uvědomí svoje selhání a své násilné chování v budoucnu nebude opakovat, je málo pravděpodobný. V České republice se momentálně programy pomoci ve většině případů věnují pouze ohroženým osobám. S osobami násilnými, tedy s pachateli domácího násilí, pracuje velmi málo psychoterapeutických programů, neexistuje žádný ucelený program. (na rozdíl např. od Německa – tam existují

⁶⁴ http://www.skp-centrum.cz/ambulantni_sluzby

pro násilné muže tréninky anti-agrese nebo sociální tréninky pro muže s agresivními sklony). Zkušenosti z intervenčních center však naznačují, že zájem ze strany pachatelů o takové tréninky je zatím minimální.

Přesto i v této oblasti byla přijata některá opatření, která mají primárně sloužit pro podporu bezpečí oběti, k přijetí odpovědnosti pachatele za své jednání, popřípadě přispět k ozdravení vztahu tam, kde je na obou stranách vůle k nápravě.

Za podpory ministerstva vnitra jsou realizovány projekty zaměřené na práci s násilnými osobami. V rámci programu „**Prevence domácího násilí s důrazem na práci s násilnými osobami**“⁶⁵ lze získat dotaci na projekty zaměřené na:

- práci s násilnými osobami/pachateli domácího násilí - nastartování terapeutických a resocializačních programů pro osoby se zvýšeným rizikem k sociálně-patologickému jednání,
- vzdělávací aktivity pro pracovníky státních orgánů a samosprávy (tzn. příslušníky Policie České republiky, strážníky obecní policie, pracovníky Probační a mediační služby, justice apod.), kteří se mohou v rámci své pracovní činnosti dostat do kontaktu s násilnými osobami/agresory či pachateli domácího násilí,
- vzdělávací a výcvikové programy pro odborníky pomáhajících profesí, kteří se profesionálně a systematicky věnují práci s násilnými osobami či pachateli domácího násilí,
- na propagační a osvětové aktivity pro odbornou a širokou veřejnost se zaměřením na medializaci programů a aktivit uvedených výše v písm. a) – c).

Z takto realizovaných projektů mohou uvést program „**Pomoc pachatelům domácího násilí**“⁶⁶ pro osoby s násilným chováním ve vztazích, který s podporou ministerstva vnitra realizuje SOS centrum Diakonie ČCE v Praze 2. Program je zaměřený na zvládání a eliminaci agrese ve vztazích prostřednictvím účasti na individuálním nebo skupinovém terapeutickém programu.

⁶⁵ <http://www.mvcr.cz/.../zasady-o-poskytovani-dotaci-domaci-nasil-2010-doc.aspx>

⁶⁶ <http://www.soscentrum.cz/nasili.html>

Dalším realizovaným projektem je Informační a poradenské centrum Viola,⁶⁷ které začalo působit v rámci Centra sociálních služeb Praha. Viola poskytuje služby telefonické i osobní konzultace osobám, které mají sklony k agresivnímu chování, v důsledku jejich chování je opustil partner nebo se bojí rozpadu rodiny, byly vykáznány a mají zájem o změnu a hledání jiných, přijatelnějších forem zvládnání stresových a krizových situací.

Realizace projektu „**Práce s násilnou osobou**“⁶⁸ občanského sdružení Adra v Hradci Králové je další z iniciativ v této oblasti. Na základě potřeby této služby jako prevence v souvislosti s výskytem domácího násilí v některých rodinách, poskytuje Adra od roku 2009 pomoc také samotným pachatelům domácího násilí. Projekt založen na dobré spolupráci s Policií ČR, Intervenčním centrem v Hradci Králové a dalšími neziskovými organizacemi. Při práci s agresorem jsou používány následující techniky:

1/ **Systematická psychoterapie.** Práce je prováděna v širším sociálním systému rodiny nebo užším sociálním systému, tedy v manželském nebo obdobném páru, nebo probíhá individuálně pouze s násilnou osobou.

2/ **Právní poradenství.** Tímto způsobem zvyšujeme právní vědomí v oblasti převážně trestního práva.

3/ **Mediačně terapeutická práce.** V tomto případě jsou hledána východiska a průchodné cesty pro další komunikaci mezi násilnou osobou a obětí domácího násilí, což je používáno jak v probíhajícím vztahu, tak v porozvodových konfliktech (např. předávání dětí při soudem určeném styku apod.)

Tato prospěšná činnost může pomoci násilným klientům změnit zakořeněný způsob jednání, který již považují za určitý stereotyp. Velká naděje na úspěch je zvláště u těch klientů, kteří si nevhodnost svého chování uvědomují, chtějí se změnit a do programu se zapojují dobrovolně, na základě vlastního rozhodnutí. Oblast práce s násilnými osobami a pachateli domácího násilí bezprostředně souvisí s obsahem následující kapitoly, v níž se budu věnovat prevenci.

⁶⁷ <http://www.mvcr.cz/clanek/domaci-nasili-seminar.aspx>

⁶⁸ http://hradecky.denik.cz/zpravy_region/domaci_nasili_intervencni_centrum_adra_20100204.html

3.4 Spolupráce IC s dalšími subjekty

Posláním a současně i povinností uloženou intervenčním centrům ze zákona je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi aktéry vstupujícími do řešení problematiky domácího násilí jako nezbytného požadavku pro efektivní působení. Účinná pomoc obětem musí zahrnovat včasnou identifikaci případu a spolupráci všech klíčových institucí, policíí a zdravotníky počínaje přes orgány sociálně právní ochrany dětí, poradny pro oběti, státní zastupitelství, soudy atd. Oběti domácího násilí jsou ve velmi složité situaci – obvykle se zdráhají vyhledat pomoc, protože trpí pocity viny, selhání, mají strach z odplaty nebo mají špatnou zkušenost z minulosti, kdy se snažily vyhledat pomoc. Nepropojené, individuální intervence jednotlivých institucí, které s oběťmi násilí jednájí, nejsou dostatečně efektivní a neposkytují oběti zajištění maximálního bezpečí. Proto v mnoha zemích Evropské unie již několik let probíhají programy interdisciplinární spolupráce, které propojují činnost klíčových institucí a organizací poskytujících služby obětem násilí.⁶⁹

Interdisciplinární spolupráce⁷⁰

Interdisciplinární spolupráce je mezioborová spolupráce institucí pro efektivní řešení problematiky domácího násilí na místní úrovni. Přínosem této spolupráce je včasná detekce případů domácího násilí a systémové řešení případů domácího násilí. Dalším přínosem je již samotný fakt, že interdisciplinární spolupráce tvoří součást opatření v rámci prevence kriminality a jiných sociálně patologických jevů. Přináší rovněž poznatky využitelné pro komunitní plánování sociálních služeb v obcích, městech a regionech. Interdisciplinární spolupráce probíhá ve dvou základních rovinách. První rovinou je mezioborová spolupráce při řešení konkrétních případů domácího násilí a druhou rovinou je mezioborová spolupráce formou vzájemných odborných konzultací, výměny aktuálních informací z oblasti domácího násilí (statistika, metodika, legislativa apod.), školení, seminářů, osvětového působení a pravidelných pracovních setkávání. Rozvoj interdisciplinární spolupráce při řešení případů domácího násilí je klíčovou záležitostí, což vyplývá i ze zákona č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím. Tento zákon vytváří právní rámec pro spolupráci u případů vykázaní násilné osoby z obydlí obývaného společně

⁶⁹ <http://www.rosa-os.cz/o-nas/informace-pro-tisk/>

⁷⁰ <http://www.domacinasili-ic.cz/>

s ohroženou osobou, které je základním stavebním kamenem interdisciplinární spolupráce. Je zřejmé, že vykazání z hlediska účinné pomoci ohrožené osobě nepostačuje a je nutné na něj navázat dalšími kroky, které mají základ v provázaném systému spolupráce mezi pomáhajícími institucemi.

Interdisciplinární přístup k problematice domácího násilí se jeví jako dobrý nástroj a strategie pro zvýšení kvantity řešených případů i kvality služeb poskytovaných obětem. Potřeba interdisciplinárního přístupu vyplývá ze specifík domácího násilí. Teorie i praxe ukazuje, že domácí násilí je velmi komplexní jev, který vyžaduje interdisciplinární přístup. Nekoordinované a izolované intervence nejsou v případech domácího násilí účinné. Přístupy, které měly největší úspěšnost při snižování rizika opakování násilí, kombinovaly intenzivní, proaktivní, celostní a individuálně přizpůsobené formy pomoci a podpory. Pro zajištění bezpečí oběti násilí a prevenci sekundární viktimizace je nezbytné, aby spolu klíčové instituce a organizace komunikovaly a spolupracovaly. Jen tak je možné zvýšit důvěru oběti v systém pomoci a zastavit opakující se cyklus násilí v rodině.⁷¹

V jednotlivých případech domácího násilí vystupují zejména:

- **Policie ČR**
- **Intervenční centra**
- **Soudy**

Tyto instituce představují již zmíněné tři pilíře ochrany před domácím násilím.

- **Orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)** – Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje sociálně právní ochranu dětí v § 1 jako:
 - a) Ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
 - b) Ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a
 - c) Působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny

Děti, ať již v postavení oběti nebo svědků domácího násilí, tvoří nejohroženější skupinu v kontextu domácího násilí. V patologickém prostředí je jejich zdravý vývoj ohrožen a v důsledku negativních zkušeností si nesou traumatické zážitky často po celý

⁷¹ VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 1.vyd. Praha: Rosa, 2006, s. 23

život. I když není násilí primárně zaměřeno na dítě, které je pouze jeho svědkem, lze takové dítě podle Světové zdravotnické organizace (WHO) považovat za týrané.

Zákon č. 134/2006 Sb., který novelizuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí s účinností od 1. 6. 2006, rozšiřuje mimo jiné v § 6 odst. 1 písmeno g okruh dětí, na které se vztahuje sociálně-právní ochrana o děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami. Od roku 2006 mají sociální pracovníci oprávnění ze zákona utajit pobyt nezletilých dětí i osob, které jsou ohroženy domácím násilím. V případech, že domácím násilím jsou jakkoliv ohroženy děti, mají tak sociální pracovníci OSPD oprávnění i povinnost vstupovat do jednotlivých případů a přijímat opatření ve prospěch ohroženého dítěte.

Teoretické výzkumy a praxe ukazují, že násilí vůči dětem (a ženám) často nekončí ani po odchodu matky od násilného otce. Proto je třeba zajistit dětem ochranu a pomoc až do doby než se podaří překonat traumatizující zkušenosti a znovu nastolit pocit jistoty a důvěry. Děti by nikdy neměly být nuceny ke kontaktu s násilným rodičem. Klid, bezpečí a zdravý vývoj by měl mít přednost před právem rodiče na kontakt s dítětem. Násilní rodiče by za své chování měli nést odpovědnost (právní i morální) a pokud se chtějí s dětmi stýkat, měli by usilovat o změnu svého chování (tj. zastavit násilí, absolvovat programy pro pachatele násilí apod.)⁷²

Poskytování sociálně právní ochrany dětí zajišťují dle zákona o SPOD **orgány sociálně-právní ochrany dětí:**

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
- obecní úřady,
- krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- Ministerstvo práce a sociálních věcí a
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

⁷² VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Rosa, 2006, s. 54

- **Zdravotníci**

Zdravotnická zařízení patří k místům, kde oběti domácího násilí velmi často vyhledávají pomoci. Současně patří k místům, kde v souvislosti s poskytovanou zdravotní péčí nesouvisející s násilným jednáním může dojít k identifikaci násilí. Schopnost jeho odhalení je výrazně ovlivněna kompetencí zdravotníků, jejich informovaností o problematice domácího násilí, znalostí, jak v takových případech reagovat, jak komunikovat, na koho se obrátit a iniciovat tak účinnou pomoc ohrožené osobě.

Zdravotnická zařízení by měla úzce spolupracovat s organizacemi nabízející odbornou pomoc obětem domácího násilí a definovat jasný způsob předávání klientů a informací. Velká zdravotnická zařízení někdy mají oddělení specializovaná na tuto problematiku, která poskytují sociální a psychologickou podporu a pomoc obětem domácího násilí. Jistou formou interdisciplinární pomoci může být i nabízení těchto specializovaných služeb v ordinaci lékaře, což může být velmi užitečné např. na venkově nebo v jiných těžko dostupných oblastech.⁷³

- **Organizace poskytující služby obětem domácího násilí**

Činnost nestátních a neziskových organizací má v oblasti ochrany před domácím násilím nezastupitelnou roli. Jsou to právě tyto organizace, které upozornily na existenci tohoto závažného problému, otevřely diskusi o domácím násilí na celospolečenské úrovni, podílejí se na zvyšování povědomí, mají dlouhodobé a cenné zkušenosti v oblasti poskytování služeb obětem domácího násilí. Seznam nejvýznamnějších z nich je uveden v příloze této práce.

Mezi další instituce zúčastněné na interdisciplinární spolupráci patří:

- **Orgány státní správy**
- **Orgány místní samosprávy**
- **Cizinecká policie**
- **Školy a odbory školství**
- **Probační služba**
- **Státní zastupitelství**

⁷³ VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 1.vyd. Praha: Rosa, 2006, s. 53

- **Oběti domácího násilí a jejich děti**

V rámci interdisciplinární spolupráce vznikají v jednotlivých městech týmy složené ze zástupců státních institucí, nevládních organizací a místních aktivit, v nichž dochází k vyjasnění si vzájemných kompetencí, vztahů a postupů v případech domácího násilí, a to jak na úrovni obecné, tak i v konkrétních situacích. Na pravidelných schůzkách hledají efektivní způsoby spolupráce a řešení jednotlivých případů.

3.5 Prevence

Primární prevence představuje širokou a mnohotvárnou oblast společenské praxe, která je zaměřena na předcházení sociálně patologických jevů ve společnosti. Jedná se o univerzální přístupy, jejichž cílem je v případě domácího násilí zamezit tomuto násilí dříve než k němu dojde. Účinnou prevencí se dá mnohemu předejít a včasný zásah je účelnější a ekonomičtější než pozdní náprava mnohdy již neodstranitelných škod na lidských životech, zdraví či majetku. V oblasti primární prevence hovoříme o prevenci nespecifické, tzv. komplexní, která představuje základ prevence a prevenci specifické, zaměřené na konkrétní jevy ve společnosti.

Primární prevence nespecifická je zaměřená na posílení osobnosti a schopností člověka, na dovednosti umět zvládat a řešit problémy. Jejím obsahem jsou všechny techniky umožňující rozvoj harmonické osobnosti schopné odolávat nástrahám současného světa, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů, pohybových a sportovních aktivit, které podporují zdravý životní styl a které vedou k přijetí odpovědnosti za svůj život a za své zdraví.⁷⁴

Výchozím rámcem pro preventivní působení jsou postoje společnosti k dané problematice, platné zákony a s nimi související opatření. V naší republice jsme zaznamenali mnohé pozitivní změny v přístupu k problematice domácího násilí, které jsou jasným signálem toho, že domácí násilí nebude nadále tolerováno a ten, kdo se ho dopouští, bude muset počítat s odpovídající reakcí pověřených institucí. To vše může odradit potenciálního násilníka od jednání.

⁷⁴ <http://www.ostrovzl.cz/prevence/nespecificka-a-specificka/>

Významná úloha v oblasti prevence náleží rodině, škole, výchovným zařízením, státním i nestátním organizacím vstupujícím do problematiky domácího násilí. Jestliže kontakt s násilím v dětství podstatně zvyšuje riziko, že dítě bude ve své dospělosti také agresivní, je třeba výchovným působením zabránit tomu, aby k tomuto transgeneračnímu přenosu násilí došlo. Znamená to ochránit děti před násilím, zabránit tomu, aby násilí bylo chápáno jako prostředek řešení konfliktů. K tomuto procesu mohou přispět všichni, kdo se podílejí na výchově dítěte – rodiče, učitelé, vychovatelé, sociální pracovníci. Pokud bude dítěti či mladistvému názorně předvedeno, jakým způsobem mohou agresi předcházet, mají tu správnou motivaci k tomu, aby později vedli klidný a harmonický partnerský vztah, který spočívá ve vzájemném respektu a není založen na dominanci, ponižování a bezpráví. Výchova bez fyzických trestů se stává klíčovým momentem k eliminaci násilí z jednání každého jedince. Rodičům mohou v jejich snažení pomoci četná sociální zařízení, která se výchovou dětí zabývají. Poradny pro rodinu a manželství, pedagogicko-psychologické poradny a ve školách výchovní poradci.

Školská a výchovná zařízení jsou ideálním místem pro zavedení primární prevence. Výchova na školách ovlivňuje vývoj chování, postojů žáků, klade důraz na právní vědomí, prosociální chování, osvojení sociálních dovedností, různých efektivních forem řešení problémů. Je zaměřena na zdravé sebevědomí, toleranci a osobní odpovědnost každého jedince. Ve školských zařízeních všech úrovní (počínaje školami mateřskými) jsou realizovány nejrůznější projekty zaměřené na problematiku sociálně patologických jevů včetně domácího násilí. Prezentace jsou obsahově přizpůsobeny jednotlivým věkovým skupinám.

Jednou z neúčinnějších forem prevence je zvyšování povědomí o domácím násilí a o jeho netolerovatelnosti u široké laické a odborné veřejnosti. V tomto směru významnou úlohu hrají média, která prostřednictvím kampaní a projektů informují veřejnost o násilí mezi partnery i o opatřeních přijímaných k ochraně obětí. Organizace věnující se problematice domácího násilí v rámci osvětové činnosti organizují vzdělávací programy pro širokou i odbornou veřejnost. Nabízejí možnost vedení přednášek, besed, odborných seminářů na téma domácí násilí pro různé cílové skupiny, iniciují odbornou diskusi o zavedení problematiky násilí do vzdělávání, prezentují svoji činnost, organizují školení pro učitele zaměřené na schopnost včasné identifikace a posouzení krizové situace. Aby byli učitelé i vychovatelé schopni např. na základě

změn chování žáka ve škole nejen identifikovat násilí v jeho rodině, ale také věděli, jak správně reagovat a na jaké orgány se obrátit.

Občanské sdružení ROSA např. vydalo manuál pro učitele - Škola a děti vystavené domácímu násilí a spustila speciální preventivně zaměřené internetové stránky www.stopnasili.cz. Ty poskytují informace pro pedagogy, zdravotníky, pomáhající profese (v sekci pro odbornou veřejnost), dále informace pro ženy – oběti domácího násilí, pro děti, svědky násilí v rodině a mladé lidi, které může násilí ve vztahu ohrožovat. Stránky tak nabízejí různým cílovým skupinám ucelené informace o domácím násilí.

Z hlediska genderového aspektu domácího násilí je nutné se v prevenci domácího násilí zaměřit na dosažení rovnoprávného postavení mužů a žen ve všech sférách společenského života. Přestože v tomto ohledu společnost prošla mnohými změnami, ženy se masově zapojily do pracovního procesu, po boku mužů zastávají významné pracovní posty, prosazují se v politice, můžeme se stále setkávat s jejich diskriminací. Výchovným působením je třeba přispět ke změně tradičního, kulturně podmíněného obrazu mužské nadřazenosti, vhodnými vzory vést k toleranci, respektu a schopnosti vnímat opačné pohlaví s úctou a rovnocenností. K tomu mohou opět přispět primární osvětové projekty na školách zaměřené na pohlavní rovnoprávnost.

Sekundární prevence se zaměřuje na konkrétní rizikové jedince a specifické skupiny ve společnosti, které jsou ohroženy negativním jevem. Představuje včasnou detekci rizik a zabránění jejich působení, usiluje o odvrácení násilného jednání a aktivní podporu společensky akceptovatelného chování.

V souvislosti s domácím násilím představují tuto ohroženou skupinu děti vyrůstající v prostředí, kde opakované násilí, jehož jsou svědky, nebo útoky namířené přímo proti nim mohou poškodit jejich tělesný i duševní vývoj. Součástí sekundární prevence tak může být včasná identifikace rizik a přijetí opatření směřujících k zabránění jejich nepříznivého vývoje. V tomto směru bych zdůraznila zejména úlohu lékařů, v jejichž péči dítě je a kteří s ním přicházejí pravidelně do styku, dále sociálních pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí a v neposlední řadě odpovědnost sociálního okolí, které by nemělo být lhostejné a mělo by se angažovat ve prospěch dítěte.

Z hlediska možného násilí představují riziko zejména nízká sociokulturní úroveň rodiny, alkoholismus v rodině, poruchy osobnosti u rodičů, psychické onemocnění rodičů, mladiství, povahově nezralí rodiče, lidé nadměrně pracovně vytížení, dlouhodobě se nacházející ve stresové situaci, příslušníci náboženských sekt.

Nejvíce jsou ohroženy děti, které se stávají prostředkem citového vydírání rodičů v partnerských sporech, děti se sníženými intelektovými schopnostmi, neprospívající ve škole, děti s LMD, neklidné, nesoustředěné, impulzivní, úzkostné, tělesně neobratné, sociálně neobratné, provokující svým chováním.

V souvislosti s domácím násilím bych zdůraznila víceméně omezené možnosti působení v oblasti sekundární prevence vzhledem k tomu, že se jedná o problém, který postihuje všechny skupiny ve společnosti, nezávisle na vzdělání či ekonomické situaci pachatele nebo oběti. Z pohledu žen jako nejvíce ohrožené skupiny se sekundární prevence kryje s prevencí primární a souvisí s genderovou problematikou ve společnosti.

Terciární prevence nastupuje v okamžiku, kdy problém je již patrný a jejím úkolem je minimalizovat nepříznivé následky domácího násilí a pomocí účinných opatření vyloučit nebo snížit riziko jeho opakování do budoucnosti.

Zahrnuje především poskytnutí rychlé, koordinované a účinné pomoci obětem domácího násilí, která může snížit dopad viktimizace a zabránit dalším následkům. Pomoc je příslušnými institucemi organizována tak, aby zajistila základní potřeby jako je zdravotní péče, ubytování, poradenství, dále sociálně terapeutické činnosti a následnou odbornou péči, které umožní obětem domácího násilí návrat k normálnímu životu ve společnosti.

Oblast terciární prevence by měla zahrnovat rovněž služby a terapeutické programy pro pachatele domácího násilí, jejichž cílem je předcházet recidivě a umožnit jeho úspěšnou resocializaci. Základním předpokladem úspěšnosti takového působení je však především ochota k dobrovolné účasti na programech a odpovědný přístup ke spolupráci.

3.6 Zkušenosti a poznatky intervenčních center

V této části své práce uvádím informace uveřejněné na internetových stránkách Bílého kruhu bezpečí, které shrnují poznatky z působení intervenčních center v letech 2007-2008. Blíže jsem se pak zaměřila na zkušenosti a poznatky z tříletého působení intervenčního centra v místě svého bydliště, v Jihlavě.

Rok 2007⁷⁵

Pomoc IC v případech vykázaní: Na základě předání informací od Policie ČR v souvislosti s rozhodnutím o vykázaní se v roce 2007 uskutečnilo **3 942 evidovaných kontaktů s ohroženými osobami po vykázaní** (z toho 2 880 telefonických, 587 osobních v IC, 153 osobních v rámci výjezdu do bydliště, 322 písemných).

V případech policejního vykázaní intervenční centra uskutečnila 475 jednorázových kontaktů, 750 opakovaných se stejnou ohroženou osobou a v 206 případech byla ohrožená osoba kontaktována, ale pomoc IC odmítla.

Pomoc IC bez vykázaní: Nestejnoměrně využívána byla služba IC ze strany dalších ohrožených osob. Patnáct intervenčních center evidovalo v roce 2007 celkem **5 364 dalších kontaktů s uživateli služby** (do tohoto počtu nejsou zaneseny kontakty profesní), kteří hledají informace, radu, podporu a pomoc v souvislosti s případy domácího násilí.

V průměru na jedno intervenční centrum v roce 2007 připadá 620 veškerých kontaktů s uživateli služby.

ROK 2008⁷⁶

Pomoc IC v případech vykázaní: Na základě předání informací od Policie ČR v souvislosti s rozhodnutím o vykázaní se v roce 2008 uskutečnilo **3 763 evidovaných kontaktů s ohroženými osobami po vykázaní** (z toho 2 665 telefonických, 699 osobních v IC, 100 osobních v rámci výjezdu do bydliště, 299 písemných).

⁷⁵ <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/vykazani/zakaz-vstupu-v-roce-2007-v-cz/r115>

⁷⁶ <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/vykazani/zakaz-vstupu-v-roce-2008/r161>

V případech policejního vykazání intervenční centra uskutečnila 123 jednorázových kontaktů, tzn., že v 18 % ohrožené osobě stačily po vykazání informace a rady poskytnuté v rámci jednoho kontaktu. V 484 případech došlo k opakovaným kontaktům se stejnou ohroženou osobou. Pouze v 79 případech, ačkoliv byla kontaktována, ohrožená osoba pomoc IC odmítla. Oproti roku 2007, kdy pomoc odmítlo 206 ohrožených osob, lze tento klesající počet odmítnutí chápat jako vyjádření rostoucí důvěry veřejnosti v tuto službu.

Pomoc IC bez vykazání: Více než o třetinu vzrostl počet občanů hledajících pomoc a radu intervenčního centra v rámci nízkoprahového kontaktu. **Patnáct intervenčních center evidovalo v roce 2008 celkem 8 805** (v roce 2007 to bylo 5 364) **dalších kontaktů s uživateli služby** (do tohoto počtu nejsou zaneseny kontakty profesní a kontakty v rámci policejního vykazání).

Celkem evidovala IC v roce 2008 **12 568 kontaktů**, z toho 3 763 v souvislosti s vykazáním.

V průměru na jedno intervenční centrum v roce 2008 připadá 837 (v roce 2007 to bylo 620) **veškerých kontaktů s uživateli této sociální služby.**

Intervenční centra začala od září 2007 ohroženým osobám, se kterými se dostala do kontaktu, klást otázku na skutečný počet dětí žijících v domácnostech, kde došlo k vykazání. Z případů vykazání v roce 2008 byl uskutečněn kontakt s ohroženou osobou v 600 případech. V těchto případech byl evidován mnohem větší počet dětí skutečně žijících v těchto rodinách - 772. Z podnětu Bílého kruhu bezpečí a intervenčních center byla provedena změna povinností PČR. Od 1. 1. 2009 policisté na místě incidentu se znaky DN zjišťují celkový počet dětí (i v době zákroku nepřítomných) žijících v těchto domácnostech.

Intervenční centrum v Jihlavě

Intervenční centrum v Jihlavě se stalo od 1. ledna 2007 součástí Psychocentra – manželské a rodinné poradny kraje Vysočina, p. o. se sídlem Pod Příkopem 4, Jihlava.

Psychocentrum je odborné, sociální, psychologické pracoviště, které ambulantní formou poskytuje sociální službu zaměřenou na odborné sociální poradenství a terénní a ambulantní formou služby intervenčního centra lidem, kteří se ocitli v osobní, vztahové, rodinné, životní či existenciální tísní a osobám ohroženým domácím násilím.

Služba intervenčního centra je realizována v pracovní dny v běžné pracovní době. Doba pracovní pohotovosti je stanovena na den pracovního volna nebo klidu v době od 8,00 hod. do 12,00 hod. tak, aby bylo zajištěno dodržení zákonné lhůty 48 hodin pro kontakt s osobou ohroženou domácím násilím.

Následující informace jsem čerpala z Výročních zpráv za rok 2007 a 2008, které vydalo Psychocentrum a které na základě podkladů zpracovala jeho ředitelka PhDr. Mgr. Olga Hinková. Informace za rok 2008 mi poskytla v elektronické podobě vedoucí intervenčního centra paní Mgr. Jana Volná.

ROK 2007

Celkový počet provedených intervencí: **292**

Intervenční centrum se v roce 2007 zabývalo činností ve třech oblastech:

- 1. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím, v jejichž rodinách došlo k vykázání**
- 2. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím, v jejichž rodinách nedošlo k vykázání**
- 3. Koordinace spolupráce a vzájemná informovanost mezi IC a dalšími subjekty v oblasti pomoci ohroženým osobám.**

Pomoc osobám ohrožených domácím násilím, v jejichž rodinách došlo k vykázání, byla nabídnuta 30 klientkám. Celkem v kraji Vysočina došlo k 32 vykázáním. Ve dvou případech proběhlo vykázání opakovaně. Pomoc byla poskytnuta v rámci telefonických nebo osobních konzultací. V pěti případech byla provedena návštěva klienta v domácím prostředí.

Celkem šestnáct klientek využilo nabídky IC na pomoc při podání návrhu na vydání předběžného opatření podle § 76b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. V patnácti případech soud rozhodl pozitivně.

Pomoc osobám ohrožených domácím násilím, v jejichž rodinách nedošlo k vykázání, byla poskytnuta 45 ženám a 2 mužům. Pomoc byla poskytnuta v rámci telefonických i osobních konzultací, v jednom případě návštěvou v nemocnici. Ve čtyřech případech se IC podílelo na součinnosti s jinými subjekty na sepsání návrhu na předběžné opatření. V jednom případě IC na základě žádosti klientky tento návrh vypracovalo. Jednalo se o situaci, kdy byla policie nečinná. Soud návrh akceptoval a vydal usnesení o předběžném opatření.

Koordinace spolupráce a vzájemná informovanost mezi IC a dalšími subjekty v oblasti pomoci ohroženým osobám. I iniciativy IC vzniklo pět interdisciplinárních týmů pro řešení domácího násilí v bývalých okresních městech kraje Vysočina. Vzniku každého týmu předcházelo jednání koordinátorky IC s vedoucími představiteli měst, na kterém ozřejmila roli i účel zřízení týmu a vysvětlila role jednotlivých subjektů. Následovalo oslovení konkrétních osob – zástupců jednotlivých subjektů.

V únoru IC zorganizovalo seminář pro zástupce spolupracujících subjektů, jehož cílem bylo vysvětlit princip instituce vykázání, postavení IC v systému sociálních služeb a vysvětlit smysl interdisciplinárních týmů.

Díky spolupráci policejního pedagoga mohlo IC organizovat přednášky na téma pomoc osobám ohroženým domácím násilím pro policisty v kraji Vysočina. Přednášky proběhly v okrese Havlíčkův Brod, Třebíč, Jihlava a Žďár nad Sázavou.

Koordinátorka uskutečnila přednášku na téma pomoci osobám ohroženým domácím násilím pro pracovníky azylových domů. Prostřednictvím Pedagogicko-psychologické poradny ve Žďáru nad Sázavou uskutečnila 3 přednášky pro učitele ZŠ a SŠ. Jednu přednášku uskutečnila pro sociální pracovníky obcí – dávkové pracovníky. Koordinátorka se pravidelně zúčastňovala porad pracovníků IC v ČR, které proběhly celkem pětkrát.

Tabulka 2 Údaje o počtu vykázaní a nízkoprahových kontaktů podle okresů

Okres	Počet vykázaní	Nízkoprahoví klienti
Jihlava	4	18
Pelhřimov	9	14
Žďár nad Sázavou	8	5
Havlíčkův Brod	8	4
Třebíč	3	6
Celkem	32	47

ROK 2008

1. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím, v jejichž rodinách došlo k vykázaní

Počet vykázaní: **26**

Počet ohrožených osob: **26**

Počet dětí, které žijí v rodinách, kde došlo k vykázaní: **32**

Celkový počet kontaktů a konzultací s osobami ohroženými po vykázaní: **147**

Tabulka 3 Rodinný vztah mezi osobou ohroženou a osobou násilnou

Manželé	13
Mezigenerační	5
Druh/družka	3
Jiný	3
Bývalí manželé	2

Tabulka 4 Věk osob ohrožených

Do 20 let	1
21 - 30	5
31 - 40	10
41 - 50	8
51 - 70	2

Ve všech případech vykázaní byly osobami ohroženými ženy, osobami násilnými byli muži. Třináct vykázaní bylo v případě manželských párů, pět v rámci mezigeneračního násilí. V jednom případě došlo k vykázaní v rodině, kde proběhlo vykázaní již v roce 2007. Pomoc byla poskytována v rámci telefonických konzultací, osobních konzultací v IC nebo v místě bydliště ohrožené osoby.

Intervenční centrum ve třiceti případech asistovalo při vypracování návrhů na předběžné opatření nebo prodloužení tohoto předběžného opatření.

Tabulka 5 Podání předběžného opatření k Okresnímu soudu

Okresní soud vyhověl	27
Okresní soud nevyhověl	2
Intervenčnímu centru není známo	1
CELKEM podaných předběžných opatření	30

2. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím, v jejichž rodinách nedošlo k vykázaní

Počet nových uživatelů služeb bez vykázaní: **105 (v roce 2007 – 47)**

Počet uživatelů služeb celkem: **111** (včetně šesti, kteří navštěvovali IC v r. 2007)

Počet dětí, které žijí v rodinách, kde nedošlo k vykázaní: **111**

Celkový počet kontaktů a konzultací s ohroženými osobami bez vykázaní: **466**

Jednoznačně lze konstatovat, že počet uživatelů služeb IC, kteří se obraceli na tuto službu, aniž by v jejich domácnosti došlo k vykázaní, vzrostl ve srovnání s rokem 2007 o 100 %.

Intervenční centrum se podílelo v jedenácti případech buď přímo, nebo v součinnosti s jinými subjekty na vypracování návrhu na předběžné opatření u ohrožených osob, u nichž policie nerozhodla o vykázaní. V 9 případech soud vyhověl, ve dvou nemá IC zprávu.

3. Koordinace spolupráce a vzájemná informovanost mezi IC a dalšími subjekty v oblasti pomoci ohroženým osobám.

Intervenční centrum zorganizovalo v únoru seminář pro zástupce spolupracujících subjektů, jehož cílem bylo seznámení s novými poznatky v oblasti domácího násilí.

Za spolupráce policejního pedagoga IC organizovalo přednášky na téma pomoc osobám ohroženým domácím násilím pro policisty v kraji Vysočina. Přednášky proběhly v okrese Havlíčkův Brod, Jihlava, Žďár nad Sázavou a Pelhřimov.

Vedoucí IC uskutečnila přednášky na téma pomoci osobám ohroženým domácím násilím pro učitele v okrese Jihlava a pro sociální pracovníky PL Havlíčkův Brod. Dále se uskutečnila beseda s pacienty Psychiatrické léčebny Havlíčkův Brod.

V průběhu roku 2008 podávaly pracovnice IC zprávy o činnosti IC veřejnosti prostřednictvím médií (noviny, rozhlas).

ROK 2009

1. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím, v jejichž rodinách došlo k vykázání

Počet vykázání: **39**

Počet ohrožených osob: **42**

Počet dětí, které žijí v rodinách, kde došlo k vykázání: **42**

Tabulka 6 Rodinný vztah mezi osobou ohroženou a osobou násilnou

Manželé	25
Mezigenerační	7
Druh/družka	6
Jiný	2
Bývalí manželé	2

Tabulka 7 Věk osob ohrožených

21 - 30 let	6
31 - 40	13
41 - 50	12
51 - 60	4
61 - 70	3
71 - 80	4

V případech vykazání bylo osobami ohroženými 39 žen a 2 muži, osobami násilnými bylo 37 mužů a 2 ženy. Pomoc byla poskytována v rámci telefonických konzultací, osobních konzultací v IC nebo v místě bydliště osoby ohrožené.

Konzultanti IC asistovali při vypracování návrhů na předběžné opatření nebo prodloužení tohoto předběžného opatření ve 33 případech. Dvacet jedna návrhů bylo okresními soudy akceptováno. O stanovisku soudu u dvanácti podání IC nemá zprávy.

Tabulka 8 Vykázání v kraji Vysočina za 2007 – 2009 podle okresů

Vykázání podle okresů za 2007 - 2009			
Okres	2007	2008	2009
Jihlava	4	4	5
Pelhřimov	9	6	11
Žďár nad Sázavou	8	8	7
Havlíčkův Brod	8	4	9
Třebíč	3	4	7
Celkem	32	26	39

2. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím, v jejichž rodinách nedošlo k vykazání – nízkoprahoví klienti.

Počet nových uživatelů služeb bez vykazání: **163 (v roce 2008 – 105)**

Počet dětí, které žijí v rodinách, kde nedošlo k vykazání: **78**

Počet nových uživatelů služeb bez vykázaní v roce 2009 bylo 163. Sedmnáct uživatelů navštěvovalo IC v r. 2008 i v r. 2007. Z uvedených uživatelů služby bylo devět mužů. Ostatní byly ženy. V rodinách bylo 78 dětí.

3. Koordinace spolupráce a vzájemná informovanost mezi IC a dalšími subjekty v oblasti pomoci ohroženým osobám.

Z iniciativy IC proběhlo jedenáct schůzek interdisciplinárních týmů pro řešení případů domácího násilí. Interdisciplinární týmy fungují v bývalých okresních městech kraje Vysočina a nově byly sestaveny IDT, v nichž jsou zastoupeny subjekty z obcí Pacov a Humpolec.

V průběhu celého roku se účastnila vedoucí IC školení policie, které organizovalo Krajské ředitelství policie v Brně.

Vedoucí IC uskutečnila přednášky na téma pomoci osobám ohroženým domácím násilím pro Asociaci zdravotních sester, přednášku pro laickou veřejnost – občany města Pelhřimova a dvě besedy s pacienty Psychiatrické léčebny Havlíčkův Brod.

V průběhu roku 2009 podávaly pracovnice IC zprávy o činnosti IC veřejnosti prostřednictvím médií (noviny, rozhlas).

IC ve spolupráci s krajem Vysočina zorganizovalo přednášku vedoucí IC Jihomoravského kraje na téma pomoc osobám ohroženým z jiných sociokulturních prostředí. Byla zahájena série vzdělávacích akcí v oblasti práce s osobou ohroženou pro pracovníky OSPOD.

Počet uživatelů služeb v roce 2009 oproti roku 2008 výrazně vzrostl. Jedná se zejména o nárůst počtu uživatelů služeb, kteří IC navštívili, aniž by v jejich domácnosti došlo k vykázaní. Rovněž stoupl počet vykázaní násilné osoby z domácnosti.

Celkový počet kontaktů s uživateli služeb IC v Jihlavě:

- **Rok 2007: 309**
- **Rok 2008: 613**
- **Rok 2009: 767**

Celkový počet uživatelů služeb IC v Jihlavě:

- **Rok 2007:** 77
- **Rok 2008:** 137
- **Rok 2009** 218

3.7 Dílčí závěr

V této části své diplomové práce jsem věnovala pozornost intervenčním centrům a úloze, která jim náleží v systému opatření směřujících k ochraně a pomoci obětem domácího násilí.

Intervenční centra vznikla a fungují na základě významných legislativních změn přijatých v České republice v r. 2006. Jedná se o zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti domácího násilí a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Nová právní úprava představuje promyšlený systém navazujících změn vybraných zákonů, které umožňují faktickou ochranu obětí domácího násilí. Zakotvuje pomoc založenou na třech vzájemně provázaných pilířích. První pilíř představuje zásah Policie ČR, druhý podpora ze strany intervenčních center a třetím pilířem naděje, jak bývá označován, jsou soudy a občanskoprávní řešení problému.

Prostřednictvím intervenčních center jako jedné ze služeb sociální prevence poskytuje stát pomoc osobám, které jsou ohroženy násilným chováním ze strany osob blízkých nebo žijících ve společném bytě či domě. Těm je zajištěna bezprostřední individuální psychologická a sociální pomoc, která může mít podobu služby ambulantní, terénní nebo pobytové. Pracovníci intervenčních center zprostředkují rovněž poskytnutí následné pomoci, koordinují spolupráci a zajišťují vzájemnou informovanost mezi všemi institucemi zúčastněnými při pomoci obětem domácího násilí. Cílem jejich snažení je přispět k vyřešení krizové životní situace svých klientů a umožnit jejich začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí. Nezbytným požadavkem pro to, aby intervence byla pozitivně přijata, je citlivý přístup ze strany odpovědných pracovníků, reflektující složitou situaci klientů.

V případě domácího násilí, ale i dalších sociálně patologických jevů ve společnosti, nestačí řešit pouze následky, ale pozornost společnosti by se měla zaměřit zejména na předcházení těchto jevů, tedy do oblasti prevence primární. Zde významnou roli hraje rodina, která zprostředkovává vzory chování a také školská a jiná zařízení, která se podílejí na výchově dětí a mládeže a která mohou svým výchovným působením své svěření pozitivně ovlivnit. Ke zvyšování informovanosti pak přispívá preventivně zaměřená činnost státních i nestátních organizací vstupujících do problematiky domácího násilí. Celá oblast prevence by měla být podpořena legislativou, veřejným míněním a působením médií.

V oblasti prevence a při poskytování sociální pomoci a podpory ohroženým osobám lze využít poznatků sociální pedagogiky a prostřednictvím sociálně pedagogického přístupu působit na tyto osoby ve směru jejich žádoucího osobnostního rozvoje a ve směru integrace, což se specificky týká těch, kteří se nacházejí ve složité situaci a potřebují odbornou pomoc.

V části zaměřené na spolupráci intervenčních center s ostatními aktéry, kteří vstupují do problematiky domácího násilí, jsem vyzdvihla interdisciplinární spolupráci jako nezbytný předpoklad efektivního postupu v jednotlivých případech domácího násilí.

V závěru této kapitoly jsem prezentovala zkušenosti a poznatky z tříletého působení intervenčního centra v Jihlavě. Uvedené údaje informují o stále se zvyšujícím počtu klientů, zvláště těch, kteří vyhledávají služby intervenčního centra v rámci nízkoprahového kontaktu. Jsou dokladem vzrůstající důvěry občanů v tato zařízení a upevnění pozice intervenčních center v systému pomoci osobám ohroženým domácím násilím. Uvedené aktivity pracovníků IC směřující k odborné i laické veřejnosti jsou ukázkou toho, jak významná je úloha intervenčních center v oblasti prevence.

4. Empirická část – průzkum

4.1 Cíl průzkumu

Cílem praktické části mé práce bylo zhodnotit přínos intervenčních center pro řešení jednotlivých případů domácího násilí a pro minimalizaci nepříznivých následků pro ty, kteří jsou tímto jevem ohroženi a jimž specifika domácího násilí více či méně ztěžují možnost pomoci si vlastními silami. V souvislosti s pozitivními změnami, které byly v České republice odstartovány účinností zákona na ochranu před domácím násilím, jsem se dále zaměřila na to, zda a v jaké míře jsou lidé o těchto změnách informováni, jaký je současný stav povědomí o domácím násilí a jaké postoje občanů k této problematice ve společnosti převažují. Naplnění těchto cílů jsem se snažila dosáhnout prostřednictvím verifikace předem stanovených hypotéz:

Hypotéza 1:

„Současná situace v oblasti pomáhání v ČR umožňuje poskytnutí dosažitelné, kvalitní a účinné specifické sociální služby osobám ohroženým domácím násilím.“

Hypotéza 2:

„Zvýšená pozornost věnovaná problematice domácího násilí přináší také větší informovanost a důvěru veřejnosti v možnost pomoci ohroženým osobám v jejich tíživé situaci.“

4.2 Metodologická východiska a sběr dat

Vzhledem k povaze **hypotézy 1** jsem při volbě metody vycházela ze snahy co nejhluběji proniknout do problematiky řešení domácího násilí prostřednictvím služeb, které mohou nabídnout intervenční centra. Pro ověření hypotézy jsem se proto rozhodla jít cestou výzkumu kvalitativního, který umožňuje získání širokého spektra informací o malém počtu jedinců a zkoumání dané problematiky do hloubky a přispívá tak k jejímu většímu porozumění.

Kvalitativní výzkum je zaměřen na interpretace subjektivních významů, popis kontextu jednání a chování, přičemž se zajímá o subjektivní teorie jedinců v daném prostředí. Kvalitativní výzkum je zejména vhodný, jestliže je cílem:⁷⁷

- Porozumět subjektivním zkušenostem jedinců nebo skupiny, působení sociálních, kulturních a politických faktorů a interakcím mezi jedinci a prostředím.
- První seznámení s novou nebo složitou oblastí.
- Podpořit kvantitativní výzkum při návrhu měřících procedur nebo získat hlubší vhled do zvláštností, které odhalilo dotazníkové šetření.

Hlavními technikami sběru dat jsou u kvalitativního výzkumu zúčastněné pozorování, nestandardizovaný hloubkový rozhovor a analýza osobních dokumentů. Pro účely svého empirického šetření jsem zvolila nestandardizovaný rozhovor. Jde o rozhovor vedený podle stanovené osnovy s definovaným cílem, kde vlastní průběh rozhovoru je závislý na interakci s respondentem a tazatelem. V jeho průběhu se do hloubky probírají témata, která jsou pro respondenta zajímavá a je schopen a ochoten o nich vypovídat. Tazatel v průběhu rozhovoru přizpůsobuje pořadí a formulaci jednotlivých otázek aktuální situaci.

Hypotézu 2 jsem ověřovala prostřednictvím dotazníkového šetření. Pro tento účel jsem sestavila dotazník, jehož otázky jsem se snažila koncipovat tak, aby mi umožnily posoudit u respondentů aktuální stav povědomí o domácím násilí, jejich informovanost o nových opatřeních a jak jsou tato opatření občany vnímána.

4.3 Prezentace a interpretace výsledků šetření

Nestandardizovaný rozhovor

Se žádostí o poskytnutí rozhovoru jsem se prostřednictvím e-mailu obrátila na vedoucí intervenčního centra v Jihlavě paní Mgr. Janu Volnou. Ta mi vyšla ochotně vstříc a také naše setkání probíhalo v příjemné a vstřícné atmosféře. Rozhovor se uskutečnil prostřednictvím osobního kontaktu v nově zrekonstruovaných prostorách intervenčního centra v Psychocentru v Jihlavě. V jeho průběhu docházelo ke změně

⁷⁷ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum v pedagogice* in <http://kpq.zcu.cz/capv/HTML/5/5pdf>

pořadí připravených otázek tak, aby byla zachována logická návaznost jednotlivých výpovědí, nebyla rovněž striktně dodržena přesná formulace otázek. Průběh rozhovoru byl se souhlasem vedoucí centra zaznamenán na diktafon, poté byl přepsán a jeho doslovný přepis předkládám.

1. Intervenční centrum je novým typem sociální služby. Setkávala jste se v průběhu prvních let Vašeho působení s něčím, na co jste nebyla odborně nebo lidsky připravena?

„Ne. Já jsem tu přišla po desetileté praxi s Romy, po jedenáctileté praxi s vedením azylového domu pro matky s dětmi, po rok a půl trvajícím vedení oddělení sociálně-právní ochrany a po mnoha letech práce v oblasti primární a sekundární sociální prevence.“

2. Jaké služby můžete Vaším klientům v současné době nabídnout? Změnil se nějakým způsobem rozsah Vámi poskytované pomoci?

„Z hlediska zákona poskytujeme službu intervenčního centra a ta je jasně definovaná v zákoně. Jedná se o poradenství v oblasti sociálně-právní, právní, psychologická podpora, socioterapeutické služby. Jsme tu spojeni s psychocentrem, což je manželská a rodinná poradna, pokud má klient zájem, může využít individuální terapie. Teď už máme svého vlastního psychologa, který je schopen s klienty pracovat v následné péči.“

3. Jaký je počet pracovníků Vašeho centra a jaké je jejich vzdělání? Odpovídá tento stav potřebám Vašich klientů?

„My jsme tu čtyři pracovníci plus máme externího právníka. Když jsme tu začínali, tak jsem tu byla sama asi rok a půl, potom nastoupila kolegyně, tak jsme tu byli dva odborní pracovníci a asistentka. Pak nastoupila další kolegyně, čili tři odborní pracovníci a asistentka. Dnes už asistentku nemáme a máme psycholožku. Vzdělání sociálního směru. Současný stav je vyhovující.“

4. Umožňuje přijetí zákona č. 135/2006 Sb. poskytnutí účinné pomoci osobám ohroženým domácím násilím?

„Ono je to tak, že vždycky když chcete pomoci nebo když chcete být produktivní služba, tak se musí sejít dva momenty. Jednak vnitřní síla a motivace toho klienta a jednak kvalifikovaná služba. Takže to nelze brát jednostranně. Nemohu jednoznačně

řící, zda stávající legislativa umožňuje poskytnutí účinné pomoci. Vždy musíme počítat s vnitřním prvkem toho klienta.“

5. Ovlivňuje proces pomoci nějakým způsobem skutečnost, že se v případě pachatele a oběti domácího násilí jedná o osoby blízké?

„To je standardní situace. To je fakt, že osoby ohrožené domácím násilím bývají pod tlakem osoby násilné, případně jeho rodiny. To je skutečnost a podle mého se to týká 80-85 % klientů.“

6. Kontaktují Vás pachatelé domácího násilí? Můžete jim v současné době nabídnout svoje služby? Víte o někom, kdo tuto službu ve Vašem kraji poskytuje?

„Intervenční centrum ze zákona nemá uloženo pracovat s násilnými osobami, ale vyvíjíme iniciativy, aby vznikla služba, která nabídne pomoc. O poskytovateli této služby na Vysočině nevím, ale pokud se pachatel rozhodne dělat něco s tímto problémem, třeba s impulzivitou, má možnost využít například služeb psychologa.“

7. Jaká úloha náleží intervenčním centrům v oblasti prevence?

„Pokud si ji stanoví, určitě ano. Ze zákona je dáno, že my koordinujeme činnost složek a v rámci této koordinace můžeme vyvíjet preventivní aktivity, seznamování. Co se týče našeho intervenčního centra, my máme ve standardech a naprosto transparentně sdělujeme, že se věnujeme přednáškám v sekundárním a terciárním školství, potom pracujeme s kolegy z různých oblastí, například z azylových domů, z OSPODU a umožňujeme jim setkávání s odborníky, kteří by jim mohli předat další a další informace. Mohu říci, že zájem o informace je vysoký. Vždy, když vymyslíme a nabídneme účast na nějaké akci, je o to vždycky vysoký zájem.“

8. Zajímáte se o další osudy Vašich klientů? Je nějakým způsobem zajištěna zpětná vazba?

„My k tomu nemáme kompetence. Jestliže se jedná třeba o vykázaní, policie nám ze zákona pošle oznámení o vykázaní, my kontaktujeme osobu ohroženou, napíšeme návrh na soud, ale ona už vůbec není povinná nám sdělit, jestli to na ten soud podala, jestli ten soud rozhodl. Nemáme kompetenci, nemáme už právo zvednout telefon. Všechno záleží na vůli ohrožené osoby.“

9. Jak hodnotíte spolupráci s dalšími subjekty angažovanými při pomoci osobám ohroženým domácím násilím? Dochází k pravidelným setkáváním v rámci interdisciplinární spolupráce?

„Velmi dobře. K setkáváním dochází teď už jednou za půl roku, dříve to bylo tak jednou za dva měsíce. Teď už se spolupráce rozběhla a skutečně myslím, že je optimální. Každý tým v každém tom okresním městě je jiný. To znamená, ti, kdo chodí všude, to jsou zástupci OSPODu, šéfka OSPODu, šéf dávkového oddělení z příslušné obce, policie. Ale docházka policie je všude různá. Třeba v Havlíčkově Brodě je policie vždycky, v jiných týmech policie nechodí. Je vždycky pozvaná, ale nepřijde. Máme interdisciplinární tým třeba ve Žďáru nad Sázavou, kde chodí předseda Okresního soudu, v Jihlavě chodí jedna asistentka předsedy senátu, jinde zástupci soudu nechodí. Až na Havlíčkův Brod chodí do každých interdisciplinárních týmů zástupce probační a mediační služby. Čili ty týmy jsou různé. Já bych řekla, že všude určitě chodí vedoucí přestupkového oddělení, tady v Jihlavě chodí ředitelka občanského sdružení Život 90, ve Žďáru chodí dokonce ředitelka jednoho obrovského špitálu. Tam je ten tým vůbec takový hodně silný, co se týče právníků, protože pan předseda soudu je dnes už prezident Soudcovské unie, paní ředitelka nemocnice dříve vedla právní oddělení, účastní se lidé z Pedagogicko-psychologické poradny. Tam je o to velký zájem. Někde jinde je zájem subjektů menší. To obsazení IDT není dáno ze zákona, ti lidé to nemají povinné. Čili skutečně za ty tři roky se vykristalizovali ti, kteří o to mají skutečný zájem. V současné době jsou interdisciplinární týmy v každém okresním městě plus máme sestavený tým Pacov, Humpolec, to jsou dvě trojkové obce na Pelhřimovsku.“

10. Jakým způsobem je zajištěna dostupnost služeb intervenčního centra?

„Máme jedno detašované pracoviště v Havlíčkově Brodě. Jinak pokud lidé nemají peníze na cestovné, tak existuje zákon o pomoci v hmotné nouzi a díky tomuto zákonu a hlavně díky metodické vedoucí na kraji máme dohodu, že pokud se jedná o osobu ohroženou domácím násilím, tak jí ten příslušný dávkář může přispět na cestu za námi.“

11. Jakým způsobem je zajištěna kontrola kvality poskytovaných služeb?

„Může se stát, že přijdou na kontrolu standardů. Zatím nepřišli, ale my tu máme na našem pracovišti dohodu se dvěma inspektorkami, které nám dělají metodickou pomoc. Teď má kraj také přijít na takovou metodickou pomoc.“

12. Setkávat se denně tváří v tvář nepříznivým osudům musí být náročné a psychicky vyčerpávající. Jakým způsobem čerpáte síly do další práce?“

„Je to práce jako každá jiná. Člověk musí dodržovat určité zásady psychohygieny, ale je to úplně stejné jako když děláte jakoukoliv jinou práci.“

Shrnutí

Kvalita poskytovaných služeb.

Nástrojem kvality služeb poskytovaných intervenčními centry jsou inspekce poskytování sociálních služeb. Ministerstvo práce a sociálních věcí provádí inspekci u poskytovatelů sociálních služeb, vůči nimž kraj vykonává funkci zřizovatele nebo zakladatele.⁷⁸ Kvalita sociálních služeb se při výkonu inspekce ověřuje pomocí standardů kvality sociálních služeb. Tyto představují soubor kritérií, jejichž prostřednictvím je definována úroveň kvality poskytování sociálních služeb v oblasti personálního a provozního zabezpečení sociálních služeb v oblasti vztahů mezi poskytovatelem a osobami.⁷⁹

V těchto standardech však nejsou zohledněna specifika domácího násilí. Organizace, které s oběťmi domácího násilí pracují, samy specifikují další požadavky, bez nichž by jejich pomoc nesplňovala očekávání, která mají být naplněna. Jedná se zejména o požadavek na diskrétnost, respekt a nestrannost, podporu, důvěrnost, zajištění anonymity při poskytování služeb, bezpečnosti klienta a zajištění bezpečného zázemí pro práci. Konkrétně se jedná například o zprostředkování utajeného ubytování, vypracování bezpečnostního plánu (viz příloha), princip utajení adresy pracoviště poskytujícího pomoc násilím ohroženým osobám.

Kvalita pomáhání také souvisí s těmi, kteří ji poskytují, s jejich odbornou způsobilostí a neméně důležitými osobnostními předpoklady pro práci s lidmi. Odborná způsobilost musí být zajištěna odbornými školeními všech aktérů vstupujících do řešení domácího násilí, jejich vzájemnou informovaností, výměnou zkušeností a koordinací jejich spolupráce. Činnost intervenčních center je zajištěna proškolenými pracovníky, zvyšování kvality služeb intervenčních center je také cílem činnosti Asociace

⁷⁸ § 97, odst. 1, písm. b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁷⁹ § 99, odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

pracovníků intervenčních center, o. s. Kvalita poskytovaných služeb také souvisí s otázkou finančního zajištění, zvláště u neziskových organizací.

V roce 2008 neprovedlo Ministerstvo práce a sociálních věcí inspekci u žádného poskytovatele sociální služby „intervenční centrum“. Z informací, které si ministerstvo vyžádalo z jednotlivých krajů, vyplynulo, že služby intervenčních center jsou poskytovány kvalitně, v souladu se standardy kvality sociálních služeb.⁸⁰

Z rozhovoru uskutečněného v intervenčním centru vyplývá, že činnost intervenčních center je zajištěna kvalifikovanými, odborně proškolenými a zkušenými pracovníky, kteří pro zkvalitnění své práce využívají metodickou pomoc jiných subjektů. V otázce týkající se interdisciplinární spolupráce byla práce interdisciplinárních týmů v kraji Vysočina hodnocena velmi kladně. Z hlediska kvality práce s ohroženou osobou je zvláště významný fakt, že v těchto týmech jsou zapojeni lidé, kteří mají o tuto práci skutečný zájem.

Účinná pomoc obětem domácího násilí musí zahrnovat komplexní systém sociálních služeb, musí být orientována nejen na práci s obětí domácího násilí a s jejich rodinnými příslušníky, ale také na práci s těmi, kteří se násilí dopouštějí. Tato pozornost může být účinná zejména v případech, kdy násilná osoba přijme odpovědnost za své jednání, projeví vůli k nápravě a její účast v některém programu umožní zachování funkční rodiny. Přestože intervenčním centrům zákon činnost s násilnými osobami neukládá, jak vyplynulo z rozhovoru, i v této oblasti jsou v současné době vyvíjeny iniciativy, aby bylo možno tuto službu poskytnout. Současně vzniká řada projektů, které práci s násilnou osobou zajišťují. O některých z nich jsem informovala v podkapitole Služby intervenčních center. **Intervenční centrum v Jihlavě poskytuje službu intervenčního centra definovanou v zákoně, klientům nabízí možnost individuální terapie, péči psychologa a právníka, který je externím pracovníkem IC.** Účinná pomoc by nemohla být zajištěna bez orientace pomáhajících organizací na celou společnost. Oblast primární prevence, zvyšování informovanosti laické i odborné veřejnosti o domácím násilí i způsobech, jak se v kontaktu s ním zachovat, plní svoji nezastupitelnou roli při předcházení nebo včasném odhalování násilného jednání. Účinná pomoc musí vycházet z kvalitní legislativy, tento předpoklad je v ČR splněn.

⁸⁰ Informace o plnění opatření pro zavedení interdisciplinárních týmů spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí za rok 2008. In <http://www.mvcr.cz/soubor/informace-794-2004-2008-pdf.aspx>

Dostupnost poskytovaných služeb

Pro osoby ohrožené domácím násilím je k dispozici bezplatné odborné poradenství v síti intervenčních center, kvalifikovaná pomoc je dále zajištěna prostřednictvím sítě rodinných poraden, neziskových organizací, proškolených psychologů a terapeutů. Informace o této síti pomáhajících organizací jsou dostupné na internetu. Stačí zadat požadavek na internet nebo zavolat na nonstop DONA linku (251 511 313) a zjistit, jaká pomoc je dostupná v konkrétní lokalitě. Některé skupiny, zejména starší nebo sociálně slabí občané, mohou mít přístup k těmto informacím ztížený. Zde bych opět zdůraznila důležitost podpory sociálního okolí, jeho úlohu, kterou může sehrát při řešení konkrétních případů domácího násilí.

Tam, kde se dostupnost intervenčních center ukázala jako problematická, reagovaly některé kraje zřízením detašovaného pracoviště stávajícího intervenčního centra nebo zřízení takových pracovišť plánují v rámci svého individuálního projektu pro služby sociální prevence financované z ESF.⁸¹ Také jihlavské IC má své detašované pracoviště v Havlíčkově Brodě. Svě služby poskytuje vedle ambulantní také terénní formou, v místě výskytu ohrožené osoby. V případě potřeby může být ohrožené osobě poskytnut příspěvek na úhradu cestovních nákladů do intervenčního centra.

Specifikum služeb poskytovaných osobám ohroženým domácím násilím bezprostředně souvisí se specifiky samotného domácího násilí.

Potvrzení hypotézy 1

Z uskutečněného rozhovoru, z informací získaných studiem odborné literatury a dalších pramenů, z poznatků, uvedených v této práci vyplynulo, že „**Současná situace v oblasti pomáhání v ČR umožňuje poskytnutí dosažitelné, kvalitní a účinné specifické sociální služby osobám ohroženým domácím násilím.**“

Současně však musím dodat, že to, jestli tato pomoc bude skutečně efektivní a přinese očekávaný výsledek, záleží především na vnitřní síle a motivaci těch, kterým je určena.

⁸¹ <http://www.mvcr.cz/soubor/informace-794-2004-2008-pdf.aspx>

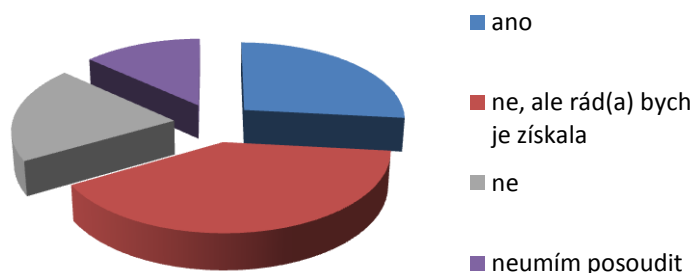
Dotazníkové šetření

Se žádostí o vyplnění dotazníku jsem se obrátila na rodiče spolužáků svých dcer, studentek střední školy v Jihlavě. Na celkem 60 ks distribuovaných dotazníků odpovídaly ve 48 případech ženy, 12 výpovědí pocházelo od mužů. Z hlediska dosaženého vzdělání měli dotázaní v 15 případech základní vzdělání, středoškolsky vzdělaných bylo 26, vysokou školu absolvovalo 11 dotázaných a 8 osob bylo vyučeno. Úplné znění dotazníku je uvedeno v přílohové části mé práce.

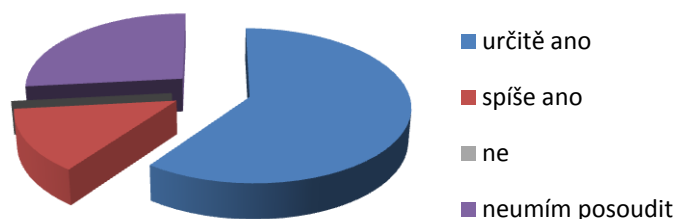
Naprostá většina respondentů (**95 %**) správně uvedla, co pojem domácí násilí znamená a také, které skupiny jsou tímto jevem nejvíce ohrožené. **V 51,66 %** byly za nejvíce ohrožené označeny ženy, následovaly děti s **20 %**, **25 % osob** uvedlo současně obě tyto skupiny (ženy + děti) a dva dotázaní (v jednom případě se jednalo o muže) označili za nejvíce ohroženou skupinu muže.

Jako zdroj informací o domácím násilí byla ve většině případů uvedena média (celkem **65 %**), 8 dotázaných (**13,33 %**) získalo informace při studiu nebo z odborných přednášek, 4 z osobních zkušeností, 2 četbou odborných knih a časopisů a zbývající uvedli za zdroj kombinaci uvedených možností. **Pouze jediná osoba uvedla, že žádné informace o domácím násilí nemá.**

Graf 2 *„Myslíte si, že máte dostatek informací, abyste mohl (a) osobě ohrožené domácím násilím poradit, jak se má zachovat?“*

Graf 4 „Považujete zřízení intervenčních center za přínosné?“

Na otázku týkající se činnosti intervenčních center však převážná většina dotázaných (48, tj. **80 %**) správně odpověděla, že se jedná o specializovaná pracoviště poskytující na základě zákona specifickou a odbornou pomoc osobám ohroženým domácím násilím a současně zajišťující interdisciplinární spolupráci při řešení DN. Zbývajících 12 respondentů (**20 %**) specifikovalo intervenční centra jako centra poskytující informace týkající se domácího násilí.

Znalost místa působení intervenčního centra v kraji potvrdily odpovědi 4 dotázaných (**6,66 %**), zatímco 6 (**10 %**) odpovědí bylo přibližně ano a 50 odpovědí (**83,33 %**) ne. Tento výsledek pro mne nebyl překvapením. Vzhledem k poměrně krátkému působení tohoto typu zařízení, jsou o něm zpravidla informováni pouze ti, kteří jeho služeb sami využili nebo tyto informace získali při studiu, zejména na odborných školách sociálního, zdravotního nebo pedagogického zaměření. Zatímco moje dcera studující gymnázium v Jihlavě byla v předmětu Právo s problematikou domácího násilí a intervenčních center seznámena, některé mnou oslovené v sociálním oboru vzdělané osoby tyto informace neměly.

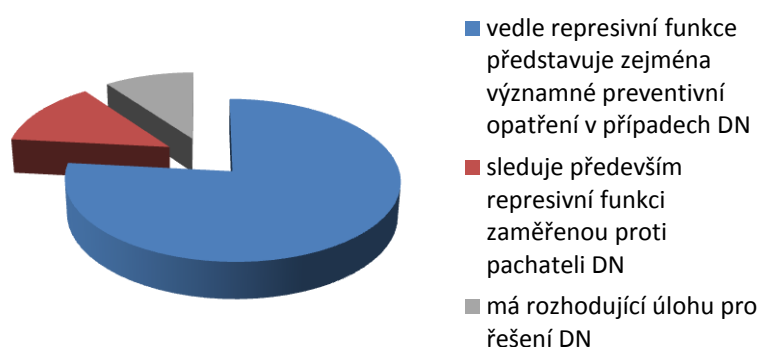
Otázka zařazení problematiky domácího násilí do vzdělávání byla rovněž předmětem mého dotazování. V tomto případě 58 osob (**96,66 %**) uvedlo, že je žádoucí, a to na všech typech škol. Pouze 1 dotázaný vyslovil názor, že by se mělo týkat pouze vzdělávání na odborných školách (sociálního, zdravotního... zaměření) a 1 neuměl tento problém posoudit. Vyjádření jednoznačné podpory pro začlenění problematiky domácího násilí do vzdělávání na všech typech škol je vyjádřením důvěry v prevenci jako prostředku účinné pomoci.

S oblastí prevence souvisí také otázka, v níž měli respondenti odpovídat, zda může mediální kampaň nějakým způsobem přispět k řešení domácího násilí. Šetření přineslo následující odpovědi: ano (**31,66 %** odpovědí), spíše ano (**55 %** odpovědí), ne (**13,33 %** odpovědí).

Nějakou mediální kampaň zaměřenou na domácí násilí zaznamenalo 20 dotázaných (**33,33 %**), 30 osob (**50 %**) takovou kampaň nezaznamenalo a 10 osob (**16,66 %**) si není jistých.

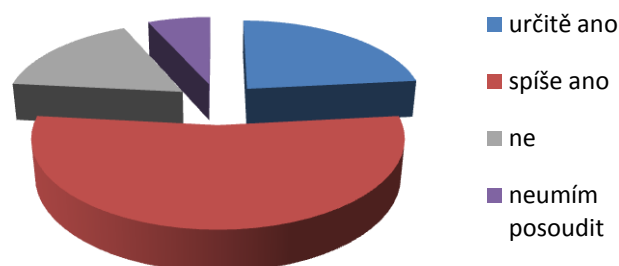
Jiná situace než u intervenčních center nastala v případě dotazů týkajících se institutu vykázání, které bylo mediálně více prezentováno. Naprostá většina dotázaných (**80 %**) správně odpověděla na otázku, co si představují pod pojmem vykázání a označila variantu, že se jedná o vykázání násilné osoby z obydlí, které obývá se svojí obětí, na zákonem stanovenou dobu 10 dnů.

Graf 5 „Vykázání na základě rozhodnutí Policie ČR.“

Většina oslovených (46, tj. **76,66 %**) správně identifikovala vedle represivní funkce, kterou sleduje vykázání násilné osoby, jeho funkci prvořadou, a to úlohu preventivní. 8 (**13,33 %**) dotázaných spatřuje ve vykázání opatření především represivní a pro 6 (**10 %**) osob má vykázání rozhodující úlohu při řešení domácího násilí.

Graf 6 **„Považujete institut vykázání z hlediska oběti za přínosný?“**

V hodnocení, zda je vykázání násilné osoby pro řešení domácího násilí přínosné, byly zaznamenány pouze 4 odpovědi (6,66 %) „neumím posoudit“, ve 23,33 % případů je považováno vykázání za určitě přínosné, 32 osob (53,33 %) v něm vidí spíše přínosné opatření a v 10 případech (16,66 %) bylo shledáno za nepřínosné (tuto variantu zvolilo 5 mužů z dvanácti zúčastněných).

Jednoznačné odpovědi na tuto otázku (pouze 6,66 % osob neumělo význam vykázání posoudit) lze interpretovat jako větší informovanost respondentů o vykázání ve srovnání s informovaností o intervenčních centrech (26,66 % osob neumělo jejich význam posoudit).

Graf 7 **„Domácí násilí:“**

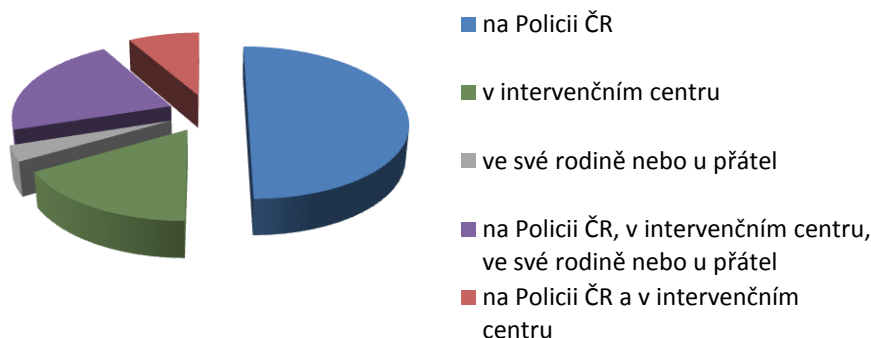

Důvěru v možnost řešení domácího násilí a pomoci osobám, které jsou ohrožené je možno usuzovat také z výsledků tohoto šetření. Ve většině případů (70 %) považují dotázaní domácí násilí za závažný celospolečenský problém, který je nutné řešit. Nedůvěru v možnost účinné intervence (přestože i oni chápou domácí násilí za závažný

problém) však v tomto případě vyjádřilo 16 respondentů (**26,66 %**) a pouze 2 považují domácí násilí za soukromou záležitost jeho aktérů.

35 respondentů (**58,33 %**) uvedlo, že v případě domácího násilí musí být při řešení zapojeni jak stát a jeho instituce, tak neziskové organizace a současně je nezbytná aktivita také na straně násilím ohroženého subjektu. Rozhodující úlohu přisuzuje státu a jeho institucím 22 dotázaných (**36,66 %**), neziskovým organizacím 1 a na samotných aktérech by řešení domácího násilí nechali 2 dotázaní.

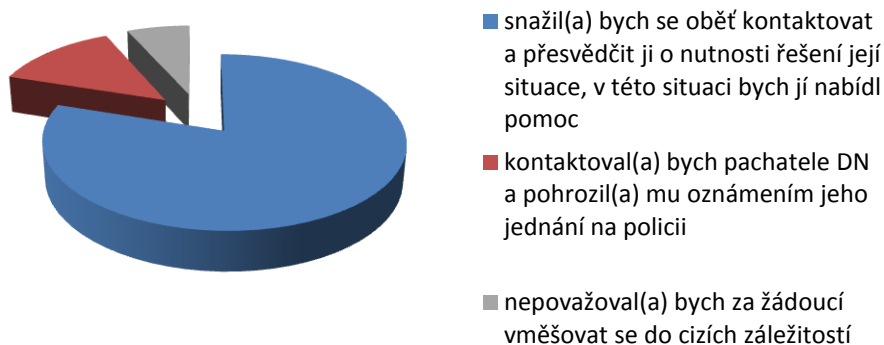
Graf 8 **„Kde by měla podle Vás ohrožená osoba v případě opakovaných útoků hledat pomoc?“**

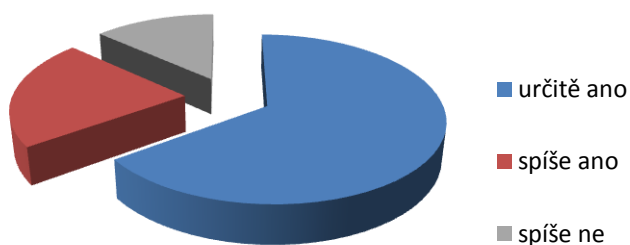
Důvěru konkrétním aktérům vyjádřili dotázaní v otázce, kam by se měla ohrožená osoba v případě nouze obrátit. Pomoc u Policie ČR by hledalo 30 dotázaných (**50 %**), v intervenčním centru 10 (**16,66 %**) osob, 2 osoby ve své rodině nebo u přátel. Ostatní odpovědi kombinovaly více možností. Nikdo si nemyslí, že by oběť násilí měla zůstat pasivní a svou situaci neřešit.

Z většiny odpovědí na otázku, jak se zachovat při kontaktu s domácím násilím, vyplynulo přesvědčení o nezbytnosti nezůstat v takovém případě lhostejní. Ve 48 (**80 %**) případech by dotázaní působili na oběť tak, aby sama vyvinula aktivitu, v 8 (**13,33 %**) případech by jejich intervence směřovala k pachateli domácího násilí. Pouze čtyři dotázaní by nepovažovali zásah ve prospěch oběti za žádoucí.

Graf 9 *„V případě, že byste se dozvěděl a) o násilí, které se děje ve Vašem blízkém okolí, jak byste reagoval (a)?“*

Graf 10 *„Myslíte si, že pro řešení domácího násilí se v ČR dělá více, než tomu bylo před pěti lety?“*

O tom, že se pro řešení domácího násilí dělá více, než tomu bylo před pěti lety, je jednoznačně přesvědčeno 39 respondentů (**65 %**) – odpověď určitě ano. 13 odpovědí na tuto otázku bylo spíše ano (**21,66 %**). Pouze 8 dotázaných (**13,33 %**) odpovědělo spíše ne. Odpověď „ne“ nezvolil nikdo z dotázaných.

Shrnutí

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že informovanost společnosti o domácím násilí a přijatých opatření je na dobré úrovni. Přestože značná část dotázaných (**51,66 %**) vyjádřila názor, že společnost není dostatečně informována o změnách v souvislosti s přijetím zákona č. 135/2006 Sb., z tohoto průzkumu vyplývá, že tomu tak jednoznačně není. Zatímco odpovědi ukazují pouze na nižší informovanost o intervenčních centrech (vycházím především z nejednoznačných odpovědí na otázku týkající se významu intervenčních center) nebo spíše jejich významu pro řešení domácího násilí, v případě institutu vykázaní tomu tak nebylo a odpovědi ukazují, že občané jsou o tomto opatření dobře informováni. Ze všech dotázaných pouze jediný připustil, že nedisponuje žádnými informacemi o domácím násilí. Zatímco informovanost o tom, co pojem domácí násilí znamená (**95 %** správných odpovědí) a které skupiny jsou tímto jevem nejvíce ohroženy, je velmi dobrá, **60 %** respondentů chybí informace, jak se v kontaktu s domácím násilím zachovat. Přesto považují kladnou odpověď na tuto otázku u **26,66 %** respondentů za překvapivě dobrý výsledek.

Na zvyšující se informovanost můžeme také usuzovat z výsledků výzkumů uskutečněných v České republice (např. 2. reprezentativní výzkum prezentovaný v kapitole Domácí násilí) nebo z rostoucího počtu osob, které se samy obracejí na soud se žádostí o vydání předběžného opatření v souvislosti s vykázaním násilné osoby. Jak vyplynulo z rozhovoru uskutečněného v IC v Jihlavě, zájem o informace ze strany laické i odborné veřejnosti je značný a účast na nejrůznějších vzdělávacích akcích pořádaných intervenčními centry je vysoká.

Důvěra v nová opatření a v možnost řešení domácího násilí byla vyjádřena respondenty v odpovědích na otázky týkající se přínosu institutu vykázaní a intervenčních center. Institut vykázaní považuje za určité nebo spíše prospěšné opatření **76,66 %** dotázaných, v případě intervenčních center **73,33 %**. Pro **70 %** respondentů představuje domácí násilí závažný společenský problém, který je třeba řešit, zatímco pouze **26,66 %** dotázaných považuje možnost účinné intervence za málo pravděpodobnou. **86,66 %** osob si myslí, že se pro řešení domácího násilí dělá ve srovnání se situací před pěti lety více (odpovědi určité ano + spíše ano). V případě opakovaného násilí by podle většiny dotázaných měla ohrožená osoba hledat pomoc

na Policii ČR (38 odpovědí, tzn. **63,33 %**), zatímco nikdo z respondentů si nemyslí, že by měla zůstat pasivní a svoji situaci neřešit.

Zvyšující se důvěra v nově nastolený a fungující systém pomoci osobám ohroženým domácím násilím je rovněž patrná z rostoucího počtu klientů a kontaktů (zejména nízkoprahových) intervenčních center a dalších pomáhajících organizací. Tyto údaje jsou doloženy zkušenostmi a poznatky intervenčních center ve stejnojmenné kapitole.

Potvrzení hypotézy 2

Na základě výše uvedených skutečností, s vědomím, že i v tomto případě je třeba počítat s individuálními rozdíly ve vnímání dané problematiky, jsem došla k závěru, že hypotéza 2 (**„Zvýšená pozornost věnovaná problematice domácího násilí přináší také větší informovanost a důvěru veřejnosti v možnost pomoci ohroženým osobám v jejich tíživé situaci.“**) je platná.

Závěr

Cílem mé práce bylo poukázat na pozitivní systémové změny, které byly v oblasti řešení domácího násilí v České republice nastoleny. Na základě opatření přijatých v souvislosti s účinností zákona č. 135/2006 Sb., a na základě zkušeností s jejich aplikací jsem se pokusila zhodnotit, zda jsou za současné situace v České republice vytvořeny podmínky pro poskytnutí efektivní pomoci těm, kteří jsou z jakéhokoliv důvodu vystaveni násilí, jež negativně ovlivňuje kvalitu jejich života.

Násilí bylo, je a vždy bude součástí života každé společnosti. Žádná společnost nedisponuje takovými nástroji, které by dokázaly násilí, ať už jsou jeho formy jakékoliv, stoprocentně potlačit. Multifaktorovost jeho podmínění činí z domácího násilí složitý fenomén. Úkolem společnosti je vytvoření takového prostředí, jež bude na jedné straně signálem pro pachatele, že jeho jednání nebude tolerováno a na straně druhé signálem pro oběť, že její setrvání v násilném vztahu není nevyhnutelné. Pro řešení této situace jí musí být nabídnuta dostupná pomoc založená na moderní právní úpravě.

Ze studia literatury a dalších odborných pramenů vyplynulo, že současná legislativa, fungující síť intervenčních center i mnoha dalších neziskových organizací, které mohou profitovat z dlouholetých zkušeností v oblasti pomáhání, umožňují dostupnou, odbornou a účinnou pomoc poskytnout. K přijetí tohoto závěru mi dopomohly také výsledky vlastního šetření.

Zájem o problém zvaný domácí násilí v souvislosti s přijetím „zákonu na ochranu před domácím násilím“ a datem 1. 1. 2007, který se stal přelomovým pro otevřený boj s domácím násilím v České republice, je evidentní. V poměrně krátkém období od přijetí opatření v souvislosti s tímto zákonem a na základě zkušeností při jeho aplikaci byly uskutečněny některé kroky pro zkvalitnění poskytovaných služeb. V nově přijatém zákoně o Policii ČR byly provedeny úpravy, jimiž se mění charakter institutu vykázaní a které přinášejí policistům zjednodušení jejich práce. Prostřednictvím jejich činnosti je zajištěna nejen teritoriální, ale také personální ochrana ohrožených osob. Stále více pracovníků nejrůznějších profesí je zapojeno při řešení domácího násilí a v tomto směru jsou posilovány také jejich kompetence. Probíhá školení policistů, zaměstnanců státní správy, informace směřují nejen k odborné, ale i laické veřejnosti. A jak vyplynulo z průzkumu, je o tyto aktivity

velký zájem. Rozvíjí se interdisciplinární spolupráce, dochází k výměně poznatků z této spolupráce, na seminářích jsou prezentovány zkušenosti a postřehy z působení intervenčních center. K jejich prezentaci je také využíváno dostupné a rozšířené internetové sítě. Na základě identifikace jejich potřeby a v souladu se zahraničními zkušenostmi jsou realizovány, i když zatím spíše ojediněle, projekty zaměřené na práci s násilnými osobami. Byla založena Asociace pracovníků intervenčních center ČR, jejímž cílem je rozvoj a zvyšování kvality služby intervenčních center, jejich spolupráce a výměna informací, podpora členů Asociace a jejich vzdělávání.

Přes všechny tyto skutečnosti je nutné zdůraznit úlohu samotné oběti domácího násilí, nezbytnost jejího aktivního zapojení při hledání východiska z tíživé situace. Nabízené služby jsou poskytovány na základě dobrovolné účasti těch, pro něž byly přijaty a jimž jsou určeny. Pouze na nich záleží, zda a v jakém rozsahu těchto služeb využijí.

Nejen v tomto směru může významnou úlohu sehrát prevence, která se stejně jako v případě dalších společensky nežádoucích patologických jevů ukazuje jako nezbytná a efektivní.

Údaje o počtu vykázaní, rostoucí počty klientů intervenčních center i dalších pomáhajících organizací poukazují na zvyšující se důvěru ve fungující systém pomoci, který byl v uplynulých letech v České republice vybudován. Lidé si k dostupnější pomoci našli svoji cestu a nabídku kvalitních a účinných služeb využívají. Společenské prostředí, v němž domácí násilí přestává být vnímáno jako soukromá záležitost jeho aktérů, jim k tomu poskytuje dobré podmínky.

Resumé

Intervenční centra pro pomoc obětem domácího násilí společně s institutem vykazání představují nová a velmi významná opatření v souvislosti se zákonem na ochranu před domácím násilím. Prostřednictvím své práce jsem se pokusila přiblížit činnost intervenčních center, jejich cíle a poslání a na základě zkušeností z prvních let jejich fungování ukázat, zda se daří tyto stanovené cíle naplnit.

Svoji práci jsem rozdělila do čtyř kapitol, první tři jsou teoretické, poslední zaměřena empiricky.

První část mé práce jsem věnovala problematice domácího násilí. Domácí násilí představuje závažný společenský problém, který je spojen s vysokou mírou latence. Také tato skutečnost byla v minulých letech příčinou toho, že domácímu násilí nebyla v České republice věnována pozornost, kterou si zaslouží. V první kapitole jsem definovala pojem domácí násilí, zabývala se jeho specifiky a představila formy, v jakých se vyskytuje. Největší pozornost jsem věnovala příčinám, které se na jeho vzniku podílejí a také důsledkům, které přinášejí.

Ve druhé části nazvané „Vykázání jako preventivní opatření“ přibližuji činnost Policie ČR a to v souvislosti s vykazáním jako novým opatřením, který doprovázel vznik intervenčních center. Vedle odborné způsobilosti, která je předpokladem pro správnou identifikaci násilí a postup v případech vykazujících znaky domácího násilí, jsem zdůraznila nezbytnost kvalit osobnostních, schopnost empatie a citlivosti v kontaktu s ohroženou osobou. Poslání intervenčních center je bezprostředně spjata s činností Policie ČR.

Třetí část je věnovaná intervenčním centrům, jejich poslání a službám, které mohou svým klientům v současné době nabídnout a přispět tak k řešení jejich tíživé situace. K významným úkolům, jimiž jsou centra pověřena, patří zajištění interdisciplinární spolupráce, která přispívá ke zkvalitnění poskytovaných služeb. Pozornost jsem věnovala prevenci, která je východiskem pro řešení daného problému.

V poslední kapitole jsem prostřednictvím empirického průzkumu hledala odpověď na otázku, zda opatření přijatá na ochranu osob před domácím násilím umožňují poskytnutí účinné, kvalitní a dostupné pomoci potřebným. Na základě

dotazníkového šetření jsem ověřovala, zda skutečnost, že se Česká republika zařadila mezi země, kde domácího násilí přestalo být soukromým problémem a stalo se věcí veřejnou, ovlivnila způsob vnímání tohoto problému ve společnosti a zda přijatá opatření vzbudila v občanech důvěru v možnost řešení domácího násilí.

Anotace

Diplomová práce je věnována intervenčním centrům, která představují nový typ služby sociální prevence a která svojí činností přispívají k řešení tak závažného celospolečenského problému, jakým je domácí násilí.

Cílem práce je představit činnost, služby a poslání intervenčních center a na základě poznatků a zkušeností z prvních let působení zhodnotit, zda se jim daří stanovené cíle a poslání naplnit. Pozornost je věnována preventivně zaměřeným aktivitám intervenčních center, které přispívají k vyšší informovanosti a předcházení výskytu domácího násilí ve společnosti.

Klíčová slova

Domácí násilí, oběť, agresor, sociálně-patologické jevy, intervenční centrum, rodina, nevládní neziskové organizace, společnost, legislativa, pomoc obětem domácího násilí, partnerský vztah, krizová intervence, sociální služby

Annotation

The dissertation is devoted to the intervention centers, which represent a new type of social prevention services and whose activities contribute to the solution of the very serious all-society problem which is domestic violence.

The aim is to present the activities, services and mission of intervention centers and based on experience from the first years of operation to assess whether they manage to achieve the aims and the function. The attention is dedicated to prevention and also preventively oriented activities of intervention centers, which contribute to greater awareness and prevention of domestic violence in society.

Keywords

Domestic violence, victim, aggressor, socially-pathological phenomena, intervention centre, family, non-governmental non-profit making organizations, society, legislation, help for victims of domestic violence, relationship, crisis intervention, social services

Seznam použité literatury a pramenů

1. Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím
4. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
9. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách
10. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí
11. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 200/2008, o provádění vykázaní
12. BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovnice a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. 1.vyd. Praha: MPSV, 2006, 139 s. ISBN 80-86878-50-3
13. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. 1.vyd. Brno: Computer press, a.s., 2008, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6
14. CONWAYOVÁ, H. *Domácí násilí*. 1.vyd. Praha: Albatros, a.s., 2007, 159 s. ISBN 978-80-00-01550-7
15. ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2
16. HINKOVÁ, O. *Výroční zpráva za rok 2007*. Jihlava: Psychocentrum-manželská a rodinná poradna kraje Vysočina, 2008, 13 s.
17. HINKOVÁ, O. *Výroční zpráva za rok 2008*. Jihlava: Psychocentrum-manželská a rodinná poradna kraje Vysočina, 2009, 15 s.
18. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 286 s. ISBN 978-80-7367-269-0

19. KONRÁD, Z., BANGO, D. *Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím*. 1.vyd. Praha: PA ČR, 2007, 60s. ISBN 978-80-7251-241-6
20. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
21. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. 1.vyd. Brno: Paido, 2001, 199s. ISBN 80-7315-004-2
22. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupina práce s nimi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X
23. RADVAN, E. *Poznámky k vypracování odborného textu*. Brno: IMS, 2008, 24 s.
24. ROUSOVÁ, A. *Bezdomovství jako sociálně patologický problém*. Bakalářská práce. Brno: IMS, 2007, 52 s.
25. ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: IMS, 2008, 47 s.
26. STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vyd. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2009, 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0
27. ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2004, 200 s. ISBN 80-247-0586-9
28. VANGELI, B. *Zákon o Policii ČR: komentář*. 1.vyd. Praha: C.H.BECK, 2009, 442 s. ISBN 978-80-7400-142-0
29. VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 1.vyd. Praha: Rosa, 2006, 89 s.
30. VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 1.vyd. Praha: pro FEM, 2004, 194 s. ISBN 80-239-2106-1
31. <http://www.donalinka.cz/index.php>
32. <http://www.bkb.cz/index.php>
33. <http://www.domacinasili.cz/>
34. <http://www.rosa-os.cz/>
35. <http://www.magdalenium.cz/>
36. <http://www.mvcr.cz/>
37. <http://www.mpsv.cz/cs/>
38. <http://www.viarius.cz/index.php>

39. <http://www.stopnasili.cz/>
40. <http://www.wikipedia.org/wiki/Násilí>
41. <http://www.persefona.cz/>
42. <http://www.portal.justice.cz/>
43. <http://www.domacinasili-ic.cz/>
44. <http://www.zbynekmlcoch.cz/info>
45. <http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy>
46. <http://web.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2002/cirtkova.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Adresář intervenčních center ČR

Příloha č. 3: Organizace zabývající se domácím násilím v České republice

Příloha č. 4: Přehled počtu vykázaní dle krajů v roce 2008

Příloha č. 5: Přehled počtu vykázaní dle krajů v roce 2009

Příloha č. 6: Bezpečnostní plán

Příloha č. 1: Dotazník

Vážená paní, Vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění přiloženého dotazníku týkajícího se problematiky domácího násilí a možností pomoci při jeho řešení.

Studuji Institut mezioborových studií Brno, obor Sociální pedagogika a v současné době pracuji na diplomové práci na téma Intervenční centra pro pomoc obětem domácího násilí, jejíž součástí je i výzkum zaměřený na zjištění postojů k této problematice.

Dotazník je anonymní, použit bude pouze pro účely mé diplomové práce. Při jeho vyplňování postupujte tak, že křížkem označte zvolenou variantu. U některých otázek můžete zvolit variantu vlastní, kterou uvedete v možnosti jiná odpověď. Děkuji za Vaši ochotu a trpělivost při vyplňování dotazníku.

1. Domácí násilí je:

- Násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v soukromí a jehož cílem je získat nad obětí moc a převahu
- Vzájemné opakované spory mezi partnery
- Jednorázový akt násilí, při němž v soukromí dojde k fyzickému zranění jednoho z partnerů

2. Domácí násilí:

- Představuje závažný společenský problém, který je nutné řešit
- Je soukromou záležitostí jeho aktérů, nikdo nemá právo do něj zasahovat
- Představuje problém, ale s ohledem na jeho složitost je možnost účinné intervence minimální

3. Převážnou většinu obětí domácího násilí tvoří:

- Děti
- Ženy
- Muži
- Senioři
- Jiná odpověď:

4. Rozhodující úloha při řešení domácího násilí by měla náležet:

- Státu a jeho institucím
- Neziskovým organizacím poskytujícím pomoc obětem DN
- Samotným aktérům DN
- Při řešení případů DN je nezbytná součinnost všech výše uvedených

5. Myslíte si, že se pro řešení domácího násilí v ČR dělá více, než tomu bylo před pěti lety?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Ne
- Spíše ne

6. Máte zkušenost s domácím násilím?

- Ano, nepřímou (z doslechu)
- Ano, osobní
- Ne, žádnou nemám

7. V posledních letech došlo v České republice k významným systémovým změnám, které mohou pomoci při řešení případů domácího násilí. Myslíte si, že je společnost o těchto změnách dostatečně informována?

- Ano
- Spíše ano
- Ne
- Spíše ne

8. Jedním z přijatých opatření je institut vykázání. Co si pod ním představíte?

- Vykázání násilné osoby na dobu, během které se podrobí povinnému antiagresivnímu programu
- Odchod oběti ze společného obydlí a její umístění do azylového domu
- Vykázání násilné osoby z obydlí, které obývá se svojí obětí na zákonem stanovenou dobu deseti dnů

9. Vykázání na základě rozhodnutí Policie ČR:

- Má rozhodující úlohu pro řešení DN
- Vedle represivní funkce představuje zejména významné preventivní opatření v jednotlivých případech DN
- Sleduje především represivní funkci zaměřenou proti pachateli DN

10. Považujete institut vykázání z hlediska oběti za přínosný?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Ne
- Nevím, neumím posoudit

11. Intervenční centrum je:

- Nezisková organizace sdružující osoby, které se staly obětí domácího násilí
- Centra poskytující informace týkající se domácího násilí
- Specializovaná pracoviště poskytující na základě zákona specifickou odbornou pomoc osobám ohroženým domácím násilím a současně zajišťující interdisciplinární spolupráci při řešení DN

12. Víte, kde ve Vašem kraji intervenční centrum působí?

- Ano
- Pouze přibližně (město, kde se nachází)
- Ne

13. Považujete zřízení intervenčních center za přínosné?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Ne
- Nevím, neumím posoudit

14. V případě, že byste se dozvěděl (a) o násilí, které se děje ve vašem blízkém okolí, jak byste se zachoval (a)?

- Nepovažoval (a) bych za žádoucí vměšovat se do cizích záležitostí
- Snažil (a) bych se oběť domácího násilí kontaktovat a přesvědčit ji o nutnosti řešení její situace, v této situaci bych jí nabídl pomoc
- Kontaktoval (a) bych pachatele domácího násilí a pohrozil (a) mu oznámením jeho jednání na policii
- Jiná odpověď:

15. Myslíte si, že máte dostatek informací, abyste mohl (a) osobě ohrožené domácím násilím poradit, jak se má zachovat?

- Ano
- Ne, ale rád (a) bych je získala
- Ne
- Neumím posoudit

16. Kde by měla podle Vás ohrožená osoba v případě opakovaných útoků hledat pomoc? (můžete uvést i více odpovědí současně)

- Na Policii ČR
- U lékaře
- V intervenčním centru
- Ve své rodině nebo u přátel
- Nikde

17. Souhlasíte s tvrzením, že sociální kontakty ohrožené osoby mohou v její obtížné situaci sehrát pozitivní úlohu?

- Ano
- Spíše ano
- Ne
- Nevím

18. Zařazení problematiky domácího násilí do vzdělávání:

- Je žádoucí na všech typech škol, zvyšuje povědomí o problému ve společnosti, má význam z hlediska předcházení tohoto jevu i pro identifikaci jednotlivých případů
- Mělo by se týkat pouze vzdělávání na odborných školách (sociálního, zdravotního zaměření...)
- Není nutné, domácí násilí není tak rozšířené, aby zasluhovalo takovou pozornost
- Neumím posoudit

19. Zaznamenal (a) jste v posledních týdnech, měsících ... nějakou mediální kampaň zaměřenou na domácí násilí?

- Ano
- Ne
- Nevím

20. Může mediální kampaň nějakým způsobem přispět k řešení domácího násilí?

- Ano
- Spíše ano
- Ne
- Nevím

V případě, že Vaše odpověď byla ano, jak:

21. Informace o domácím násilí, které máte, jste čerpal (a):

- Četbou odborných knih a časopisů
- Z osobních zkušeností
- Z médií
- Při studiu, z odborných přednášek
- Žádné informace nemám
- Jiným způsobem:

22. Jste:

- Muž
- Žena

23. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní
- Vyučen (a)
- Středoškolské (s maturitou)
- Vysokoškolské

Příloha č. 2: Adresář intervenčních center ČR⁸²

Název IC	Adresa	Telefon	E-mail	www stránky
IC BRNO	Sýpka 25 613 00 Brno	541 213 732	donacentrum@centrum.cz	www.ic-brno.cz
IC ČESKÉ BUDĚJOVICE	Kanovnická 11/390 370 01 České Budějovice	386 323 016	intervencnicentrum@charitacb.cz	www.charitacb.cz
IC HRADEC KRÁLOVÉ	Kotěrova 47 500 03 Hradec Králové	495 530 033	intervencni.centrum@hk.caritas.cz	www.domacinasili-ic.cz
IC JIHLAVA	Pod Příkopem 4, 586 01 Jihlava	567 215 532	ic.vysocina@volny.cz	www.psychocentrum.cz
IC LIBEREC	Tanvaldská 269 463 11 Liberec	482311632	info.ic@csslk.cz	www.csslk.cz
IC MSK I. OSTRAVA Opava Nový Jičín	28. října 124 702 00 Ostrava	597 489 207	ic.ostrava@bkb.cz	www.domacinasili.cz
IC MSK II. OSTRAVA Karviná Bruntál	Opletalova 4/607 Haviřov - Šumbark 736 01	596611239,238 739500634	ic.havirov@slezskadiakonie.cz	www.slezskadiakonie.cz
IC OLOMOUC	Na Vozovce 26 779 00 Olomouc	585 754 736	intervencnicentrum@ssp-ol.cz drahomir.sevcik@ssp-ol.cz	www.ssp-ol.cz
IC PARDUBICE	Erno Košťála 980 530 12 Pardubice	466 260 528	ic.pardubice@skp-centrum.cz	www.skp-centrum.cz
IC PLZEŇ	Cukrovarská 16 326 00 Plzeň	777167004	ic@dchp.cz	www.kadel.cz/dchp
IC PRAHA	Šromova 861 198 00 Praha 9	281 861 580	icpraha@csspraha.cz	www.csspraha.cz
IC RAKOVNÍK	Žižkovo nám.169/I 269 09 Rakovník	313 502 588	ic.stredocesky@seznam.cz	www.ic-rakovnik.cz
IC SOKOLOV	J. K. Tyla 461 356 01 Sokolov	352 661 418	intervencni@centrum.cz	www.pomocnouzi.sweb.cz
IC ÚSTÍ NAD LABEM	K Chatám 22 403 40 Ústí nad Labem	475 511 811	intervencnicentrum.ul@seznam.cz	www.volny.cz/spirala.cki
IC ZLÍN	U Náhonu 5208 760 01 Zlín	577 018 265	ic.zlin@seznam.cz	www.poradnazlin.cz

⁸² <http://www.domacinasili.cz/>

Příloha č. 3:

Organizace zabývající se domácím násilím v České republice

PRAHA

- **Psychosociální centrum ACORUS**

Pomoc ženám v životní krizi, obětem domácího násilí

Legerova 20

120 00 Praha

Tel.: 283 892 772 (nonstop krizová linka s možností objednání se na osobní konzultaci)

Fax: 283 890 671

e-mail: acorus@iol.cz

<http://www.acorus.cz>

- **ROSA**

Informační a poradenské centrum pro ženy – oběti domácího násilí

Podolská 242/25

147 00 Praha 4 (je nutné se objednat)

Tel./fax: 241 432 466 (Po, Út, St)

SOS linka: 602 246 102 (Po – Pá 9-18 hod)

e-mail: info@rosa-os.cz, poradna@rosa-os.cz

<http://www.rosa-os.cz>

(pouze adresa centra, azylové ubytování je utajené)

- **Pro FEM o.p.s., konzultační středisko pro ženské projekty**

Plzeňská 66

150 00 Praha 5

e-mail: lnko@profem.cz

<http://www.profem.cz>

Linka právní pomoci pro ženy – oběti domácího násilí: 224 910 744

- **Bílý kruh bezpečí**

Pomoc obětem všech trestných činů

U trojice 2

150 00 Praha 5

Tel: 257 317 100

Fax: 251 512 299

e-mail: bkb.praha@bkb.cz,

<http://www.bkb.cz>

Mimopražské poradny BKB:

Olomouc – Kateřinská 8, tel: 585 423 857, bkb.olomouc@bkb.cz

Ostrava – Ul. 28. Října 124, tel/fax: 597 489 204, bkb.ostrava@bkb.cz

Brno – Slovinská 41, tel: 541 218 122, bkb.brno@bkb.cz

- **Linka pro oběti domácího násilí DONA: 251 511 313**

e-mail: dona@donalinka.cz

<http://www.donalinka.cz>

- **La Strada ČR**

Prevence a pomoc obětem obchodu se ženami a s ním spojeného násilí na ženách, zajištění sociální, právní, psychologické a lékařské pomoci.

Info a SOS linka: tel.: 222 717 171

e-mail: lastrada@strada.cz

<http://www.strada.cz>

- **Krizové centrum RIAPS**

Psychologická a psychiatrická pomoc v akutní krizi

Chelčického 39

130 00 Praha 3

Tel./fax: 222 586 768 (8:00-16:00)

Tel./fax: 222 582 151 (16:00-8:00) – lůžkové oddělení

Nonstop telefonická Linka důvěry: 222 580 697

e-mail: riaps@mcssp.cz

<http://www.mcssp.cz/>

- **Centrum krizové intervence**

Psychologická a psychiatrická pomoc v akutní krizi

Ústavní 91/92

181 02 Praha 8

Nonstop Linka důvěry: 284 016 666

Fax: 284 016 595

e-mail: cki@plbohnice.cz

<http://www.plbohnice.cz>

- **Česká katolická charita – projekt Magdala**

Telefonická linka pomoci včetně zprostředkování utajeného ubytování

Londýnská 44

120 00 Praha 2

Tel: 224 246 519, 224 246 573

Fax: 222 522 352

Linka bezpečí: 737 234 078

ČESKÉ BUDĚJOVICE

- **Poradna pro ženy a dívky v nouzi Eva**

Pomoc ženám v životní krizi, obětem domácího násilí

Kanovnická 16

370 01 České Budějovice

Tel: 386 353 120

Fax: 386 360 284

e-mail: info@charitacb.cz

<http://www.charitacb.cz>

HRADEC KRÁLOVÉ

- **ADRA – Pyramida pomoci a rozvoje**

Poradna pro oběti násilí a trestných činů

Třída E. Beneše 575

500 12 Hradec Králové

Tel: 495 262 214

e-mail: pyramidahk@adra.cz,

<http://www.adra.cz>

PARDUBICE

- **Bílý kruh bezpečí**

Pomoc obětem všech trestných činů

J. Palacha 324

530 02 Pardubice

Tel: 466 265 264, 732 923 462

e-mail: bkb.pardubice@bkb.cz

BRNO

- **Magdalenium o. s.**

Pomoc ženám v životní krizi, obětem domácího násilí

Provozovatel azylového domu s utajenou adresou

Adresa utajená

P. O. B. 113

657 13 Brno

Nonstop krizový telefon: 776 718 459

e-mail: magdalenium2@centrum.cz

<http://www.magdalenium.cz>

- **Persefona, p. o.**

Občanské sdružení poskytující pomoc obětem domácího násilí, sexuálního zneužívání a znásilnění

Jiráskova 8, 602 00 Brno

Tel: 737 834 345, 545 245 996

e-mail: domacinasili@persefona.cz

<http://www.persefona.cz>

- **Poradna pro ženy v tísní**

Autonomní projekt Ligy lidských práv

Bratislavská 215/31, Brno

Tel: 545 245 996

Fax: 545 240 012

SOS linka: 737 834 345

e-mail: zenavtisni@llp.cz

<http://www.llp.cz/zenavtisni/index.html>

OSTRAVA

- **Slezská diakonie**

Poradny ELPIS – pomoc obětem násilí, týrání a zneužívání

ELPIS Karviná

Fryštátská 168

733 01 Karviná – Fryštát

Tel: 596 323 032

e-mail: elpis.ka@slezskadiakonie.cz

<http://www.slezskadiakonie.cz/elpis-k.html>

ELPIS Ostrava

28.října 86

702 00 Ostrava

Tel: 596 615 935

e-mail: elpis.os.@slezskadiakonie.cz

<http://www.slezskadiakonie.cz>

Příloha č. 4: Přehled počtu vykázaní dle krajů v roce 2008

Tabulka 11 Přehled počtu vykázaní dle krajů v roce 2008⁸³

PŘEHLED POČTU VYKÁZÁNÍ DLE KRAJŮ V ROCE 2008													
KRAJ	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Celkem
Jihočeský	1	4	3	3	1	2	7	2	4	5	1	4	37
Jihomoravský	5	5	3	4	8	3	9	4	6	4	10	11	72
Karlovarský	5	4	4	2	3	4	2	5	3	4	5	5	46
Královéhradecký	1	3	1	4	1	2	1	1	0	4	3	1	22
Liberecký	3	2	3	3	3	4	10	2	0	3	2	1	36
Moravskoslezský	22	10	9	10	7	10	8	8	5	10	5	6	110
Olomoucký	2	1	5	3	3	4	2	5	3	3	2	2	35
Pardubický	2	3	2	4	2	4	4	5	3	3	3	4	39
Plzeňský	0	2	2	3	4	4	2	1	2	0	0	2	22
Hl. město Praha	1	3	2	2	1	5	3	4	5	1	4	3	34
Středočeský	6	2	8	6	7	7	4	2	3	7	6	9	67
Ústecký	9	6	9	8	9	10	9	5	4	10	4	4	87
Vysočina	3	1	1	2	2	3	3	1	0	4	4	2	26
Zlínský	4	2	3	0	4	5	5	2	5	6	7	3	46
Celkem vykázaní	64	48	55	54	55	67	69	47	43	64	56	57	679

⁸³ <http://www.domacinasili.cz/>

Příloha č. 5: Přehled počtu vykázaní dle krajů v roce 2009

Tabulka 12 Přehled počtu vykázaní dle krajů v roce 2009⁸⁴

PŘEHLED POČTU VYKÁZÁNÍ DLE KRAJŮ V ROCE 2009													
KRAJ	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Celkem
Jihočeský	6	5	2	1	5	3	4	3	0	3	1	2	35
Jihomoravský	8	6	10	8	6	6	5	7	10	3	5	8	82
Karlovarský	4	2	4	5	6	4	1	8	7	2	4	2	49
Královéhradecký	1	3	0	3	2	1	0	1	1	0	3	1	16
Liberecký	1	6	11	9	5	5	6	3	3	7	3	9	68
Moravskoslezský	8	12	14	9	8	7	9	11	9	6	11	7	111
Olomoucký	3	2	8	2	3	4	5	2	5	3	4	2	43
Pardubický	1	2	5	5	4	6	4	6	1	4	1	5	44
Plzeňský	1	1	4	0	0	1	3	1	0	1	1	1	14
Hl. město Praha	5	7	6	4	4	4	1	2	6	4	2	3	48
Středočeský	8	10	5	7	9	3	1	4	4	2	1	5	59
Ústecký	12	15	13	7	15	12	14	8	8	7	10	13	134
Vysočina	2	3	3	5	4	5	2	2	2	4	3	4	39
Zlínský	3	4	8	3	5	1	4	1	2	1	2	2	36
Celkem vykázaní	63	78	93	68	76	62	59	59	58	47	51	64	778

⁸⁴ <http://www.domacinasili.cz/>

Příloha č. 6: Bezpečnostní plán⁸⁵

Jak se zachovat v případě domácího násilí?

V případě bezprostředního útoku:

- V případě napadení zavolejte Policii ČR – 158, příp. linku 112. Pamatujte si, že násilí je trestný čin a nikdo nemá právo se k Vám takto chovat.
- Před příjezdem policie neodklízejte případné stopy po násilí.
- S policií se snažte mluvit bez přítomnosti partnera (např. v jiné místnosti).
- Pokud jste byla napadena, navštivte odborného lékaře a nechejte si vypracovat odbornou zprávu. Je-li to možné, zdokumentujte (i dodatečně) svá zranění. Důležité je, aby na fotografii bylo viditelné datum pořízení snímku.
- Pokud nebyl násilný partner zajištěn, je z bezpečnostního hlediska lepší odejít do specializovaného centra či azylu pro oběti domácího násilí, případně k rodině či známým.
- Pokud je to jen trochu možné, neodcházejte bez dětí.

V případě dlouhodobého násilí:

- Nestyděte se za svou situaci a vyhledejte odbornou pomoc. Zavolejte do specializovaného centra či azylového domu a pokuste se najít někoho, kdo vám může poradit. Tato pracoviště Vám mohou pomoci s přípravou odchodu od násilného partnera, při plánování bezpečnostního plánu a v dalším postupu.
- Na pachatele domácího násilí můžete podat trestní oznámení ve smyslu paragrafu 215a trestního zákona, který hovoří o týrání osoby blízké, žijící ve společném bytě nebo domě.
- Neomlouvejte násilí a neobviňujte se z něj.
- Zavolejte někomu, komu věříte (přítelkyni, rodině) - vyberte si osobu, které věříte a které záleží na bezpečnosti Vaši i vašich dětí.
- Vysvětlete dětem, co se děje, aby to chápaly, vyvarujte se však pomlouvání jejich otce.
- Na případný odchod z domova buďte připravena - promyslete si dopředu bezpečnostní plán, abyste neohrozila sebe ani své děti.

⁸⁵ <http://www.stopnasili.cz/zeny/bezpecnostni-plan.html>

- První krok je těžký, pokud ale nic neuděláte, násilí samo nepřestane – ani přes sliby násilníka. Pamatujte si, že násilí, které se neřeší, má tendenci se stupňovat.
- Důvěřujte sama sobě a své intuici.
- Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi složitou situaci, kdy násilný partner mění svojí tvář, snaží se Vás uprosit, slibuje, že se změní apod., je nutné pochopit specifika domácího násilí a docházet opakovaně k psychosociálním konzultacím (ve většině specializovaných poraden jsou bezplatné), které Vás nejen podpoří, ale pomohou Vám nabýt ztracenou sebedůvěru a sílu v řešení Vaší situace. Rozhodnutí je ale vždy na Vaší straně.

Bezpečnostní plán

Plánování bezpečí, pokud zůstáváte ve vztahu s násilným partnerem:

- Mějte vždy u sebe důležitá telefonní čísla.
- Mějte na jednom místě (např. v kabelce či tašce, kterou si můžete vždy vzít s sebou) peníze, doklady, mobil nebo telefonní kartu.
- Důležité doklady, náhradní klíče či základní oblečení si uschovejte u někoho, komu důvěřujete nebo v zaměstnání.
- Promyslete si, kam můžete v případě akutního nebezpečí odejít (k rodičům, kamarádce, do krizového centra či azylového domu).
- Promyslete si únikovou cestu z bytu, nezůstávejte s partnerem o samotě na místech bez možnosti úniku (koupelny, kuchyně atp.).
- Řekněte někomu o tom, co se u Vás doma děje.
- Požádejte sousedy o pomoc, dohodněte si s nimi nějaký signál, po kterém přivolají policii.
- Jste li v nebezpečí, volejte Policii – 158, případně linku 112.

Plánování bezpečí po odchodu z násilného vztahu:

- Pokud odcházíte s dětmi, zanechte doma krátkou zprávu, že z důvodů stupňujícího se násilí odcházíte na dočasnou dobu i s dětmi na neutrální místo.
- Sdělte písemně majiteli domu či bytu, že se nevzdáváte nároku na byt, ale že jste nucena jej z důvodu ochrany a bezpečí pro stupňující se násilí dočasně opustit.

- Otce informujte písemně přes Oddělení sociálně-právní ochrany dětí o zdravotním stavu nezletilých dětí. Toto oddělení by Vám mělo být nápomocné a nesdělovat místo Vašeho pobytu, pokud jste v utajeném azylovém zařízení a pomoci Vám podniknout právní kroky spojené s podáním žádosti o svěření nezletilých dětí do Vaší péče.
- Zůstáváte-li ve svém bytě, můžete, pokud nemá partner v bytě trvalé bydliště: vyměnit zámek, instalovat bezpečnostní zámky a dveře (pokud tam trvalé bydliště má, výměnou zámku byste se mohla dopustit trestného činu).
- Promyslete si, koho můžete informovat o tom, že s partnerem již nežijete a pokud by se objevil poblíž domu nebo dětí, aby zavolali policii (např. když zamezuje dětem nebo Vám vstup do domu).
- Informujte osoby, které jsou v kontaktu s Vašimi dětmi (mateřská škola, školka, kroužky), kdo je oprávněn děti vyzvedávat.
- Vyhýbejte se místům, kam jste obvykle s partnerem chodívali nebo kde je vysoká možnost toho, že se potkáte.
- Pokud na Vás partner čeká před zaměstnáním apod., vycházejte bočním východem, měňte trasu cesty domů, pokud by Vás sledoval, jděte na Policii.
- Pokud jste odešla ze společné domácnosti a potřebujete se vrátit pro Vaše věci, napište si seznam všeho, co si potřebujete vzít. V případě, že hrozí, že by se k Vám mohl partner chovat násilně, požádejte Policii ČR o asistenci. Pokud s Vámi nepůjde Policie ČR, můžete o asistenci požádat Městskou policii, případně si zajistíte nějaké svědky, nikdy se nevracejte do bytu sama.
- Pokud máte s partnerem nezletilé děti, informujte ho písemně o jejich zdravotním stavu a kopii zasílejte na oddělení sociálně právní ochrany dětí.

Pamatujte si:

- žádný člověk se nezmění, pokud se k tomu sám neodhodlá
- žena se musí sama rozhodnout, jestli bude násilí dál snášet
- násilí, s nímž nic neuděláte, má tendenci se stupňovat